

SAMSUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANA BİLİM DALI

SAMSUN UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL
SOCIOLOGY
PROGRAM

ERKEKLİK İDEALLERİNİN
ŞİDDET DAVRANIŞLARI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE
ŞİDDETİN TOPLUMSAL
KABULÜNDE ERKEKLİK
ALGISININ ROLÜ

THE EFFECT OF MASCULINITY
IDEALS ON VIOLENT BEHAVIORS
AND THE ROLE OF MASCULINITY
PERCEPTION IN SOCIAL
ACCEPTANCE OF VIOLENCE

Yüksek Lisans Tezi

MA Thesis

DİLARA KOÇ

Tez Savunma Jürisi / Thesis Examining Committee

Danışman / Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar YEŞİLYURT

Üye / Member: Doç. Dr. İlyas SUCU

Üye / Member: Doç. Dr. Adem İNCE

Üye / Member:

Üye / Member:

Samsun 2025

TEZ ONAYI

Dilara KOÇ tarafından hazırlanan **Erkeklik İdeallerinin Şiddet Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Şiddetin Toplumsal Kabulünde Erkeklik Algısının Rolü** başlıklı bu çalışma **10.07.2025** yapılan sınav sonucunda jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

İmza

	Dr. Öğr. Üyesi Yaşar YEŞİLYURT
DANIŞMAN	Samsun Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı
	Doç. Dr. İlyas SUCU
ÜYE	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı
	Doç. Dr. Adem İNCE
ÜYE	Samsun Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Cumhur TÜRK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

10.07.2025

Bu tez çalışmasının kendime ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Samsun Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Benzerlik Oranı : %4

Tek Kaynak Oranı : %1

İmza

Dilara KOÇ

ÖN SÖZ

Bu tez, akademik bir çalışmanın ötesinde; zaman zaman sorgulamalarla, zaman zaman umutla dolu bir içsel yolculuğun da ürünüdür. Erkeklik idealleri ve şiddet ilişkisi üzerine düşünmek, benim açımdan hem bireysel hem de toplumsal düzlemde sıkça görmezden gelinen birçok gerçeğe yüzleşmeyi beraberinde getirdi. Bu sürecin bana kattığı farkındalık ve derinlik, sadece sosyolojik değil, insani açıdan da bana çok şey öğretti.

Çalışmam boyunca bilgi ve deneyimiyle bana rehberlik eden, fikirleriyle yolumu aydınlatan kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yaşar YEŞİLYURT'a içten teşekkürlerimi sunuyorum. Görüşmeler sırasında düşüncelerini samimiyetle paylaşan tüm katılımcılara; yaptığımız uzun ve derinlikli sohbetlerle bu çalışmaya düşünsel katkı sunan, yaşamın imkanlarını birlikte sorguladığımız Ömer Faruk UZUN'a teşekkür ederim. Onunla paylaştığım bu yolculuk aynı zamanda varoluşsal bir arayışın da parçası olmuştur. Bu süreçte bana sabırla eşlik eden aileme ve dostlarıma da gönülden minnettarım.

Bu tez, her koşulda yanımda olan, sevgisi, fedakârlıkları, sabrı ve desteğiyle bana güç veren canım annem İncilay Acar'a ithaf edilmiştir. Hayat yolculuğumda attığım her adımda bana inanan, sessizce ama kararlılıkla arkamda duran annemin varlığı, bu sürecin en kıymetli dayanağı olmuştur.

Dilara KOÇ

ÖZET

ERKEKLİK İDEALLERİNİN ŞİDDET DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE ŞİDDETİN TOPLUMSAL KABULÜNDE ERKEKLİK ALGISININ ROLÜ

Bu çalışma, Samsun ilinde yaşayan 30 erkek katılımcıyla yürütülen nitel bir araştırmadır. Araştırmanın amacı, erkeklik ideallerinin şiddet davranışları üzerindeki etkisini ve bu şiddetin toplumsal düzeyde nasıl meşrulaştırıldığını anlamaktır. Bu doğrultuda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmada, toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında erkekliğe atfedilen güç, kontrol ve otorite gibi niteliklerin şiddetle ilişkisi hem kuramsal hem de ampirik düzeyde ele alınmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesini, hegemonik erkeklik kuramı, toksik erkeklik, kırılğan erkeklik ve sosyal öğrenme kuramı oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlar aracılığıyla, erkekliğin kültürel olarak nasıl inşa edildiği ve medya, aile, eğitim, askerlik gibi kurumsal yapılar üzerinden nasıl yeniden üretildiği irdelenmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, erkeklik ideallerinin yalnızca bireysel tercihlerle değil; sosyal, kültürel ve kurumsal dinamiklerin etkisiyle şekillendiğini göstermektedir. Katılımcıların büyük bir bölümü, erkekliği fiziksel ve ekonomik güçle özdeşleştirirken; şiddeti bu gücün bir ifadesi ya da kontrol aracı olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar erkekliğin dönüşümüne dair farkındalık geliştirdiklerini ifade etmiş; duygularını açıkça dile getirebilmenin, empati kurabilmenin ve şiddetten uzak durmanın da erkeklik kimliğinin bir parçası olabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle genç kuşak bireylerde bu yönelimin daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından umut verici bir dönüşüm potansiyeline işaret etmektedir. Genel olarak araştırma bulguları, erkeklerin şiddeti büyük ölçüde öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak içselleştirdiklerini, ancak bu kalıplara karşı direnç geliştirme kapasitesine de sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Erkeklik, Toplumsal cinsiyet, Hegemonik erkeklik, Şiddet, Sosyal öğrenme

ABSTRACT

THE EFFECT OF MASCULINITY IDEALS ON VIOLENT BEHAVIORS AND THE ROLE OF MASCULINITY PERCEPTION IN SOCIAL ACCEPTANCE OF VIOLENCE

This study is a qualitative study conducted with 30 male participants living in Samsun. The aim of the study is to understand the impact of masculine ideals on violent behavior and how this violence is legitimized at the social level. The data obtained for this purpose was evaluated using content analysis. The relationship between violence and the attributes of power, control, and authority attributed to masculinity in the construction of gender roles is examined both theoretically and empirically. The theoretical framework of the study consists of hegemonic masculinity theory, toxic masculinity, fragile masculinity, and social learning theory. Through these approaches, we examine how masculinity is culturally constructed and reproduced through institutional structures such as the media, family, education, and the military. Interview findings demonstrate that masculinity ideals are shaped not only by individual preferences but also by the influence of social, cultural, and institutional dynamics. A large portion of participants identified masculinity with physical and economic power, while viewing violence as an expression of this power or a tool of control. However, some participants expressed a heightened awareness of the transformation of masculinity, stating that openly expressing emotions, empathizing, and avoiding violence can also be integral to masculine identity. This tendency was observed to be particularly pronounced among younger generations. This indicates a promising potential for transformation in terms of gender equality. Overall, the research findings reveal that men largely internalize violence as a learned behavioral pattern, but they also possess the capacity to develop resistance to these patterns.

Keywords: Masculinity, Gender, Hegemonic masculinity, Violence, Social learning

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GÖRSELLER LİSTESİ.....	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	9
1.2. Araştırmanın Problemi	10
1.3. Araştırmanın Önemi.....	11
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	11
1.5. Araştırmanın Varsayımları	12
1.6. Araştırmanın Yöntemi.....	12
1.6.1. Araştırmanın Deseni.....	12
1.6.2. Çalışma Grubu	13
1.6.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	14
1.6.4. Pilot Görüşme	15
1.6.5. Geçerlilik ve Güvenirlik	15
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	17
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	17
2.2. Erkeklik Kavramının Gelişimi	18
2.3. Erkeklik Teorileri	23
2.3.1. Connell'ın Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası	23
2.3.1.1. Hegemonik Erkeklik	23
2.3.1.2. Madun Erkeklik	26
2.3.1.3. İşbirlikçi Erkeklik.....	27
2.3.1.4. Marjinal Erkeklik	27
2.3.2. Mozaik Erkeklik.....	28
2.3.3. Kırılgan Erkeklik Teorisi.....	30
2.3.4. Toksik Erkeklik Teorisi.....	31
2.35. Erkeklik Krizi Teorisi.....	32
2.3.6. Bourdieu'nun Eril Tahakkümü ve Erkeklik	34

2.4. Erkeklik İdeallerinin Oluşumunda Kültürel/Sosyal Faktörler ve Toplumsal Roller.....	36
2.4.1. Ebeveynlerin İsim ve Cinsiyete Göre Renk Seçme Süreci.....	37
2.4.2. Sünnet	38
2.4.3. Ergenlik	40
2.4.4. Eğitim Sistemi ve Erkeklik Algısı	41
2.4.5. Medya ve Popüler Kültürün Erkeklik Üzerindeki Etkisi	43
2.5. Erkeklik İdeallerinin Toplumsal Kurumlar Üzerindeki Yansıması.....	47
2.5.1. Askerlik: Erkeklik İdeallerini Güçlendiren Ritüeller ve Semboller	47
2.5.2. Çalışma Hayatı ve Ekonomik Roller: Erkekliğin İş Hayatı ve Geçim Sağlayıcı Kimliğiyle İlişkilendirilmesi	48
2.5.3. Evlilik/Aile Kurumunda Eş Olma: Erkekliğin Aile İçindeki Temsili ve Görevleri	50
2.5.4. Baba Olma	50
2.6. Erkeklik ve Modernite: Geleneksel ve Modern Erkeklik Algılarının Çatışması	53
2.7. Şiddet Kavramı.....	54
2.8. Şiddetin Türleri	57
2.8.1. Fiziksel Şiddet.....	57
2.8.2. Ekonomik Şiddet.....	58
2.8.3. Psikolojik Şiddet	59
2.8.4. Cinsel Şiddet	60
2.9. Şiddet Davranışını Açıklayan Kuramlar	60
2.9.1. Biyolojik Kuram	60
2.9.2. Davranışsal Kuram.....	61
2.9.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	62
2.9.4. Bourdieu ve Sembolik Şiddet	63
3. BULGULAR.....	66
3.1 Erkeklik Algısının İnşası: Katılımcı Deneyimleri ve Toplumsal Etkiler	66
3.2. Şiddetin Erkeklikle Bağlantısı: Bireysel Anlatılar ve Toplumsal Kodlar	71
3.3. Şiddetin Meşrulaştırılması: Namus, Otorite ve Toplumsal Onay Mekanizmaları	76
3.4. Çocuklukta Öğrenilen Erkeklik: Sosyal Modelleme ve Şiddet Kalıpları	80
3.5. Erkeklik Algısının Dönüşümü: Şiddetsizlik, Farkındalık ve Toplumsal Sorumluluk	85
4. TARTIŞMA VE SONUÇLAR.....	89
5. ÖNERİLER.....	91

6. KAYNAKÇA.....	92
7. ETİK KURUL KARARLARI	104
8. EKLER.....	105
ÖZGEÇMİŞ	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	13
Tablo 2. Toplumsal Beklentileri İsimlerde Görmek	37
Tablo 3. Katılımcıların Erkeklik Tanımları	66
Tablo 4. Katılımcıların Şiddet ve Erkeklik Kavramı İlişkisine ve Toplumsal Kökenlerine İlişkin Görüşleri	71
Tablo 5. Katılımcıların Şiddetin Toplum Tarafından Meşrulaştırılmasına ve Otorite İlişkisine Yönelik Görüşleri	76
Tablo 6. Katılımcıların Çocuklukta Sosyal Öğrenme Süreci ve Şiddet Davranışlarının Gelişimine İlişkin Görüşleri	80
Tablo 7. Katılımcıların Erkeklik Algısının Dönüşümü ve Şiddetle Mücadeleye Yönelik Bireysel ve Toplumsal Sorumluluklara İlişkin Görüşleri	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Babalık Kategorileri.....	51
------------------------------------	----

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Sünnet ritüeli ve sünnet olan çocuğun yüceltilmesi.....	39
Görsel 2. Sünnet töreni sloganları.....	40

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
BEDİ	: Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi
BM	: Birleşmiş Milletler
CEFM	: Çocuk, Erken ve Zorla Evlilikleri Önleme Projesi
ÇEYZE	: Çocuk Yaşta, Erken Yaşta ve Zorla Evlilikleri
EEİİ	: Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi
FHM	: For Him Magazine
Hız.	: Hazreti
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TV	: Televizyon
UN	: United Nations
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

1. GİRİŞ

Günümüzde toplumsal kimliğin oluşumu ve sergilenişi, bireylerin farklı yaşam alanlarında kendilerini tanımlama süreçlerine eşlik etmektedir. Kadınlık gibi erkeklik algıları, kodlanmış kültürel normları ve toplumsal beklentileriyle bireyin kendisini şekillendirmesinde önemli bir rol oynar. Bu bağlamda toplumsal normların yansımalarını barındıran erkeklik idealleri, bireylerin davranışlarını şekillendirirken yol gösterici bir kılavuz işlevi görmektedir. Erkeklik çalışmaları, 20. yüzyılın sonlarından itibaren toplumsal cinsiyet araştırmaları içerisinde önemli bir yer edinmiş ve hızla gelişim göstermiştir. Cinsiyetin günümüzde hala bir tartışma ve araştırma konusu olarak gündemde olması, bu alanın karmaşıklığını ve önemini ortaya koymaktadır. İlk toplumsal cinsiyet çalışmaları, öncelikli olarak kadınlık ve kadınların ezilmesi, tahakküm altında kalması üzerine odaklanmış (De Beauvoir, 2019), ancak zamanla bu çalışmalar erkekliklerin de toplumsal ve kültürel bağlamdaki rollerini ele almaya başlamıştır. Raewyn Connell ve Messerschmidt'in (2005) çalışmaları, erkekliklerin ataerkil sistemler içindeki güç ilişkileri, tahakküm ve kimlik tartışmalarına eleştirel bir perspektif kazandırmıştır. Erkeklik, yekpare bir deneyim değil; aksine sosyal, kültürel ve tarihsel faktörler tarafından şekillendirilen çok katmanlı bir kimlik yapısıdır. Raewyn Connell'in *Erkeklikler* (2019) adlı eserinde vurguladığı gibi, hegemonik erkeklik, toplumun güç yapıları içerisinde baskın bir konuma sahiptir ve bu durum erkekliklerin hiyerarşik olarak organize edilmiş birden fazla türde varlık göstermesiyle sonuçlanır. Bu bakış açısı, erkeklik çalışmalarını yalnızca erkeklerin kimlik ve davranışlarını incelemekle sınırlı tutmaz, aynı zamanda toplumsal güç dinamiklerini de sorgulayan bir perspektif sunar. Connell'in hegemonik erkeklik teorisi, fiziksel güç, ekonomik güç ve duygusal metanet gibi erkeklikle ilişkilendirilen belirli özelliklerin nasıl idealleştirildiğini ve bu idealleştirmelerin, kadınlar ile ikincil erkekler üzerindeki erkek egemenliğini meşrulaştırmak için nasıl kullanıldığını vurgulan ve erkeklik biçimlerini marjinalleştirerek cinsiyet eşitsizliklerini sürdüren bir yapı ortaya koyar (Connell, 2019). Farklı ırklardan, sınıflardan ve cinsel yönelimlerden erkeklerle ilişkilendirilenler de dahil olmak üzere marjinalleştirilmiş erkeklikler, genellikle hegemonik biçime göre değersizleştirilir (Demetriou, 2001). Suç ortaklığı kavramı, Connell'in çerçevesinde de önemli bir rol oynamaktadır; burada hegemonik erkekliği aktif olarak temsil etmeyen erkekler de bu kavramın sağladığı ayrıcalıklardan yararlanabilir (Connell ve Messerschmidt, 2005). Bu durum, hegemonik yapının devamlılığını dolaylı olarak destekler ve bu durum cinsiyet

cinsiyet hiyerarşisini güçlendirir. Connell'in çeşitlendirdiği erkeklik biçimlerinin ötesinde, çoklu erkeklik kavramı, erkek kimliğinin inşasında homofobik tavırların rolünü vurgulayan Kimmel'in (2013) çalışmaları da dahil olmak üzere çeşitli bağlamlarda genişletilmiştir. Kimmel, kadınsı veya eşcinsel olarak algılanma korkusunun birçok erkeği hegemonik erkeklikle uyumlu davranışlarda bulunmaya ittiğini ve dolayısıyla geleneksel cinsiyet normlarını güçlendirdiğini savunmaktadır. İdeal hegemonik erkeklik idealine ulaşmaya çalışırken, erkekler genellikle duygularını bastırmakta, kendilerine ve çevrelerine karşı saldırgan davranışlar sergilemekte ve başkaları üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktadır. Bu süreçte, içinde yaşadıkları kültürün kodlarını kullanan erkekler ise "toksik erkeklik" ifadesiyle tanımlanmaktadır (Kupers, 2005). Buradan yola çıkarak erkekliğin yalnızca durağan bir kimlik değil, toplumsal beklentiler ve kültürel normlar tarafından şekillendirilen bir performans olduğunu gösterir. Daha az erkeksi olarak algılanma korkusu, erkekleri genellikle katı toplumsal cinsiyet rollerine uymaya zorlar ve duygusal baskılama ve egemenlik döngüsünü devam ettirmektedir. Brannon erkekliği; kadınların ve kadınsı olarak algılanan her şeyin reddedilmesi, iktidar, güç, başarı, maddi gelir, statü sahibi olunması, sertlik, duygularının kontrol altına alınması, ağlamamak, bir problem karşısında serinkanlı olmak, pervasız davranışlar, öfkeli olmak ve riskleri göze almak olarak tanımlamaktadır (Kimmel, 2013, s. 96) Brannon'ın erkeklik çerçevesi, geleneksel erkekliğin kadınlığın reddedilmesinde, hakimiyetin ve duygusal kısıtlamanın yüceltilmesinde nasıl köklü bir şekilde yer aldığını ortaya koyuyor. Beklenen davranış ve tutumlar yalnızca erkek davranışlarını şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda savunmasızlığın damgalandığı ve saldırganlığın normalleştirildiği bir kültüre de katkıda bulunuyor.

Toksik erkeklik; erkeklerin baskın davranış biçimlerini, kadın ve erkeğin arasındaki eşitsizliğin belirginleştirildiği, karşı olunan eşcinselliği, şiddet davranışlarının pekiştirildiği erkeklik özelliklerini içerir. Bu kavramın alana yeni girmeye başlamasının ardından erkeklik kavramının değerlendirilmesine yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştiren Başman ve arkadaşları, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinden faydalanarak Toksik Erkeklik Ölçeği ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulamışlardır (Başman vd., 2024, s. 83). Bu bulgu, geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına daha güçlü bir şekilde bağlı olan bireylerin toksik erkeksi özellikler sergileme veya onaylama olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Toksik erkeklik, erkeklerin saldırgan davranış ve tutumlarıyla egemenliklerini yaratmayla ve aynı zamanda yarattıkları egemenlik alanını korumaya mecbur hissettikleri fiziksel, duygusal vb.

çeşitli şiddet biçimleriyle ilişkilendirilmiştir (Katz, 2006). Katz ve Hooks, erkekleri şiddet içeren davranışlara iten toplumsal baskıları araştırmış ve bu davranışların erkeklere özgü olmadığını, daha ziyade toplumsal olarak inşa edildiğini ve toplumsal beklentiler tarafından sürdürüldüğünü vurgulamıştır. Hooks (2018) ataerkilliğin erkekleri duygusal ifadeyi ve empatiyi baskılayan katı toplumsal cinsiyet rollerine uymaya zorlayarak onlara zarar verdiğini ileri sürmektedir.

Yaşamın farklı alanlarındaki erkeklik olgusunun kesişimselliği çağdaş toplumsal cinsiyet çalışmalarında odak noktası haline gelmiştir. Crenshaw (1989) tarafından türetilen bir terim olan kesişimsellik; ırk, sınıf ve cinsellik gibi farklı sosyal kategorizasyonların baskı veya ayrıcalık deneyimleri yaratmak için nasıl kesiştiğini vurgular. Erkeklikler bağlamında, kesişimsel analiz tüm erkeklerin erkekliği aynı şekilde deneyimlemediğini ortaya koymaktadır. Örneğin, beyaz olmayan erkekler, işçi sınıfından erkekler ve queer erkekler, erkekliği genellikle hegemonik erkeklikle daha yakından uyumlu olan beyaz, orta sınıf, heteroseksüel erkeklerden farklı deneyimlerler (Ferguson, 2016; Pascoe, 2007). Bu kesişimsel bakış açısı, erkekliğin inşa edildiği ve deneyimlendiği katmanlı ve nüanslı yolları ortaya koymaktadır. Cinsiyet kimlikleri içindeki ayrıcalık ve marjinalleşmenin tekdüze olmadığını ancak ırk, sınıf ve cinsellikten derinden etkilendiğini vurgular. Erkekliklerin şekillenmesinde kurumların rolü yadsınamaz. Örneğin eğitim sistemleri cinsiyet normlarının öğretildiği ve pekiştirildiği önemli alanlardır. Pascoe (2007), liseli erkek çocuklar üzerinde yaptığı etnografik çalışmada, homofobik söylemin cinsiyet sınırlarını denetlemek için nasıl kullanıldığını ve hegemonik erkekliğin egemenliğini güçlendirdiği üzerinde durur. Benzer şekilde Messner (1998); spor kültürünün, özellikle Amerikan futbolu bağlamında, hegemonik erkeklik için bir üreme alanı olarak hizmet ettiğini, burada fiziksel güce ve duygusal dayanıklılığa değer verildiğini ve bu normlardan herhangi bir sapmanın damgalandığını ileri sürmektedir. Son yıllarda cinsiyet ve cinsellik hakkındaki heteronormatif varsayımlara meydan okumak için queer erkeklik teorileri ortaya çıkmıştır (Butler, 2019). Judith Butler'ın toplumsal cinsiyet performansı teorisi, cinsiyetin doğuştan gelen bir özellik değil, bireylerin toplumsal beklentilere dayalı olarak gerçekleştirdiği bir dizi davranış olduğunu öne sürmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerine karşı bir direniş biçimi olarak queer erkeklik, cinsiyet kimlikleri ve ifadelerinin akışkanlığını öne çıkararak ikili cinsiyet anlayışını bozmaktadır. Bu teorik yaklaşım, heteroseksüel normlara uymayan deneyimleri de dahil ederek erkeklik anlayışını genişletmekte, böylece hem kadınları hem de hegemonik olmayan erkekleri baskılayan hegemonik yapılar üzerinde durmaktadır.

Erkekliğin sosyal bir kavram olarak gelişimi kültürel, tarihi ve politik faktörlerle derinden iç içe geçmiş durumdadır. Tarih boyunca, "erkek olmanın" ne anlama geldiği, toplumlar arasında önemli ölçüde farklılık göstermiştir ancak erkekliğin baskın biçimleri, özellikle Batı kültürlerinde, sürekli olarak gücü, kontrolü ve duygusal kısıtlama yapısını vurgulamıştır (Brittan, 1989). Bu yapı, erkek egemenliğini kadınlar ve ötekileştirilmiş erkekler üzerinde önceliklendiren ataerkil sistemlerle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Ataerkil toplumlar tarafından tarihsel olarak ödüllendirilen güç, cesaret ve otorite temaları okul ve ordu gibi kurumlardaki sosyalleşme süreçleri yoluyla sürdürülmektedir. Askerlik hizmetinin erkek kimliğini şekillendirmedeki rolü, özellikle de erkekliğe geçiş adımı olarak görülen birçok geleneksel toplumda önemlidir (Sasson-Levy, 2003). Hiyerarşik yapısı ve disipline, itaate ve saldırganlığa vurgu yapan ordu, hegemonik erkekliği güçlendiren etkili bir kurumsal mekanizma görevi görmektedir. Askeri bağlamda fiziksel dayanıklılık ve duygusal metanet gibi özelliklere değer verilmesi, özellikle askerlik hizmetinin zorunlu olduğu kültürlerde erkeklerin daha geniş toplumsal beklentileri karşılamasında rol oynamaktadır (Sasson-Levy, 2003). Bu süreç yalnızca erkek ve kadın rolleri arasında net bir ayrım yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda militarist ideallerle uyumlu olmayan alternatif erkekliklerin ikincilleştirilmesini de güçleştirmektedir. Hegemonik erkekliğin, yüksek gelir elde etme ve işyerinde başkaları üzerinde kontrol sahibi olma yeteneğinin genellikle erkek başarısının önemli bir göstergesi olarak görüldüğü günümüz kapitalizmi bağlamında nasıl işlediği üzerinde durulan çalışmalara bakıldığında iş dünyası; tıpkı ordu gibi, geleneksel erkeklikle ilişkilendirilen atılganlık, rekabetçilik ve duygusal tarafsızlık gibi davranışları ödüllendirmektedir (Kimmel, 2013). Bu ödüllendirme halinin, iş dünyasında başarıya ulaşmada başarısız olan erkekler için önemli sonuçları vardır; zira bu erkekler genellikle erkeklikten yoksun olarak veya erkekliğin sosyal hiyerarşisinde "başarısızlar" olarak görülürler (Sennett, 2002). Bu baskılar, küresel ekonominin değişen doğasının geleneksel erkek egemen endüstrileri daha az istikrarlı hale getirmesi ve hanesinin geçimini sağlayan erkeğin rolünün değişmesi nedeniyle 20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında "erkeklik krizi" olarak adlandırılan duruma katkıda bulunmuştur. Erkeklik krizinin farkında olmak özellikle kadın haklarının ilerlemesini erkeklerin toplumsal statüsüne doğrudan bir tehdit olarak çerçeveleyen "erkek hakları" hareketi gibi hareketlerin yükselişinde etkilidir (Messner, 1998). Bu hareketler, çoğu zaman eşitliği savunacak şekilde konumlanırsa da, sıklıkla hem erkekler hem de kadınlar hakkındaki kalıplaşmış yargıları sürdürmekte ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin temelini oluşturan yapısal eşitsizlikleri ele almakta başarısız olmaktadır (Connell, 2022). Erkeklikler üzerine yapılan çalışmaların

önemli bir yönü, farklı ırksal ve etnik grupların erkekliği nasıl deneyimlediğinin araştırılmasıdır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyah erkeklik, tarihsel olarak beyaz hegemonik erkekliğe karşı inşa edilmiştir; siyah erkekler sıklıkla hiperseksüel, şiddetli ve tehlikeli olarak tasvir edilmiştir (Fanon, 2016). Bu tasvirler siyah erkeklerin sosyal, politik ve ekonomik olarak marjinalleştirilmesini haklı çıkarmaya hizmet ederken, aynı zamanda onların kırılabilirliklerini veya duygularını ifade etme yeteneklerini de sınırlandırmaktadır. Irk ve erkekliğin kesişimi, hegemonik erkekliğin yalnızca kadınları ve ötekileştirilmiş erkekleri baskı altına almakla kalmayıp aynı zamanda ırksal hiyerarşileri de nasıl sürdürdüğünü ortaya koymaktadır (Ferguson, 2016). Bu durum, erkekliğin yalnızca yerel ya da kültürel düzeyde değil, aynı zamanda küresel ölçekte de nasıl şekillendiğini ve yeniden üretildiğini düşünmeyi gerektirmektedir. Connell'in çerçevesi aynı zamanda erkekliğin küresel boyutlarını dikkate alacak şekilde genişletilmiştir. Connell (1998), erkeklerin küresel medya ve ekonomik sistemlerden giderek daha fazla etkilenmesiyle küreselleşmenin ulusal sınırlarını aşan yeni erkeklik biçimleri yarattığını ileri sürmektedir. Bu durum, ekonomik başarıya, bireyselliğe ve küresel pazarlarda yön bulma becerisine odaklanmayla karakterize edilen bir hegemonik erkeklik biçimi olan "ulusötesi iş erkekliği"nin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Connell ve Wood, 2005). Ancak, diğerleri gibi bu erkeklik biçimi tüm erkekler için erişilebilir değildir ve erkekler arasındaki mevcut eşitsizlikleri sıklıkla daha da kötüleştirir (Connell, 2022). Connell (2019), erkeklik kuramında erkekliğin toplumda eril olarak oluşturulan izlenim ve ona denk olarak ifade edilen değerler bütünüünün sürekli bir biçimde sistematikleştirildiği üzerinde durur. Bu sistematik bütünlük Connell'in erkekliğin durağan olmadığı ve yıkılarak tekrar oluşturulabilecek bir olgu olarak ele almasının temelini oluşturmaktadır. Ona göre yalnızca erkeklik söylemi belirli biçimlerde anlamları ve işlevsellikleri değişse de atıfta bulunulan tamamen bireyin saf istek ve arzularına göre şekillendirebileceği bir özne değildir, toplumsal olanın kendinden daha meşru görüldüğü, belirli eğilimleri taşıyıp yeniden üretildiği bir tahakküm biçimi vardır ve erkeklik pratiğine hizmet etmektedir. Ona göre erkeklik tanımı, yüzyıllık bir üretimin ürünüdür (Connell, 2019, s. 137). Connell'in erkekliğe dair bu yapısal ve tarihsel yaklaşımı, erkekliğin yalnızca bir özne inşası değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve güç yapılarıyla iç içe geçmiş bir tahakküm biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu perspektife alternatif olarak geliştirilen yaklaşımlar ise, erkekliğin dönüşebilirliğine dair farklı örnekler sunmaktadır. Bu bağlamda Eric Anderson (2009) tarafından öne sürülen kapsayıcı erkeklik kavramı, hegemonik erkekliğin katılığına karşı yeni bir anlayış getirmektedir. Anderson; belirli bağlamlarda, özellikle de genç nesiller arasında ve daha ilerici alt kültürlerde, geleneksel erkeksi normlardan bir uzaklaşma

yaşandığını öne sürmektedir. Bu alanlarda erkeklerin duygusal açıklığı benimsemeleri, homofobiye reddetmeleri ve başkalarıyla rekabetçi olmayan, eşitlikçi ilişkiler kurmaları daha olasıdır (Anderson, 2009). Bu olağanlık hegemonik erkekliğin tarihsel hakimiyetinden önemli bir kopuşu temsil etmektedir ancak kapsayıcı erkekliğin geniş çapta kabul görüp görmeyeceğini henüz belirgin değildir. Kapsayıcı erkeklik, bazı bağlamlarda geleneksel normlara meydan okusa da, bu dönüşümün kalıcılığı ve yaygınlığı hala belirsizliğini korumaktadır. Bu belirsizlik, toplumsal cinsiyetin nasıl üretildiği ve sürdürüldüğüne dair daha derin kuramsal analizleri gerekli kılmaktadır. Judith Butler'ın (2019) toplumsal cinsiyet performansı teorisi erkekliklerin nasıl inşa edildiğine ve sürdürüldüğüne dair eleştirel içgörüler sunmaktadır. Butler, cinsiyetin kişinin "olduğu" bir şey olmadığını, toplumsal beklentilerle uyumlu davranışların tekrarlanan performansları yoluyla "yaptığı" bir şey olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda erkeklik, doğuştan gelen bir nitelik değil, erkeklerin erkeksi olarak algılanmak için gerçekleştirmeyi öğrendikleri bir dizi davranışlar bütünüdür (Butler, 2019). Cinsiyetin bu edimsel yönü, erkekliğin kırılabilirliğini vurgulamaktadır; çünkü beklenen senaryodan herhangi bir sapma, sosyal statü kaybına yol açabilir (Butler, 2019). Birinin erkekliğini sürekli "kanıtlama" ihtiyacı, önemli bir psikolojik baskı yaratarak hem erkeklerin kendilerine hem de etrafindakilere zarar veren davranışlara yol açabilmektedir (Kaufman, 1987).

Türkiye’de erkeklik üzerine olan tartışmaların Deniz Kandiyoti’nin yaptığı çalışmalarla 1980’lerden sonra başladığı söylenebilir. Ancak erkeklik üzerine olan çalışmalar son yıllarda ivme kazanmıştır. Türkiye’de Deniz Kandiyoti, Serpil Sancar, Pınar Selek, Mehmet Bozok gibi isimlerin erkeklik çalışmalarına katkıları bulunmaktadır. Çakmak (2016), futbolda şiddet ve erkeklik ilişkisini Nefer taraftarları grupları üzerinden incelemiştir. Futbol taraftarlarının erkeklik kültürünün gözlenen şiddet ile olan ilişkisini araştıran Çakmak, erkeklik kültürü ile şiddeti onaylama arasında ve şiddete maruz kalma ile şiddeti onaylama arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Bunun yanında katılımcıların şiddeti onaylama düzeylerinin yaş gruplarına ve eğitim durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, Türkiye’deki futbol ile ilintili şiddetin anlaşılması ve önlenmesi hususunda yararlı olabilecek teorik öngörülerin, pratik bulgular ile de desteklenebileceği sonucuna varmıştır. Alkum (2018), kamusal alan içerisinde homososyal bir erkek mekanı olan kahvehanelerin erkek egemen toplumun en ideal erkeklik biçimi olan hegemonik erkekliği inşa etme, yeniden üretme ve sürdürmedeki rolünü incelemiştir. Sonuç olarak kahvehanelerin toplumun dayattığı ideal erkek biçimini

çeşitli söylemler ve ritüeller üzerinden üreten ve sürdüren bir homososyal alan olduğu argümanına ulaşılmıştır. Alkum ayrıca geleneksel kahvehaneler ve kiraathanelerde cinsiyet çeşitliliği açısından bir değişimin yaşandığı ama bunun çok yavaş olduğunu, uzun bir süre daha oranın sadece ideal erkeklere açık olduğu sonucuna varmıştır. Türkiye’deki erkeklik inşa sürecini genç erkekler üzerinde nitel bir analizle inceleyen Önder (2023) içinde erkeklik toplumsal, kültürel, tarihsel olarak kurgulanan; eğitim, aile, din, sünnet, askerlik, iş yaşamı, akran grubu, romantik ve cinsel ilişkiler gibi faktörlerle inşa edilen bir olgudur. Farklı koşullarda farklı erkeklikler inşa edilebilmektedir. Gençlerin erkeklik inşalarının sosyalizasyon sürecinden ve çeşitli faktörlerden nasıl etkilendiğinin incelendiği bu araştırma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Erkeklerin, farklı sosyoekonomik düzeye, farklı aile yapılarına ve farklı yaşam tarzına sahip bireylerin “erkek” kimliklerini nasıl inşa ettiklerini, erkeklik deneyimlerini ve inşa sürecinde hangi faktörlerden etkilendiklerini ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda sosyalizasyon sürecinde etkili olan unsurların erkeklik inşası üzerinde de etkili olduğu saptanmıştır. Toplumsal rollerin, beklentilerin ve normların özellikle aile tarafından öğretildiği tespit edilmiştir. Bireylerin cinsiyet rollerine göre davranmadığı ancak ataerkil toplum yapısının söylemlerinin ve beklentilerinin içselleştirdiği sonucuna varmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler üzerindeki etkisini anlamak için duygularla kurulan ilişkiyi de göz önünde bulundurmak önemlidir. Erkeklik tesisi kavramı ve duygular arasındaki ilişkiyi duygular sosyolojisi ve cinsiyet çalışmaları ile birleştirerek çalışan Ülkücan (2024), erkek katılımcılar ile yaptığı çalışmada yoğun duygusallıkla ilişkili erkeklik tesisinin etkilerinin olduğunu sunmuştur. Bireyin toplumsal çevresi içerisinde dönüşen erkeklik biçimleri yaşa bağlı olarak farklı biçimlerde deneyimlenmektedir. Bu çalışma sonucunda, duyguları hissetmenin yanında ifade etme becerisinin erkeklik tesisinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Erkeklikler üzerine yapılan araştırmalar, erkeklerin toplumsal beklentilerinin nasıl değiştiğine ve bu değişikliklerin bireyler ve topluluklar üzerindeki etkisine dair değerli bilgiler sunmaktadır. Bu süreçlerde değişmeyen tek şey, bireyin dünyada dert edinilen her şeyin başrolü olmasıdır. Bu bağlamda, erkeklik rollerinin toplumsal etkileri incelendiğinde bazı olumsuz sonuçlarla da karşılaşmaktadır. Erkeklik konusunun en çok bağdaştırıldığı kavramların başında şiddet gelmektedir. Bir yerde bir şiddet olayı yaşanmış ise bunun görgü tanıkları emin bir biçimde şiddetin uygulayıcısı olarak zihinde beliren tek şey şiddeti erkek olanın uyguladığıdır. Hatta bir şiddet fikri varsa mağdur öznesi kadın olarak tahayyül edilmektedir. Toplumsal algıda bu denli cinsiyetlenmiş bir olgu olarak şiddetin, yalnızca kültürel değil, aynı zamanda biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla da ele alınması gerekmektedir. Biyolojik yaklaşıma göre şiddet davranışının

altında yatan bireyin vücudunda gerçekleşen kimyasal ve hormonal etkileşimlerdir. Psikolojik olarak bakıldığında ise şiddet olgusunu; kişinin zihinsel durumu, kişinin sendromları, içgüdüsellik, egosantrizm, sertlik, yerinde duramama, zeka düzeyi, zihinsel hastalıklar, kişilik bozuklukları ve öfke gibi kişilik nitelikleri temelinde açıklamaktadır. Sosyolojik yaklaşıma gelince, şiddet eylemi büyük ölçüde yaşam tarzını belirleyen değerler yapısı, kurumsal ve toplumsal yapı, sosyalleşme süreci ve kişiler arası ilişkiler tarzı dahilinde incelemektedir (Kızmaz, 2006, s. 248). Bu çerçevede şiddet, erkeklik ideallerinin dinamik yapısıyla yakından ilişkili bir toplumsal sorun olarak öne çıkmaktadır. Toplum genelinde kabul gören bu idealler, bireylerin davranışlarını yönlendirirken, özellikle şiddetin normalleşmesi ve meşrulaştırılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, şiddet davranışının erkeklikle ilişkilendirildiği her alanın dikkatle incelenmesi; şiddetin toplumsal kabulü, algılanışı ve bu algının zaman içindeki dönüşümünün araştırmalara konu edilmesi büyük önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Amacı

Kadın ve erkek cinsiyetlerinin genel yapısının yanında, bireylere yüklenen rol ve statüler, toplumsal cinsiyetin oluşum sürecinin bir parçasıdır. Bu bağlamda erkeklik, incelenmesi ve üzerinde durulması gereken önemli bir toplumsal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal şiddetle ilgili çalışmalar, çoğunlukla kadın kimliği üzerinden yürütülmekte; bu durum, erkeklik rollerinin ve erkekliğe atfedilen şiddet pratiklerinin çoğu zaman göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede, erkekliğin toplumsal şiddetle ilişkisini yerel ölçekte ele alan çalışmaların sınırlı oluşu, konunun daha derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Samsun ilinde erkeklik ideallerini analiz etmek ve bu ideallerin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışma, erkeklik kavramlarının özellikle şiddet davranışlarıyla ilişkisini yerel bağlamda ele alarak, bu kavramların zaman içerisindeki dönüşümünü ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, toplumsal cinsiyet politikalarına ve şiddeti önleyici stratejilere yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde öneriler geliştirme potansiyeline sahiptir. Araştırma kapsamında, 18-55 yaş aralığında bulunan, Samsun’da yaşayan ve işgücüne katılan yani çalışan erkeklerin şiddet olgusuna ilişkin fikirlerinin incelenmesi hedeflenmektedir. Bu yaş aralığı, bireylerin ekonomik üretkenliklerinin ve toplumsal sorumluluklarının en yoğun olduğu dönemleri kapsamı açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, erkeklik algısının özellikle kent yaşamı ve işgücü piyasasıyla nasıl şekillendiğini incelemek açısından da bu yaş grubu çalışmanın anlamlı bir odağını oluşturmaktadır. Bu nedenle, araştırma kentli ve orta sınıf erkek profiline yoğunlaşmakta; böylece erkekliğin ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleri arasındaki ilişkiler daha kapsamlı biçimde analiz edilebilmektedir. Bu çalışmanın temel dayanağını, toplumsal cinsiyet çalışmalarının büyük ölçüde kadın odaklı yürütülmesi ve buna karşılık erkeklerin şiddetle ilişkili davranış biçimlerinin yeterince sorgulanmamış olması oluşturmaktadır. Araştırmada, bireylerin erkek ya da kadın olmaları nedeniyle toplum tarafından kendilerine yüklenen beklenti, tutum ve davranış kalıplarının nasıl oluştuğu ve bu kalıpların benimsenme sürecinin nasıl işlediği sorularına yanıt aranacaktır. Bu bağlamda erkeklik ideallerinin ve tanımlarının şekillenmesinde rol oynayan belirli süreçler - ebeveynlerin isim ve renk tercihleri, sünnet, ergenlik dönemi, askerlik, iş sahibi olma, evlilikte eş rolü ve baba olma - ayrıntılı biçimde ele alınacaktır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla, katılımcıların erkekliklerini nasıl tanımladıkları, yaşamlarında etkili olan dönüm noktaları ve benimsedikleri erkeklik göstergeleri sorgulanacaktır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Toplumsal cinsiyet alanında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu kadın kimliği ve kadın deneyimi ekseninde şekillenmektedir. Bu durum, erkeklik ideallerinin şiddetle kurduğu ilişkinin ve erkekliğe atfedilen şiddet pratiklerinin çoğu zaman göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Oysa erkeklik, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal olarak inşa edilen; güç, kontrol ve otorite gibi unsurlarla desteklenen bir olgudur. Erkekliğin şiddetle ilişkisini yerel ölçekte ele alan çalışmaların sınırlı oluşu, bu konunun daha detaylı bir biçimde araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda temel problem, erkeklik ideallerinin şiddet davranışlarını nasıl meşrulaştırdığı ya da dönüştürdüğüdür. Özellikle kentli ve çalışan erkeklerin deneyimleri üzerinden yürütülen bu çalışmada, erkekliğin toplumsal şiddetle nasıl ilişkilendiği sorgulanmaktadır.

Bu temel problem çerçevesinde şu alt sorulara yanıt aranacaktır:

- Erkeklik, hegemonik erkeklik, madun erkeklik, işbirlikçi erkeklik ve marjinal erkeklik kavramları neyi ifade etmektedir?
- Erkeklik kalıplarının gelişiminde etkili olan toplumsal, kültürel ve ekonomik faktörler nelerdir?
- Erkeklerin kendilerini tanımlarken öne çıkardıkları özellikler nelerdir ve bu özellikleri şekillendiren unsurlar nelerdir?
- Erkek kimliğinin toplumsal inşa süreci, bireylerin karar ve seçimlerini nasıl etkilemektedir?
- Toplumsal normlar ve söylemler aracılığıyla inşa edilen erkek kimliği hangi toplumsal sorunlara neden olmaktadır? Bu sorunlar arasında şiddet nasıl yer almaktadır?
- Erkeklik idealleri, fiziksel ve ekonomik şiddet davranışlarını nasıl etkileyerek meşrulaştırmaktadır?
- Geleneksel erkeklik algısı, şiddet kullanma eğilimini destekleyen bir yapı sunmakta mıdır?
- Erkeklik idealleri kuşaklar arasında benzer şekilde mi, yoksa farklı biçimlerde mi algılanmaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Tarihsel süreç içerisinde, toplumsal ve tarihsel değişimlere bağlı olarak erkeklik tanımlamaları ve bu alandaki çalışmalar da değişime uğramıştır. Erkeklik bağlamında yapılan araştırmalara bakıldığında ise, erkeklik ve eril kimlik üzerine yürütülen çalışmaların daha geç başladığı görülmektedir. Son yıllarda erkeklik ve eleştiriye dönük erkeklik çalışmaları bilimsel olarak incelenmeye başlansa da bu çalışmalar çoğunlukla toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmekte ve kadına yönelik şiddetin ana karakteri olan erkek öznesi üzerinde durulmaktadır. Şiddetin ve şiddet davranışlarının erkeklik ideallerinde ve rollerinde nasıl ve ne şekillerde kabul gördüğünü toplumsal norm ve toplumsal farkındalık ile nasıl bağlantılı olduğunu görmek önemlidir. Bu tez, erkeklik ideallerinin şiddet davranışları üzerindeki etkisini ve şiddetin toplumsal kabulünde erkeklik algısının rolünü inceleyerek, şiddeti yalnızca kadın kimliği üzerinden değil, erkeklik üzerinden de değerlendirmesi bakımından özgün bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışma, erkeklik idealleri ile şiddet arasındaki ilişkinin yerel bağlamda incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca toplumsal yaşam alanında temel bir sorun olarak egemen konumdaki erkekliğin temsiller aracılığıyla toplumsal düzlemde nasıl inşa edilip pekiştirildiğine dikkat çekmesi bakımından da önem taşımaktadır. Bu çalışmanın temel katkısı, erkeklik idealleri ile şiddet arasındaki karmaşık ilişkiyi ortaya koymak ve toplumsal normların şiddetin yaygınlaşmasındaki etkisini açıklığa kavuşturmasıdır. Yapılacak analiz, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğurarak, bireylerin toplumsal yaşamdaki tutum ve davranışlarını daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Araştırma yalnızca Samsun ilinde yaşayan ve farklı meslek gruplarından gelen 30 erkek katılımcıyla sınırlıdır. Bu nedenle, sonuçlar yalnızca bu yerel bağlama özgü olup, genellenebilirlik sınırlı olabilir.

2. Yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak katılımcıların şiddet olgusuna ilişkin duygu ve düşünceleri derinlemesine incelenmiştir. Ancak, bazı katılımcılar geçmiş deneyimlerinden kaynaklı hassasiyetler nedeniyle şiddet konusuna dair tüm görüşlerini tam olarak paylaşmamış olabilir.

3. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş olup, görüşmelere katılmayı reddeden bireylerin görüşleri çalışmaya yansıtılamamıştır. Ayrıca bazı

katılımcılar, belirli sorulara verdikleri yanıtların araştırmada kullanılmasını istememiş; bu talepler doğrultusunda ilgili yanıtlar çalışmaya dahil edilmemiştir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmanın nitel bir desen üzerine kurulu olması nedeniyle, elde edilen verilerin analizinde araştırmacının yorumu belirleyici olacaktır. Dolayısıyla, farklı araştırmacıların benzer verilerle farklı yorumlara ulaşabileceği varsayılmaktadır.

2. Çalışmada araştırma kapsamında gönüllülerle yapılacak yüz yüze görüşmelerde ilgili kişilerin soruları anlayarak dürüst ve içten cevaplar verileceği varsayılmıştır.

3. Araştırmada kullanılan görüşme formunun görüşülen erkeklerin, erkeklığe ve şiddete yönelik görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Yöntemi

Bu kısımda araştırmanın deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi, pilot görüşme ve geçerlilik ve güvenilirlik başlıklarına yer verilmiştir.

1.6.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, bireylerin yaşadıkları deneyimlere, bu deneyimlere yükledikleri anlamlara ve toplumsal olgulara ilişkin öznel bakış açılarını derinlemesine analiz etmeye imkân tanıyan bir yaklaşım sunmaktadır. Erkeklik gibi kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamla iç içe geçmiş bir yapının incelenmesinde, öznel deneyimlerin merkezde yer alması araştırma desenin nitel olarak belirlenmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda araştırma, katılımcıların erkeklik deneyimlerine dair kendi tanımlamalarını, duygusal tepkilerini ve toplumsal rollerle kurdukları ilişkileri anlamaya yönelik bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma desende, ele alınan temel probleme daha bütüncül ve derinlikli bir anlayışla yaklaşmak mümkün olmaktadır. Tomaszewski, Zarestky ve Gonzalez'e (2020) göre fenomenolojik yaklaşımlar, bireylerin yaşantılarından yola çıkarak anlam üretimine odaklanır ve yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış görüşme teknikleriyle desteklenir. Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcıların kendi erkeklik algılarını kişisel deneyim ve sosyal bağlam çerçevesinde ifade edebilmeleri açısından en uygun veri toplama yöntemi olarak belirlenmiştir. Konan ve Yılmaz'ın (2019, s. 164) da belirttiği gibi, nitel araştırmalar yapısalcı, yorumlayıcı, feminist ya da postmodernist kuramsal çerçeveler üzerinden şekillenebilir. Bu araştırmada yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenmiş ve

katılımcıların ifade ettikleri düşünceler, onların içinde bulundukları sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlar dikkate alınarak analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2006) göre, nitel araştırmalarda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli bir konuya dair derinlemesine bilgi elde etmeyi sağlaması bakımından oldukça etkilidir. Sonuç olarak, erkekliğe dair öznel tanımların ve deneyimlerin ortaya çıkarılması, bu çalışmada nitel yöntemlerin tercih edilmesinin temel gerekçesini oluşturmaktadır. Katılımcıların erkeklik olgusuna ilişkin algılarını, şiddet davranışları ile kurdukları ilişkiler üzerinden anlamlandırabilmek için nitel desenin sağladığı esneklik ve derinlik, araştırma hedefleriyle bütünlük arz etmektedir.

1.6.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma, Samsun ilinde yaşayan kentli ve çalışan 30 erkek katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, yaş, eğitim durumu, meslek ve medeni durum açısından çeşitli sosyo-demografik özelliklere sahiptir. Katılımcıların yaşları 21 ile 53 arasında değişmektedir. Söz konusu yaş aralığı, bireylerin hem ekonomik hayata aktif olarak katıldıkları hem de toplumsal sorumluluklarının arttığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu nedenle, erkeklik algısının kent yaşamı ve iş dünyasındaki pratiklerle nasıl şekillendiğini analiz etmek açısından bu grup önemli bir veri kaynağı sunmaktadır. Eğitim durumları lise, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindedir. Meslek grupları arasında akademisyenler, öğretmenler, sağlık çalışanları, esnaflar, yazılım mühendisi, asker, gazeteci, psikolog ve çeşitli özel sektör çalışanları bulunmaktadır. Medeni durum açısından bakıldığında ise katılımcıların çoğunluğunun bekar veya evli olduğu, az sayıda boşanmış bireyin de bulunduğu görülmektedir. Çeşitli yaş, meslek ve eğitim geçmişlerine sahip bireylerin yer aldığı bu çalışma grubunun çeşitliliği, erkeklik algısının sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlarda nasıl şekillendiğini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, her katılımcının kişisel ve mesleki deneyimleri erkeklik algılarının şekillenmesi, şiddet davranışlarının ortaya çıkışı ve bu davranışların toplumsal meşruiyeti konularında önemli ipuçları sunmuştur. Çalışma grubu oluştururken katılımcıların gönüllülük esasına dikkat edilmiş, her bir katılımcıya araştırma ile ilgili bilgi verilerek onam formu imzalatılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı Kodları	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum
K1	28	Doktora	Akademisyen	Bekar
K2	37	Yüksek lisans	Öğretmen	Bekar
K3	46	Doktora	Akademisyen	Bekar

Katılımcı Kodları	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum
K4	40	Yüksek lisans	Öğretmen	Bekar
K5	53	Lisans	Şehir Plancısı	Evli
K6	26	Lisans	Yazılım Mühendisi	Bekar
K7	38	Yüksek lisans	Resim Öğretmeni	Evli
K8	44	Lisans	Öğretmen	Evli
K9	27	Lisans	Dijital Pazarlama Uzmanı	Bekar
K10	26	Lisans	Sağlık Çalışanı	Bekar
K11	34	Lisans	Öğretmen	Evli
K12	29	Lise	Esnaf	Evli
K13	28	Lisans	İş Analisti	Evli
K14	27	Lisans	Asker	Bekar
K15	47	Lise	Esnaf	Evli
K16	26	Lisans	Satış Danışmanı	Bekar
K17	21	Lise	Memur	Bekar
K18	30	Lisans	Sağlık Çalışanı	Bekar
K19	24	Lisans	Satış Danışmanı	Bekar
K20	30	Lisans	Öğretmen	Evli
K21	29	Lisans	Satış Danışmanı	Bekar
K22	25	Lisans	Sağlık görevlisi	Bekar
K23	37	Lise	Kargo Çalışanı	Evli
K24	30	Yüksek lisans	Memur	Evli
K25	30	Doktora	Akademisyen	Evli
K26	33	Lisans	Mağaza Müdürü	Bekar
K27	43	Lisans	Sağlık Çalışanı	Evli
K28	40	Yüksek lisans	Psikolog	Boşanmış
K29	25	Lisans	Memur	Bekar
K30	38	Lisans	Gazeteci	Boşanmış

1.6.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada bireylerin erkeklik ideallerinin şiddet davranışlarını nasıl etkilediği ve erkeklik algısının şiddetin toplumsal kabulündeki rolüne ilişkin bakış açılarını araştırmak amacıyla 12 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Formda yer alan sorulara ek olarak, görüşmeler sırasında araştırma hedeflerinden sapmadan, konuşmanın akışına ve katılımcıların yanıtlarına bağlı olarak sondaj sorular yöneltilmiştir. Sondaj sorular katılımcıların bakış açılarının daha derin ve daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını sağladı. Veri toplama süreci Samsun Üniversitesi Etik Kurulu'ndan önceden yazılı onay alınarak yürütüldü. Her görüşmeden önce araştırmacı katılımcıya kendini tanıtmış ve çalışmanın amacını açıkça açıklamıştır. Her katılımcıdan görüşmeye devam etmeden önce gönüllü onam formunu okuması ve imzalaması istenmiştir. Verilerin güvenilirliğini sağlamak için görüşmeler sırasında ses kayıtları alınmış ve daha sonra analiz için metin formatına dönüştürülmüştür.

1.6.4. Pilot Görüşme

Araştırma sürecinin sistematik ve etkili bir şekilde ilerlemesini sağlamak amacıyla yapılandırılmış görüşme formunun uygulanabilirliğini, anlaşılabilirliğini ve işlevselliğini değerlendirmek amacıyla pilot görüşme yapılmıştır. Pilot çalışmanın temel amacı katılımcıların soruları nasıl yorumladıklarını değerlendirmek ve görüşme sürecinde ortaya çıkabilecek olası zorlukları belirlemektir. Bu doğrultuda pilot görüşme, araştırma grubuyla benzer demografik özelliklere sahip iki kentli erkekle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıya bilgilendirilmiş onam formu imzalatılmış ve görüşme formundaki tüm sorulara ayrıntılı yanıtlar vermesi teşvik edilmiştir. Pilot görüşmeden alınan geri bildirimlere dayanarak, bazı soruların netliğini ve anlaşılabilirliğini artırmak için küçük revizyonlar yapılmıştır. Ortalama görüşme süresinin yaklaşık 40-50 dakika olduğu gözlemlenmiştir.

1.6.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Bu çalışmada geçerlilik, görüşme formunun araştırma amacına uygunluğuyla sağlanmıştır. Görüşme soruları geliştirilirken ilgili literatüre başvurulmuştur ve soruların araştırma hedefleriyle tutarlılığı önceliklendirilmiştir. Görüşme formunun içeriği 2 pilot görüşme yapılarak incelenmiş ve gerekli revizyonlar buna göre yapılmıştır. Veri toplama sırasında standart prosedürlere uyularak güvenilirlik artırılmıştır. Görüşmeler kaydedilmeden önce tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmış ve daha sonra kelimesi kelimesine yazıya geçirilmiştir. Kodlama sürecinde araştırmacı tarafından geliştirilen tematik kodlar, tutarlılık ve doğruluk sağlamak için kontrol edilmiştir. İçerik analizi tekniği sistematik olarak uygulanmış ve araştırmacının öznel yorumlarından ziyade verilerin doğrudan temsiline öncelik verilmiştir. Katılımcı ifadeleri birebir aktarılmış, anlam kaymalarının önüne geçilmiştir. Her bir görüşme, araştırmanın genel amaç ve sorularıyla ne ölçüde örtüştüğü açısından tekrar gözden geçirilmiştir. Temaların oluşturulmasında kapsayıcı ve tekrarlanabilir ifadeler tercih edilmiştir. Görüşmelerde elde edilen veriler tekrar eden örüntüler üzerinden analiz edilerek bütünsel bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu süreçte, benzer ifadeler gruplanarak ana temalar altında toplanmış ve anlamlı kategorilere ayrılmıştır. Her bir tema altında en az iki katılımcının benzer görüşler sunmasına dikkat edilmiştir. Veri analiz süreci araştırmacı tarafından şeffaf bir şekilde yürütülmüş, kullanılan analiz yöntemleri açıkça belirtilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak adına görüşme sorularında yönlendirici ifadelerden kaçınılmış, açık uçlu ve nötr sorular kullanılmıştır. Katılımcılara kendi görüşlerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortam sunulmuştur. Görüşmelerin yapıldığı fiziksel ortam sessiz ve güvenli bir şekilde organize edilmiştir.

Katılımcıların ifadeleri yalnızca sözel içerik olarak değil, vurgular ve duygusal tonlamalar da dikkate alınarak analiz edilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgular literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Böylece hem içerik geçerliliği hem de bağlamsal tutarlılık güçlendirilmiştir. Kodlama aşamasında olası önyargıların önüne geçmek için araştırmacı kendini sürekli olarak gözlemlemiş ve denetlemiştir. Kodlar yalnızca tek bir yorumla sınırlandırılmayıp, çoklu yorumlara açık olacak şekilde tanımlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların, hem iç geçerlilik hem de güvenilirlik açısından tatmin edici düzeyde olduğu ve bilimsel anlamda kayda değer bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı İngilizce’de “sex” kelimesiyle ifade edilirken, toplumsal cinsiyet kavramı “gender” sözcüğüyle ifade edilmektedir. Sex ve gender kelimeleri Türkçe’de cins ve cinsiyet kelimelerine karşılık gelmektedir (Zeybekoğlu, 2013, s. 3). Cinsiyet (sex); kadın ve erkeğin biyolojik ve fizyolojik ayrımına dayalı bir sınıflamayı içerir ve insanoğlunun üreme biçimini ifade eder (Günindi Ersöz, 2018, s. 17). Bu bağlamda incelediğinde; erkek ve kadınların üreme sistemleri ve genital bölge, kromozom dizilimleri, ses tonları, vücudunun uzunluğu ve ağırlığı, meme organlarının şekli ve kas grupları farklıdır. Anthony Giddens (2000) kadın ve erkekte fiziksel özelliklerin ne şekillerde ayrıştığı üzerinde durur. Giddens’a göre kadın ve erkeği oluşturan biyolojik ve fiziksel ayrımlar toplumun belirgin hale getirdiği cinsiyet kalıplarında erkeklik ve kadınlık tanımlarını ortaya çıkarır. Yine kadın ve erkek cinsiyetiyle doğan insan zamanla cinsine özgü anlamları öğrenir (Dökmen, 2015).

Toplumsal cinsiyet kavramını sosyoloji alanına kazandıran Ann Oakley’e (1972) göre; biyolojik cinsiyet, kadın ve erkek ayrımını ifade ederken, toplumsal cinsiyet erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Böylece toplumsal cinsiyet bireylerin bir özelliği değildir, zaman içerisinde ve kültürel farklılıklara göre değişkenlik göstermektedir. Aynı şekilde Özkan ve Gündoğdu’ya göre (2011, s. 1135) bütün toplumlarda doğuştan gelmiş olan biyolojik ve fizyolojik farklılıkların kültürel olarak tekrar değerlendirildiğini, bu şekilde de kadınlara ve erkeklere özgü davranış kalıplarının oluşturulduğunu ya da sahip olmasına yönelik toplumsal beklentilerin geliştirildiğini öne sürmüşlerdir. Onlara göre bu beklentiler kültürden kültüre ve zamandan zamana göre farklılaşsa da aynı temelde cereyan etmektedir. Bu temel toplumsal cinsiyet nezdinde eşitsizlikler üzerine kurulmuştur. Bu yönüyle kavram bir yandan da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ifade eder. Toplumsal cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetini değil, kültürel olarak cinsiyet atfedilmesini ifade eder. Sabitlenmeye çalışılan erkeklik ve kadınlık cinsiyet rollerinin ilişkisel ve tarihsel bağlamda değişkenliği fark edildikten sonra doğumla elde edilmiş cinsiyetin kültür tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır (Durudoğan, 2006). Judith Butler, toplumsal cinsiyetin yalnızca cinsiyetin kültürel olarak yorumlanması şeklinde anlaşılmasına karşı çıkar ve bunun ötesinde, toplumsal cinsiyetin cinsiyet kimliğini tesis eden performatif bir inşa süreci olduğunu ileri sürer (Butler, 2019, s. 52). Butler’a göre toplumsal cinsiyet, bireyin özünden gelen sabit bir kimlik değil, toplumsal normlar doğrultusunda tekrarlanan söylemsel ve bedensel eylemler yoluyla sürekli olarak üretilen bir

yapıdır. Bu bağlamda, cinsiyet kimliği, bireyin toplumsal roller doğrultusunda sergilediği performansların bir sonucu olarak ortaya çıkar ve bu performanslar aracılığıyla sürekli yeniden kurulur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, bireyin olduğu değil, yaptığı ve tekrar ettiği bir şeydir.

2.2. Erkeklik Kavramının Gelişimi

1970 öncesinde hem Türkiye’de hem de uluslararası alanda toplumsal cinsiyet çalışmalarının odağında büyük ölçüde kadınlar yer almıştır. Bu dönemde kadın çalışmaları; kadına yönelik şiddet, kadınların toplumsal hayatta geri planda bırakılması, iş gücündeki eşitsizlikler ve erkek tahakkümünü inceleyen konular etrafında şekillenmiştir. Simone de Beauvoir’ın (2019, s. 110) da vurguladığı gibi, kadınlar toplum tarafından sıklıkla öteki ve zavallı olarak konumlandırılmıştır. 1970’lerde ise kadın ve erkek arasındaki ayrılıkların yalnızca biyolojik değil, toplumsal olarak da inşa edildiği düşüncesi ön plana çıkmaya başlamıştır (Messner, 2000). Bu süreçte kadın-erkek ikiliğinin karşılıklı ilişkisini inceleme ihtiyacıyla erkeklik çalışmaları da gelişmeye başlamıştır. 1980’lerden itibaren sosyal bilimlerde erkeklik konusu, daha eleştirel ve yapısal bir bakışla ele alınmıştır. O zamana dek sosyal bilimlerde pek sorgulanmayan ve doğal kabul edilen erkek olma hali, artık değişken, kültürel olarak inşa edilen ve çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirilmiştir (Kimmel, 2013; Messner, 2000; Whitehead 2001; aktaran Bolak Boratav vd., 2017). Bu dönem, biyolojik indirgemeciliği reddeden ve erkekliğin toplumsal yapıya göre farklılaştığını kabul eden yeni yaklaşımlarla karakterize edilmiştir (Akça ve Tönel, 2011, s. 25).

Goldberg (1992, s. 30), *Erkek Olmanın Tehlikeleri* kitabında erkeklerin doğumdan itibaren kontrol ve denetim altında büyütüldüklerini belirtirken; Carrigan, Connell, ve Lee (1985), erkeklik çalışmalarının erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü ve bu baskının psikolojik boyutlarını irdelediğini ileri sürmüştür. Erkeklik çalışmaları zamanla, erkeklerin özgürleşme süreçlerine ve alternatif erkeklik formlarının ortaya çıkışına odaklanmaya başlamıştır. Türkiye’de erkeklik kavramının dönüşümü, daha erken bir dönemde, 20. yüzyılın başlarında başlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte sanayileşme ve modernleşme süreçleri, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlamıştır. Laikleşme reformları ve modernleşme ideali, rasyonel, milliyetçi ve kamusal alanda başarılı olan modern erkeklik imgesini şekillendirmiştir (Berktaş, 2010, s. 117). Batılı modellerden ilham alan bu anlayış, erkekliği endüstriyel üretim, ekonomik başarı ve kamusal alanda etkinlik ile ilişkilendirmiştir. Ancak bu erkeklik ideali, geleneksel ailevi beklentilerle çatışmış ve erkeklerde kimlik bunalımlarına yol açmıştır (Sancar, 2009, s. 102). 1980’li

yıllardan itibaren ise Türkiye’deki feminist hareketlerin etkisiyle erkeklik rolleri daha eleştirel bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Feministler, geleneksel erkeklik normlarını sorgulamış ve katı toplumsal cinsiyet beklentilerinin bireyler üzerindeki psikolojik ve sosyal etkilerine dikkat çekmiştir (Kandiyoti, 1997; Sancar, 2009). Bu eleştiriler sonucunda hegemonik erkekliğin hem erkekler hem de kadınlar açısından zararlı etkileri gündeme gelmiş, duygusal ifade ve eşitliğe dayanan alternatif erkeklik modelleri ön plana çıkmıştır.

20. yüzyılın ortalarından itibaren sosyal ve politik değişimler, Türkiye’de erkeklik anlayışlarında önemli dönüşümler yaratmıştır. Türkiye’nin küresel ekonomiye entegrasyonu, iç göç ve kentleşme süreçleri, geleneksel aile yapılarında çözümlere ve ev içindeki erkek otoritesinin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır (Göle, 2011, s. 166; Altınay ve Bora, 2017). Bu yeni sosyo-ekonomik koşullar, erkeklerin hem sağlayıcı hem de duygusal ilişkilerde sorumluluk taşıyan bireyler olarak farklı rollere uyum sağlamasını zorlaştırmıştır (Erdem, 2017). Aktaş (2013) ve Ökten (2024), bu dönemde erkekliğin özellikle eve ekmek getiren rolüyle tanımlandığını ve bunun ekonomik kalkınmanın yarattığı maddi baskılarla birleştiğini belirtmektedir. Küresel düzeyde çoklu erkekliklerin tanınmasıyla birlikte, erkeklik çalışmaları sınıf, etnik köken ve kırsal-kentsel yaşam biçimlerinin erkeklik deneyimlerini nasıl etkilediğine dair daha kesişimsel analizler içermeye başlamıştır (Acar ve Altunok, 2013). Erkeklik üzerine çalışmaları bilim dünyasında çığır açan Connell’a göre, erkek toplumsal olarak üretilir ve kültürel ilişkiler ile yapılandırılır. Günümüzde makul kabul görülen erkeklik kodları, ataerkil bir yapıda şekillendirilmektedir (Bolak Boratav, Fişek ve Eslen Ziya, 2017; Ritzer ve Stepnisky, 2014; Bozok, 2018; Sancar, 2009). Bu nedenlerle erkeklikten bahsederken değişmeyen veya toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermeyen bir olgudan bahsedilmemektedir. Erkeklik durağan değildir, sürekli olarak anlamsal ve pratik olarak değişim göstermektedir. Bu yüzden Connell çalışmalarında erkeklikler tanımlamasını kullanmaktadır (Connell, 1998, s. 205). Cengiz, Küçükural ve Tol’un (2004, s. 54) da çalışmalarının merkezine aldığı gibi; erkek ve kadın olmak sürekli olarak söylemsellik içinde kendini durmadan yenileyen bir nitelik taşımaktadır, bu süreç bir anlamda benliğin söylemsel inşasını ifade etmektedir. Türkiye’de erkekliğin kimlik inşasını ve kimliğin spekülative gelişim aşamalarını nicel ve nitel araştırma yöntemleri ile irdeleyen Boratav, Okman Fişek ve Ziya (2017) alanın önemli çalışmalarındandır. Çalışmada, erkek kimliğinin çağdaş Türk toplumunun sosyo-kültürel bağlamında nasıl inşa edildiğini ve müzakere edildiği araştırılmaktadır. Erkek kimliğinin spekülative gelişim aşamalarını analiz etmek için çalışmada, hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma

toplumsal beklentilerin, kültürel anlatıların ve tarihsel dönüşümlerin erkek deneyimi üzerindeki etkisini vurgular. Temel bulgulardan biri, geleneksel erkeksi idealler ile erkeklerin benimsemesi beklenen modern roller arasındaki gerilimdir. Çelişkilerden kaynaklanan duygusal ve psikolojik yüklerin bir gerilime neden olduğunu vurgulanır. Çalışma ayrıca erkeklerin gündelik yaşamda baskın cinsiyet normlarını nasıl içselleştirdiğini ve yeniden ürettiğini ele almaktadır. Araştırma, sınıf, kentsel-kırsal farklılıkları ve kuşak değişimlerini inceleyerek kesişimselliğin önemini vurgulamaktadır. Türk erkekliğinin monolitik değil, çeşitli ve gelişen olduğuna dair eleştirel içgörüler sunmaktadırlar. Erkekliği spesifik olarak Ankara ilinde inceleyen Sancar'ın (2009) çalışmaları ise alan için önemli bulguları içermektedir. *Erkeklik İmkansız İktidar* kitabının yazarı Serpil Sancar; başarıma gücüne, maddiyata ve başka egemen değerlere sahip olma durumu olarak tanımlanabilen erilliğin, fiziksel güç, ussallık, sürekli olarak hareket halinde olma, şiddete meyilli olma, rekabet edebilme, başarı arzusu, yeterli teknik bilgilere sahip olma, yiğitlik kavramları ile ifade edildiğini dile getirir (2009, s. 29). Günümüzde erkek olma ve erkeklik tanımlamalarında, sorumluluklarının farkında olan, maddi gelirini evine harcayarak temel ihtiyaçları gideren, ailesine ve çevresine karşı koruyucu ve kollayıcı davranan, ailesinde ve sosyal çevresinde sözü geçen, güce sahip olma ve baba olma rolleriyle tanımlanmaktadır. Deniz Kandiyoti'ye göre erkeklik verili bir olgu değildir. Kazanılması gereken ve sürekli olarak elde edilemeyen bir statüdür. Böylece erkekliğin ispatlanması ve kaybedilme tehdidi sürekli'dir (Kandiyoti, 2013, s. 82). Kandiyoti'nin bakış açısı, erkekliği sürekli olarak kanıtlanması gereken kırılğan ve performatif bir statü olarak tasvir ederek, günümüzde erkeksi kimliğin doğasında var olan karmaşıklığı ve istikrarsızlığı vurgulamaktadır. Toplumun ideal erkeklik kodları başta aile olmak üzere; devletin izlediği politikalar, din, eğitim, medya gibi kurumlar aracılığıyla topluma yayılmaktadır. Ama tek boyutlu bir olgu değildir. Sınıf, etnisite, din, statü, cinsel yönelim gibi pek çok olguyla karşılıklı ilişki halindedir. Erkeklik pratikleri, zamana ve topluma göre değişkenlik gösterir, sabit ve değişmez değildir. Erkeklik durağan olmamakla beraber bu devingenlik içinde doğalmış gibi de gösterilmeye çalışılmaktadır. Sancar bu durumu şöyle özetlemektedir: Din, devlet, medya, yerel kültürler aracılığı ile erkekliğin doğallaştırılması da söz konusudur. Erkekliğin inşası sadece kültürel imgelerle olmaz; kurumsallaşmış patriarkal destek de hayatidir. Örneğin, özel şirket kültürü, bürokrasi, iş adamlığı/yöneticilik, aile, aile/hane reisliğinin hukukiliği, kadınların çifte mesaisi, erkek arkadaş gruplarının homososyal kültürel dinamikleri, okul mekanlarının erkek çocuklar tarafından denetimi için yürütülen mücadeleler, kız-erkek arkadaşlığında randevu kalıpları, homofobik konuşmalar, taciz, vb.

iç içe geçmiş oluşumlardır (Sancar, 2009, s. 40). Cynthia Enloe, *Globalization and Militarism* (Küreselleşme ve Militarizm) adlı kitabında ataerkil toplumların bazı inançlara dayandığını belirtmiştir. Bu inançlar doğrultusunda erkekler doğal olarak yüksek gelire sahip, yaratıcı, keşif gücü yüksek, yönetilmeyi seven, güven sağlayıcı, halk ve aile içerisinde otoriter kişilerdir. Enloe'nun erkeklik adına yaptığı tanımlama ne kadar genel hatlarıyla yaygın olsa da, erkeklik tanımlaması her coğrafyaya ve topluma göre farklılık gösterebilir. Enloe'ya göre küreselleşen dünyada erkeklik, yalnızca ulusal bağlamda değil, küresel güç ilişkileri bağlamında da inşa edilmektedir (Enloe, 2016, s. 67). Özellikle militarist ideolojiler, erkekliği güç ve otorite ile özdeşleştirerek yeniden üretmektedir. Erkekliği biyolojik cinsiyetin dışında toplumsal yaşam içerisinde düşünen, duyan ve durumlar karşısında nasıl davranması gerektiğini kontrol edebilen pratiklere sahip olan bir olgu olarak tanımlamaktadır (Atay, 2012, s. 21). Bir erkek, toplum içerisinde kendinden beklenen davranış kalıplarına uygun davranış örüntülerini takip eder ve bu şekilde kendisini gerçekleştirdiğine inanır.

Adem Sağır, Büşra Işın ve Şura Şallı'nın 2021 yılında yayımlanan *Çocuk Kıyafetleri Üzerinden Gündelik Hayatın İnşası: Cinsiyetlendirme Üzerine Nitel Bir Çalışma* başlıklı makalesi, toplumsal cinsiyetin gündelik hayattaki inşasını çocuk kıyafetleri üzerinden incelemektedir. Araştırmada, toplumsal cinsiyetin kültürel ve sosyal süreçlerle şekillendiği vurgulanarak, çocuk kıyafetlerinin bu süreçteki rolü analiz edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada, on katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve katılımcılara çevrimiçi alışveriş sitelerinden seçilen 40 çocuk kıyafeti görseli gösterilerek, bu kıyafetlerin cinsiyetle ilişkilendirilmesi üzerine sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgularda, katılımcıların kıyafetleri belirli cinsiyetlerle özdeşleştirdiğini ve bu tercihlerinin toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinde etkili olduğunu göstermiştir. Çalışma, ailelerin toplumsal cinsiyet algılarının, çocukların giyim tercihleri üzerinden nasıl şekillendiğini ve bu süreçte kıyafetlerin cinsiyetlendirilmesinin gündelik hayatta nasıl bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çocuk kıyafetlerinin sadece estetik tercihler değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde önemli bir araç olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma, toplumsal cinsiyetin inşasında gündelik pratiklerin ve tüketim alışkanlıklarının kritik bir rol oynadığını göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakıldığında, çocuk kıyafetlerinin tasarımı ve pazarlanmasında daha bilinçli ve dengeli yaklaşımların benimsenmesi gerektiği önerilmektedir. Çalışmalarını toplumsal cinsiyet ve erkeklik üzerine yoğunlaştıran Bozok

(2018), Türkiye’de bir erkek olmanın en önemli özelliklerinden biri olan babalığı ele almış ve babalığın erkeklik ilişkilerini ataerkillik ve kapitalizm üzerinden okumuştur. Erkekliğe yüklenen anlamlarda baba olmak, erkekliğin bir uzantısını yerine getirmektir. Babalıktan öncesi ve sonrasıyla ilgili olarak erkeklik bağlamında söylenebilecek şey, babaların baba olmadan önceki hallerini yeniyetme, daha sorumsuz, kontrolsüz ve özerk olarak tanımlamalarıdır. Baba olduktan sonra, erkekliğe yüklenen anlamlar değişime uğramaktadır. Babaların baba olmakla birlikte edindiklerini vurguladıkları özellik, sorumluluk sahibi olmak ve ailenin geçimini sağlamaktır (Bozok, 2018, s. 40). Erkeklik kavramının tarihsel gelişimi göstermektedir ki erkeklik kavramı durağan ve evrensel değildir; bunun yerine erkeklik, yüzyıllar boyunca gelişen, sosyal ve kültürel olarak inşa edilen bir kimliktir (Connell, 2019; Erdem, 2017). Erkekliğin ilk tasvirleri geleneksel ataerkil değerlerle uyum içinde; ailesel ve toplumsal hiyerarşi temelinde otorite, güç ve kontrol figürleri olarak tasvir ediliyordu (Kandiyoti, 1988). Tarihsel olarak birçok Batı ve Doğu toplumunda erkeklik, heteronormatif ve hiyerarşik çerçevelerin merceğinden anlaşılıyor, erkekleri hegemonik erkeksi ideallere uymayan diğer erkekler üzerinde baskın rollerde konumlandırılmış (Connell ve Messerschmidt, 2005; Sancar, 2009) genellikle aile içindeki koruyucu ve sağlayıcı roller aracılığıyla ifade edilen onur ve cesaret gibi belirli kültürel değerlerle ilişkilendirilmiştir (Delaney, 2002; Ökten, 2024). Bu bağlamda erkeklik, namus ve şeref/onur kavramlarıyla derinden bağlantılıydı ve bu ideallerden sapmalar, özellikle incelemeye karşı daha savunmasız olan alt sosyal tabakadaki erkekler için önemli sosyal yansımalara neden olabiliyordu (Erdem, 2017; Kandiyoti, 1988). Son yıllarda dijital medya ve küreselleşme, hegemonik ve geleneksel erkeklik normlarına meydan okuyan farklı temsillerle yeni erkeklik modellerini ortaya çıkarmıştır (Yükseker, 2003). Sosyal medya gibi platformlar, erkeklerin kırılğanlıklarını ifade etmelerine ve bir zamanlar damgalanmış olan daha kapsayıcı, duygusal açıdan açık erkeklikleri benimsemelerine olanak tanımıştır (Demirtaş-Milz, 2019). Ancak dijital alanlar, özellikle hızla değişen kültürel ortamda kimlik ve güç meselelerini yönlendiren gençler arasında hiper-erkeksi ve ataerkil ideallerin güçlendirildiği toksik erkekliği de beslemiştir. Etnik köken, sosyoekonomik statü ve dinin kesişimleri, erkeklerin erkekliği nasıl deneyimlediğini ve ifade ettiğini önemli ölçüde şekillendirmektedir (Crenshaw, 1989). Örneğin Kürt erkekleri, etnik ayrımcılık ve karşılaştıkları sosyo-politik gerilimler nedeniyle sıklıkla erkekliği farklı şekilde yönlendirmekte ve bu da onların erkeklik algısını ve somutlaşmasını etkilemektedir (Akkaya, 2021). Ek olarak, erkeklikler küresel göç kalıpları tarafından giderek daha fazla şekillenir; göçmen ailelerden gelen erkekler sıklıkla erkeksi idealleri harmanlayan melez

kimliklerle karşılaşır bu da benlik ve aidiyet konusunda karmaşık müzakerelere yol açabilmektedir (Aktaş, 2013; Kandiyoti, 1988). Bu karmaşıklık durumu erkeklerin idealler konusunda zihinsel ve toplumsal olarak zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Özetle, süregelen süreçte erkeklik, namus ve ailevi görevlere bağlı, katı, ataerkil bir yapı olmaktan çıkıp daha akışkan, çeşitli ve kesişen bir kimliğe geçiş yapabilir. Küresel ortam gelişmeye devam ettikçe, geleneksel değerleri modern kimliklerle dengelemenin hem zorluklarını hem de fırsatlarını yansıtacak şekilde erkekliğin daha da çeşitlenmesi olasıdır.

2.3. Erkeklik Teorileri

2.3.1. Connell’in Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası

Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika adlı 1987 tarihli çalışmasında “erkeklikler” kavramını kapsamlı biçimde ele alan R. W. Connell, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet politikaları bağlamında erkeklik üzerine özgün bir kuramsal çerçeve sunmuştur. Connell, erkekliğin tekil ve evrensel bir yapı olmadığını, aksine farklı toplumsal koşullarda biçimlenen çoklu erkeklik formlarının bulunduğunu vurgular. Bu anlayış, onun ortaya koyduğu ve literatürde temel referans kabul edilen Erkeklikler Teorisi ile kuramsallaşmıştır. Connell’in analizinde erkeklikler; toplumsal cinsiyet düzeni ve toplumsal cinsiyet rejimi kavramları ekseninde, toplumsal yapılar ve iktidar ilişkileriyle iç içe geçmiş biçimde değerlendirilir. Böylece, hegemonik erkeklik başta olmak üzere çeşitli erkeklik biçimlerinin varlığı ve bunların birbirleriyle olan hiyerarşik ilişkileri çözümlenebilir hale gelir (Connell, 1998:154).

2.3.1.1. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik kavramı Connell’in kavramsal haritasının en başat olanıdır. Antonio Gramsci’nin sınıf üzerinden yaptığı çözümlemelerinin ana merkezi olan hegemonya kavramı kültürel bir hak eksenini ifade eder. Bu kültürel hak, toplumun dinamiklerini besler ve sürdürülebilir bir pozisyona sahip olmasını sürekli anlamda destekler. Kıvılcım’a göre (2009, s. 219) Gramsci’nin hegemonya kavramı, bir sosyal grubun diğer kesimler üzerinde kültürel kılavuzluk yaparak ve rıza unsurunu kullanarak üstünlük kurduğu bir yöntemdir. Bu bağlamda, hegemonya alanı, diktatörlük ve baskı araçlarıyla desteklenen bir güç oluşturma stratejisini içerir. Burada rıza unsuru belirleyici bir öneme sahiptir. Öyle ki ataerkil toplumun her tabakası tarafından kabul edilebilir dolayısıyla meşru olarak kabul görmesini sağlayan bu kavram, erkeklerin hakim konumdayken kadınların ise bu hakimiyetin altında olduğu ataerkil düzenin meşruluğunun gözetildiği, Connell’in da deyişiyle toplumsal cinsiyetin tertipleyen/düzenleyen pratiğidir (Connell, 2019, s. 150). Hegemonik erkeklik yalnızca

erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetini ifade etmekle kalmaz, erkekler içerisindeki farklı erkeklik sınıflandırmaları arasındaki hakimiyet ilişkilerini de ifade eder. Connell (2019), hegemonik erkeklik kavramını; şiddete eğilimli, meydan okuyucu, fiziksel gücünü ön planda tutan, sağlam yapılı, akılcı, iletişimde ketum ve kontrolcü bir heteroseksüel erkek modeli olarak tanımlar. Sancar (2009, s. 30) ise hegemonik erkeği; genç, beyaz, iş sahibi, heteroseksüel ve sportif bir bedene sahip birey olarak tanımlamaktadır. Kavramın en önemli özelliği, tarihsel değişim ve gelişim sürecine açık olmasıdır. Meydan okunamaz ya da karşı konulamaz bir yapı sergilememesi, hegemonyanın sürekli olarak yeniden üretilmesini ve sürdürülmesini gerektiren bir refleksi ortaya çıkarmaktadır. Hegemonya denilince akla ilk gelen şey güç (maddi güç, mevki, kural koyucu, koruyan ve düzenleyen) olmakla birlikte yalnızca maddi güce veya yüksek bir mevkiye sahip kişiler hegemonyanın bir parçasını oluşturmazlar, toplumu etkisi altına alabilecek tüm araçlar (televizyon, sinema, telefon, gazete vb.) hegemonik erkekliğin simgesel bütünlüğünü beslemektedir. Bu simgesel bütünlük farklı ve belirli bağlamlarda birçok anlamı ve yeniden üretim süreci içindeki işlevselliğiyle kültürel olarak ulaşılması gereken model ve pratik içinde hegemonik erkeklik tahakkümünün içselleştirilmesine hizmet etmektedir. Hegemonik erkeklik, toplumsal süreçler içerisinde ideal hale getirilen erkeklik farklılaşmalarında medya, ibadethane ve devlet gibi kurumların aracılığıyla tüm topluma nasıl yayıldığına işaret etmektedir (Türk, 2015, s. 87). Yaygınlaştırma araçları arasında kurumların olmasının yanı sıra insanların da kültürel bir taşıyıcı konumda olmasından da yola çıkarak erkekler arasında “erkeklik özellikleri” taşımayan kişilerin ötekileştirmesi ve gerektiğinde erkeklığe zeval gelmemesi için hizaya sokarak düzeltilmeye çalışılmaktadır. Bu hizaya sokma işlevini yalnızca erkek, erkek olana uygulamaz, kadınların zihninde yer alan erkeklik özellikleri de erkek olan partnere karşı hizaya sokma işlevi göstermektedir. Öteki erkekliklere karşı, güçlü ve söz sahibi olan erkeklik (ideal erkeklik) için; Kandiyoti hegemonyacı erkeklik, Hearn erkek egemenliği ve Connell ise hegemonik erkeklik kavramlarını kullanır. Ancak bu kavramlar içerisinde en yaygın kullanıma sahip olan Connell’e ait hegemonik erkeklik kavramı olmuştur. Bir röportajında Hearn, bu durumun şaşırtıcı olduğunu belirtip hegemonik erkeklik kavramının erkekler ve erkeklikler incelemelerinde sadece bir bakış açısını yansıttığını ifade etmiş, alanda beden teorisi, sömürgecilik sonrası teoriler, bilim ve teknolojik yaklaşımlar gibi farklı bakış açılarını bir araya toplamaya duyulan ihtiyacı dile getirmiştir (Akşit ve Varışlı, 2014). Hegemonik erkeklik ile bahsedilen; sosyal ilişkilerde anlamı belirleyen, iktidar ve güç mekanizması içerisinde sözü sabitleyen, baskınlığını her türlü tavır ve davranışıyla teyit ettiren bir özne olma halidir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik, sadece

erkekliği değil kadınlığı da kuşatabilen bir sylenmdir. Bu anlamda kadın olan da, eril bir rol üstlenebilir (Cengiz vd., 2004, s. 51). Bunun yanında eril olanı da talep edebilir. Erkeklerin davranış ve tutumlarının sağlayıcısı ve talep edicisi kadınlar da olmaktadır. Kadınların talep ettiği ve olumlu karşıladıkları durum ve olgular da toplum tarafından organize edildiği için erkek idealleri de bu organizasyonun içerisinde karşımıza çıkmaktadır.

Hegonomik erkekliği eril koruma mantığı kavramı çerçevesinde tartışan Dönmez (2024), Türkiye’de Soğuk Savaş dönemi erkekliğinin nasıl tanımlandığına ve şekillendiğine odaklanmış, hegemonik erkekliğin nasıl pekiştirildiği konusuna değinmiştir. Soğuk Savaş döneminin liderlerinden olan Adnan Menderes’in kişisel özelikleri üzerinde durulan çalışmada Menderes’in hegemonik erkekliğin sert, otoriter ve demokrat gibi niteliklere sahip olmadığı, bu özelliklerin aksine ve naif ve yumuşak davranışlar sergilediğinden dolayı hegonomik bir erkeklik çizgisinde olmadığını ifade etmiştir. Hegemonik erkeklik ile ilgili yapılan bu tanımlamaların yanı sıra Pınar Selek ise Türkiye’deki hegemonik erkekliği; orta sınıf, eğitimi, meslek sahibi, kentli, evin geçimini sağlayabilen, ailesini koruyan, güçlü, aynı zamanda ailesi üzerinde egemenlik kuran ve hem çevresindekilere hem de kadına sözünü geçirebilen, şiddet uygulama hakkına sahip erkeklik olarak tanımlar. Ayrıca bir yandan namus koruyucusuyken diğer yandan da cinsel ahlak kurallarına uymama hakkına sahip olan erkeklik olarak tanımlar. Selek’e göre hegemonyası kabul edilen bir erkeğin, güçlü, sert, başarılı, dürüst, ağırbaşlı olması gerekmekte ve gerektiğinde şiddete başvuran ancak kendisine tabi olanları sevmeye ve koruma özelliklerini bulundurması da hegemonik erkekliğin niteliklerini belirtmektedir (Selek, 2010, s. 125). Siyahi kadınların haklarını savunan Hooks, birbirinden farklı erkeklik biçimlerinin ataerkil düzende sürdürülebilir olması ve erkek şiddetindeki rollerini tartışır. Ona göre; işsiz olan ve işçi erkekler, beyaz ırkın üstünlüğünü savunan ataerkillik içerisindeki güçlü imajını hissedemedikleri için salt otoriterlik sahibi olacakları ve salt saygı grececekleri tek yerin ailesinin evi olduğunu hissettiğinde cesaretli hissetmektedir. Erkekler yönetici sınıfın erkekleri tarafından iş sahibi haline geldikleri için kamusal iş hayatındaki eril tahakkümü kabullenirken ev içindeki tahakküm biçimlerini kendi g işişkileriyle bağdaştırır. Bu süreçte iktidar duygularını onarırlar. Işçi sınıfındaki düşük ücret karşılığında çalıştırılan erkeklerin varlığı artınca kadınlar da işgücü piyasasının bir parçası olmuştur. Kadınların işgücü piyasasındaki varlıkları erkeklerin piyasa içindeki rakiplerinin artışına sebep olur. Bu cinsiyete dayalı hiyerarşik yapıyı ayakta tutmak şiddetin farklı biçimlerinin kabul görmesi ve çoğalması ile sonuçlanmaktadır (Hooks, 2016, s. 83). Özellikle erkekler kamusal alanlarda güçsüz hissettiklerinde, telafi edici bir mekanizma

olarak ev içi alanda kontrol yapabilmektedir. Bu dinamik, ekonomik eşitsizliği ev içi güç mücadeleleriyle birlikte ataerkil normları güçlendirir. Kadınların iş gücüne girmesi bazı erkekler tarafından bir tehdit olarak algılanır ve cinsiyete dayalı rekabeti ve gerilimi yoğunlaştırır. Hooks, nihayetinde sistemik baskının şiddeti nasıl sürdürebileceğini ve onu toplumsal hiyerarşiler içinde nasıl normalleştirebileceğini vurgular.

2.3.1.2. Madun Erkeklik

Madun erkeklik toplumun genel kabulünün dışında heteroseksüel olmayan ve bunun dışında homoseksüel, transseksüel gibi heteroseksüelliğin dışında bir cinsel yönelim nedenleriyle hakim erkeklik tanımlarına uygun olmayan erkeklik tipidir. Madun erkekler sürekli olarak hegenomik erkeklik modelinde dışlanır ve hor görülürler. Madun erkeklerin varlığı, hakim erkeklikler üzerinde bir kötü örnek teşkil etmektedir. Erkeğin nasıl olup olmaması veya cinsel yönelimin tek tip gösterimi madun erkekler üzerinden eleştirel biçimde gözler önüne serilir. Örneğin madun erkeğin olası kibar davranışları, erkeklerin sert ve yeri geldiğinde şiddete meyil edecek duruşuna hakaret olarak görülür. Hakim hegenomik erkekliğin süregelmesinin altındaki en dinamik güdüleyici madun erkekler üzerinden sağlanmaktadır (Connel, 2005, s. 78). Madun erkeklik yalnızca homoseksüel olan erkekleri kapsamamaktadır. Genel kabul gören heteroseksüellik içerisinde yer almadığına kanaat getirilen heteroseksüel erkekler, fiziksel görünüş olarak cılız olan heteroseksüel erkekler, erkeklerden ağlamaz cümlesinden yola çıkarak duygusal heteroseksüel erkekler madun erkeklik kimliğine sahip olurlar ve erkeklikler hiyerarşisinin en alt basamağında yer alırlar. Yalnızca yetişkin erkekler değil, okul çağında akranlarının zorbalığına ve dışlamasına maruz kalan erkek çocuklar bunun yanında kavga etmekten hoşlanmayan erkekler/erkek çocuklar da madun erkekliğe örnektir (Connell, 2005, s. 79). Michael Kimmel (2013), erkekliğin inşasındaki başat öğelerden birinin, zayıflık olarak değerlendirilen kadınlık ve eşcinsellikten sonu gelmez bir kaçış olduğunu vurgular. Kadınlık algısı yaratan tüm duyguların ve davranışların reddedilmesi erkekliğin temel göstergeleridir. Bu göstergelere sahip olan erkekler femine, yumuşak, eşcinsel gibi kategorilere dahil edilerek erkeklikten men edilmektedirler (Demren, 2001). Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altında yer alan madun erkekler hegenomik erkeklerin tam tersi anlamlar taşır. Örneğin; “çitkırıldım”, “ana kuzusu”, hanımın evladı”, “korkak”, “muhallesi çocuğu”, “yumuşak” ve “salon erkeği” gibi sıfatlar kullanılmaktadır.

2.3.1.3. İşbirlikçi Erkeklik

İşbirlikçi erkeklik, hegemonik erkekliğin bir altında olan erkeklik türüdür. İdeal olan hegemonik erkekliğe herkesin ulaşamayacağından yola çıkarak; işbirlikçi erkeklikler, işbirliği içinde hegemonik erkekliğin avantajlarından paylarını alırlar. Connell (2005, s. 79) işbirlikçi erkeklik için ataerkil hisse (patriarchal dividedness) tanımını kullanmıştır. Bu tanıma göre işbirlikçi erkekler ataerkil anlayışın kendilerine sağladığı faydaları bilirler fakat bu faydalardan açıktan açığa fayda sağlamazlar. Hegemonik erkekliğin ataerkil yapısını devam ettirip varlığını sürdürürken madun erkekler izleyici konumundadır. Baş aktör onlar değildir, risk alanında olmazlar ancak bir izleyici olarak destek verirler. Tıpkı maç için destek veren izleyiciler gibi erkeklik kimlikleriyle seslenerek ve gerekli yerlerde “erkekçe” kelimeler kullanarak uyum sağlarlar.

2.3.1.4. Marjinal Erkeklik

Connell'a (2005, s. 76) göre, erkekliğin sosyal inşası etnik köken, ırk ve sınıf gibi yapısal faktörlere bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir. Bu farklılıklar, erkekliklerin homojen bir şekilde deneyimlenmediğini, toplumsal konuma göre farklı pratiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Connell, erkek deneyimlerinin çeşitliliğini anlamada önemli bir yere sahip olan marjinalleştirilmiş erkeklik kavramını ortaya atmaktadır. Marjinalleştirilmiş erkeklik, hegemonik erkeklik idealine kıyasla daha az ayrıcalığa ve daha az güce sahip olan erkeklik biçimlerini ifade eder. Bu erkekler egemen eril normlarla ilişki içinde olabilirler, ancak bunu hegemonik erkeklikle ilişkili faydalara tam olarak erişmelerine izin vermeyen bir konumdan yaparlar. Örneğin, siyahi bir erkeğin toplumsal deneyimleri, ırksal ve etnik ayrımlar nedeniyle beyaz bir erkeğinkinden belirgin bir şekilde farklılaşabilir. Benzer şekilde, işçi sınıfı erkeklerin sergilediği erkeklik, sınıf temelli sosyo-ekonomik eşitsizlikler nedeniyle orta sınıf erkeklerinkinden farklı olabilir (Sığın ve Canatan, 2020, s. 166). Marjinalleştirilmiş erkeklikler hegemonik modelin bazı özelliklerini yansıtabilir; ancak bu özellikler ırksal ve etnik kimlik merceğinden yeniden yorumlanır ve genellikle ayrımcılıkla ilişkilendirilir. Connell bunu “siyah tecavüzcü” gibi ırksallaştırılmış stereotiplerle örneklendirerek marjinalleştirilmiş erkekliklerin egemen toplumsal cinsiyet ideolojilerini nasıl hem pekiştirdiğini hem de bu ideolojiler tarafından nasıl dışlandığını göstermektedir. Bu ikili konumlandırma, marjinalleştirilmiş erkeklerin aynı anda hem ataerkil güç yapılarını destekleyebileceğini hem de bu yapılardan dışlanabileceğini göstermektedir. Öte yandan, erkekliğin bireysel düzeyde inşa süreci, yalnızca sınıf, ırk ya da etnisite gibi toplumsal konumlara göre değil; aynı zamanda çocukluk

dönemi deneyimleri ve aile ilişkileri bağlamında da şekillenmektedir. Erkek çocuklarının erkeklikle tanışma süreci, çoğu zaman anneleriyle kurdukları erken dönem ilişkiler üzerinden başlar. Annesiyle büyüyen erkek çocukları, yaşamın ilk evrelerinde kadınsı özelliklerle karşı karşıya gelir ve bu özelliklerle kurulan ilk bağlar, onların erkeklik algılarının temelini oluşturur. Connell (2019, s. 236), ataerkil sistemlerde erkek çocukların bu anne bağından Ödipal evre sırasında erkeklerin dünyasına geçtiklerini ve burada hegemonik eril ideallerle tanıştıklarını belirtmektedir. Ancak bazı erkek çocuklar anne figürünün gücünün farkına vararak hegemonik erkeklikten sapabilir ve bunun yerine daha işbirlikçi biçimlere yönelebilirler. Bu anlamda, Ödipal süreç yalnızca bireysel kimlik gelişimi için değil, aynı zamanda alternatif erkekliklerin ortaya çıkması için de kritik bir dönüm noktası işlevi görür. Sonuç olarak, Connell'in erkeklik teorisi hem yapısal hem de psikolojik boyutları bütünleştirerek erkekliği çoğul, akışkan ve ilişkisel bir yapı olarak ortaya koymaktadır. Marjinalleştirilmiş erkeklik ve Ödipal süreç gibi kavramlar aracılığıyla erkeklik, toplumsal eşitsizliğin kesişen katmanları ve bireysel gelişim yörüngeleri tarafından şekillendirilen karmaşık bir kimlik olarak anlaşılmaktadır.

2.3.2. Mozaik Erkeklik

Erkeklik çalışmalarında Tony Coles tarafından geliştirilmiş bir terim olan mozaik erkeklik kavramı, çağdaş toplumlardaki erkekliklerin karmaşık, çok yönlü ve sıklıkla çelişkili doğasını göstermektedir. Bu kavram, erkeklerin kimliklerini monolitik erkeklik modellerinden farklı şekillerde nasıl yönlendirdiklerini ve oluşturduklarını anlamaya çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. Mozaik erkeklik, erkeklerin toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlere yanıt olarak çeşitli kimlik, değer, davranış ve duygu unsurlarını bir araya getirdiğini ileri sürmektedir. Erkekliği bir mozaik olarak kabul ederek, erkeksi kimliklerin akışkanlığını ve uyarlanabilirliğini vurgulamaktadır. Bu bakış açısı, erkekliği sabit, tekil bir özellik kümesi olarak tasvir eden özcü görüşlerle çelişmektedir (Connell, 2019; Demetriou, 2001). Doğası gereği çoğulcu olduğu anlayışından ortaya çıkan erkekler, benlik duygusunu oluştururken sıklıkla kimliğin farklı unsurlarından yararlandıklarını, çelişkili görünebilecek şekillerde hem geleneksel hem de ilerici normlara yanıt vermektedir. Örneğin Messerschmidt (2018), bazı erkeklerin rekabet veya risk alma gibi hegemonik erkeklikle ilişkilendirilen davranışlarda bulunurken, aynı anda genellikle daha alt düzey erkekliklerle uyumlu duyguların ve kırılganlığı ifade edebileceklerini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, erkeklerin kimliklerinin çatışan yönlerini nasıl uzlaştırdıkları, katı stereotiplere nasıl direndikleri ve erkekliğe dair daha akışkan bir anlayışı nasıl benimsedikleri konusunda daha

ayrıntılı bir anlayışa olanak tanır. Buna ek olarak hegenomik ideallere uygun erkeksi bulunmayan davranış ve tutumları sergileyen erkekler de kimliklerini rahatlıkla taşıyabilirler. Erkeklerin hayatları boyunca başarılı bir şekilde erkekliklerini idame etmek için kullandıkları stratejiler günlük tanımlarının çeşitlenerek farklı formlarda oluşmasına neden olmaktadır. Ulaş ve Taşkan (2018, s. 18) egemen erkeklik söylemlerinin yoğunlaştığı yaş grupları üzerinde yaptığı araştırmalarında hakim erkeklik söylemlerinin en tepe noktasını delikanlılık ve bekarlık dönemlerine denk geldiği üzerinde durur. Bu dönemde erkeklik idealleri iktidar ve şiddet kavramları üzerinde yoğunlaşır. Bunun yanında karşı cinse karşı geliştirilmiş olan kıskançlık ve çapkınlık duygusu, baskıcı bir otorite ve kavgacı tutum yanında alkole karşı bir yönelme de öne çıkmıştır. Şiddet-otorite ve erkeklik arasında olumlu ilişki kurulan dönemde “erkekler biraz dağınık çapkın ve kıskanç olur”. Egemen erkeklik algısında fedakar, kadınına ve çocuklarına iyi davranan sahip çıkan kötülüklerden koruyan cesur erkeklik söylemi de babalık söylemine yansıyan kavramlardan birkaçı olmuştur. Bunun yanında “ılık erkek”, “light erkek” gibi söylemler egemen erkeklik söylemini güçlendirmektedir. Mozik erkekliğin bir parçası olan görünmez erkeklikler; saldırganlık, fiziksel güç, duygusal baskılama ve egemenlik gibi özellikleri vurgulayan geleneksel veya hegemonik erkek ideallerinden farklılaşan erkeklik ifadelerini kapsar. Kula’ya göre (2009, s. 85), metroseksüellik, sıklıkla görünmez erkeklikler kategorisine giren başka bir erkeklik biçimidir. Bu kimlik, erkeklerin görünümüne, kişisel bakıma ve geleneksel olarak kadınlıkla ilişkilendirilen moda ve ilgisine önem verir. Bu yeni erkek tipi, saç ve cilt bakımına oldukça önem verir. Spor yaparak bedeninin fit olmasına ve sağlıklı beslenmeye dikkat eder. (Kula, 2009, s. 88). Bu nedenle metroseksüel erkekler, erkeksi kimliği yeniden tanımlar.

Engellilik temelinde erkekler üzerine yapılan çalışmalar erkekliğin nasıl deneyimlendiğine ve algılandığına başka bir boyut ekler. Engelli erkekler, genellikle gücü ve özerkliği erkek kimliğiyle bir tutan fiziksel erkeklik idealleriyle uyum sağlamada zorluklarla karşılaşır. Cumurcu vd. (2012) ve Balcı (2019) engelli erkeklerin genellikle fiziksel yeteneği erkeksi değerle ilişkilendiren baskın erkeklik söylemlerinden dışlandığını savunmaktadır. Bu dışlanma, engelli erkeklerin toplumun geleneksel erkek rollerinde değer verdiği fiziksel özelliklerden yoksun olarak görülmesi nedeniyle, onların cinsiyet görünmezliği olarak tanımladıkları şeye katkıda bulunur. Bu görünmezlik, yalnızca sosyal etkileşimlerini değil, aynı zamanda fiziksel farklılıklarına dayalı olarak erkekliklerini küçümseyen bir toplumda öz saygılarını ve beden imajlarını da etkiler. Sonuç olarak, mozaik erkeklik, çağdaş toplumdaki erkek kimliklerinin karmaşık ve akışkan doğasını anlamak için

değerli bir çerçeve sunar. Bu kavram erkeklerin çeşitli ve çelişkili unsurları bir araya getirerek kimliklerini inşa etme yollarını vurgular. Erkekliği bir mozaik olarak kabul ederek erkeklerin değişen sosyal, kültürel ve ekonomik koşullara kimliklerinin uyarlanabilirliğini vurgular.

2.3.3. Kırılgan Erkeklik Teorisi

Genellikle erkeklik tehdidi veya güvencesiz erkeklik olarak adlandırılan kırılgan erkeklik kavramı, erkekliğin savunmasız bir sosyal kimlik olduğu, sürekli onaylanma gerektirdiği ve bazen tehdit olarak algılandığında savunma davranışlarıyla sonuçlandığı fikrine değinmektedir (Vandello ve Bosson, 2013). Çoğunlukla doğuştan gelen bir özellik olarak algılanan kadınlığın aksine, erkeklik tipik olarak erkeklerin sürekli olarak başarması ve desteklemesi gereken bir şey olarak görülür ve bu ideallere meydan okunduğunda kaygılara ve koruyucu mekanizmalara yol açar (Kimmel, 2013). Erkeklerin bunu başaramıyor olması “ideal erkek, yeterince erkek” imajını zedeler. Çünkü erkeklik, her daim “beklenmedik bir davranış veya çevresel faktörlerin yarattığı etkiyle kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıyadır” (Türkoğlu, 2013, s. 40). Tarihsel olarak erkeklik çalışmaları, erkeklerin kırılganlığı reddeden ve bunun yerine kontrolü, gücü ve hakimiyeti öne çıkaran bir idealle uyum sağlamaya çalıştığını belirten hegemonik erkeklik kavramıyla erkeksi kırılganlığı ilişkilendirmiştir (Connell ve Messerschmidt, 2005). Hegemonik erkek ideallerini korumak ve devam ettirmekte başarısız olma korkusunu işaret etmektedir ve erkekliğin sürekli inşa edilmesine neden olur. Kırılgan erkeklik, özellikle erkeklerin diğer erkeklerle çevrili olduğu homososyal ortamlarda, aşırı saldırganlık, aşırı rekabet ve düşmanlık gibi davranışlara yol açabilmektedir (Yıldırım vd., 2022). Bu alanlarda, erkekler, herhangi bir zayıflık belirtisinin veya erkeksi normlardan sapmanın statü kaybına yol açabileceğinden korkarak erkekliklerini sürekli olarak öne sürme baskısı hissedebilirler (Ayhan ve Barutçu, 2023). Dahası, kırılgan erkeklik genellikle duygusal baskılama ve psikolojik yardım aramaktan kaçınma ile ilişkilendirilir, çünkü erkekler yardım aramayı bir zayıflık işareti olarak algılayabilir (Kantar ve Yalçın, 2023). Kırılganlığı gösterme konusundaki bu isteksizlik, duygusal açıklığı kadınlıkla eşitleyen ve geleneksel cinsiyetin istikrarsızlığını pekiştiren köklü toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kırılgan erkeklik, bireylerin erkekliklerini güçlendirmek için kadınlık veya eşcinsellikle ilişkili özelliklerden uzaklaşmaya çalışması nedeniyle homofobi ile ilişkilendirilmiştir (Kimmel, 2013). Selen (2020), erkeklerin algılanan erkekliklerini korumak için sıklıkla homofobik tutumları savunmacı bir tepki olarak ifade ettiklerini belirtmektedir. Bu bulgular, erkeklerin diğer erkeklerden onay aradığı

ve akran beklentilerine uyduğu kırılğan erkekliğin homososyal yönü ile ilgilidir (Pascoe, 2007). Erkeklik statüsünü kaybetme tehlikesini hissetmek, “kılıbık”, “kadınsı” ya da “gey” olarak tanımlanma ihtimali, erkeklerin kaygı ve stres yaşamasına sebep olmaktadır. Kesişen analizler, ırk, sınıf veya cinsel yönelime dayalı ek toplumsal baskılarla karşı karşıya kalan erkekler için erkekliğin kırılğanlığı artabilmektedir. Geleneksel erkeklik, ekonomik güvensizliğin ortasında istikrar ve kimlik duygusu sunduğundan, düşük sosyoekonomik kökenden veya kırsal kesimden gelen erkekler genellikle erkeksi ideallere daha katı bir şekilde bağlı kalmaktadır (Şahin ve Bayhan, 2020). Bu gibi durumlarda kırılğan erkeklik, erkeklerin kendilerini güçsüz hissedebilecekleri bağlamlarda kontrol sağlamanın bir aracı olarak hizmet eder. Benzer şekilde, marjinalleştirilmiş ırksal veya etnik kökene sahip erkekler, toplumsal önyargıların cinsiyet hassasiyetine ilişkin deneyimlerini birleştirmesi nedeniyle kırılğan bir erkeklik deneyimi yaşayabilmektedir. Marjinalleştirilmiş grupların sıklıkla erkekliklerini kanıtlama baskısıyla karşı karşıya kaldıklarını ve bunun da hiper-erkeksi performanslara yol açtığını ileri sürülmektedir. (Kimmel, 2013). Bu eğilimde, erkeklerin erkekliklerine yönelik algılanan tehditlere karşı koymak için saldırgan, baskın davranışlar benimseyebilme durumu mevcuttur (Artar ve Fildiş, 2021, s. 12). Genç erkekler giderek daha fazla eşitlikçi değerleri benimsemenin yanında geleneksel baskılardan uzaklaşarak yaşamlarında erkekliğin daha akıcı ifadelerine yer vermiştir (Özdemir, 2019). Bu durum, erkeklerin daha işbirlikçi ve ifade edici erkeklik lehine rekabetçi, hiyerarşik cinsiyet normlarını reddettiği kapsayıcı erkeklik teorisiyle uyumludur. Erkeklikte dayanıklılık üzerine yapılan araştırmalar, bazı erkeklerin kırılğanlığı kabul edip benimseyerek bilinçli olarak kırılğan erkeklikten kaçındığını göstermektedir. Bu yaklaşımlar, erkekliğin empatiye, iş birliğine ve duygusal farkındalığa değer veren biçimde yeniden tanımlanmasına teşvik etmektedir. Bazı erkekler, daha dengeli, uyarlanabilir erkeksi kimlikleri teşvik etmenin bir yolu olarak geleneksel olarak kadınsı özellikleri birleştiren melez erkeklikleri benimsemektedir (Demirtaş, 2019).

2.3.4. Toksik Erkeklik Teorisi

Son yıllarda toksik erkeklik kavramı toplumsal cinsiyet çalışmalarında ve kamusal söylemde giderek artmıştır. Bu terim, genellikle hem bireyin hem de toplumun zararına olacak şekilde duygusal bastırma, saldırganlık, baskınlık ve kontrolü teşvik eden kültürel olarak kökleşmiş erkek davranışları ve normlarına atıfta bulunmaktadır. Toksik erkeklik sadece kişisel düzeyde zararlı özellikleri tanımlamaz; ataerkil yapılara dayanan sistemik bir sorunu temsil eder. Duygusal metanet, hükmetme dürtüsü, algılanan zayıflığı küçümseme ve

kadınlığın reddi gibi özellikler bu çerçevenin merkezinde yer almaktadır. Kupers (2005) hapsedilmiş erkekler üzerine yaptığı araştırmada, bu özelliklerin cezaevleri gibi hipermaskülen ortamlarda nasıl güçlendiğini vurgulamaktadır. Kupers'a göre toksik erkeklik; güç kullanma, kadın düşmanlığı, homofobi ve şiddet eğilimini içeren erkek davranışlarıyla karakterize edilir. Bu davranışlar doğal ya da doğuştan değil, daha ziyade kültürel beklentileri ve toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini yansıtan öğrenilmiş tepkilerdir. Bu rollerde sosyalleşen erkekler genellikle kendilerini kanıtlamak için sürekli baskı altındadır ve bu da duygusal kopuşa, yalnızlığa ve hayal kırıklığına yol açabilir. Bu iç gerilimler, özellikle duygusal kırılganlık damgalandığında, sıklıkla şiddet veya kontrol eylemleri yoluyla dışa vurulur. Bu kavram, erkeklerin cinsiyet kimlikleri tehdit altında olarak algılandığında hissedebilecekleri endişe ve istikrarsızlığı ifade eden “kırılgan erkeklik” ile yakından bağlantılıdır. Sculos (2017) toksik erkekliğin, aşırı rekabetçiliği, kendine yeterlilik yanılsamasını ve şiddet içeren davranışların normalleştirilmesini yücelten derin inançlar ve tutumlar aracılığıyla sürdürüldüğünü savunmaktadır. Bu normlar yalnızca erkekler tarafından içselleştirilmekle kalmaz, aynı zamanda ataerkil kültürlerde sosyal olarak ödüllendirilir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da pekiştirir. Toksik erkeklik, kadınlara karşı düşmanca bir bakış açısını besler; onları ya cinsel nesneler ya da kontrol edilmesi gereken çocuklaştırılmış varlıklar olarak görür. Ayrıca erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkileri güçlendirerek duygusal yakınlığı caydırır ve sürekli bir hakimiyet mücadelesini teşvik eder. Bu dinamik, duygusal gelişimlerini ve kişilerarası ilişkilerini sınırlandırarak erkeklere zarar verdiği kadar başkalarına da zarar verebilir. Medya, eğitim sistemleri ve aile yapıları bu normların pekiştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Reklamlar ve filmlerden erkekler ağlamaz gibi geleneksel sözlere kadar, eril kimlik sürekli olarak güç, otorite ve duygusal inkar merceğinden çerçevelenmektedir. Bu durum, öz farkındalık veya empatiden ziyade başkalarına karşı üstünlük üzerine inşa edilen çarpık bir erkek öz-değer duygusuna katkıda bulunmaktadır. Toksik erkekliğin daha geniş sonuçları arasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsiyetçilik, homofobi ve katı toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesi yer almaktadır. Dolayısıyla, toksik erkeklik bir dizi bireysel başarısızlık olarak değil, daha geniş kültürel ve kurumsal güçlerin bir tezahürü olarak anlaşılmalıdır.

2.3.5. Erkeklik Krizi Teorisi

Erkeklik krizi kavramı, 1970'lerde özellikle de feminist hareketlerin yükselişiyle şekillenen Batı kültürel bağlamlarında belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kadınlar kamusal ve profesyonel alanlarda giderek daha görünür hale geldikçe, erkekler de toplumsal

rollerinde önemli değişimlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu geçiş, uzun süredir devam eden eril ideallerdeki çatlıkları ortaya çıkarmış ve erkek kimliğinin kırılğanlıklarına ve istikrarsızlıklarına yol açmıştır (Bozok, 2019, s. 175). Connell (2019, s. 161) bu krizi yalnızca dış baskılara değil, eril kimliklerin oluşumundaki iç tutarsızlıklara da bağlamaktadır. Erkekliğe yönelik algılanan tehdit, erkekleri genellikle kaybedilen otoriteyi geri almak amacıyla kendilerini daha agresif bir şekilde ortaya koymaya itmiştir (Sivri, elik ve Doğan, 2019, s. 125). Özünde, erkeklik krizi altta yatan bir gelenek krizini barındırmaktadır. Ancak bu doğrusal ya da öngörülebilir bir dönüşüm değildir. Geçmişle doğrudan bir kopuş olmaktan ziyade, bir tür felci temsil eder - bir zamanlar istikrarlı olan ideolojilerin çöküşünün ortasında net kararlar verememe (Bauman, 2000, s. 152-154). Modernitenin akışkanlığı, katı toplumsal cinsiyet rollerine meydan okumakta ve erkeklerden yeni, çoğu zaman çelişkili beklentiler arasında gezinmelerini talep etmektedir. Medya ve popüler kültür de aşırı idealize edilmiş erkeklik imgelerini teşvik ederek bu değişime katkıda bulunmuştur. Dergiler ve reklamlar ideal erkeği sıklıkla kaslı, aktif ve sağlık bilincine sahip olarak sunmakta ve fiziksel gücün erkekliğin temel bir işareti olduğu fikrini pekiştirmektedir (Erdoğan, 2011). Bu ideallere uymayan erkekler yetersizlik duygularını içselleştirerek kimlik krizlerini körükleyebilirler. akır (2013) ve Göle (2002) erkeklerin hem geleneksel hem de modern kimlikleri uzlaştırmak için nasıl baskı yaşadıklarını araştırmaktadır. Özellikle Göle (2002), kadınların işgücüne artan katılımının, erkeklerin hem evdeki hem de toplumdaki otoritelerinin yeniden değerlendirilmesine yol açtığını savunmaktadır. Baskın eril idealler katı beklentiler dayatmaya devam ettiğinden, rollerin bu şekilde yeniden tanımlanması genellikle iç çatışmaya yol açmaktadır. Toplumsal gerçekler değişse bile erkekler kontrolü, finansal istikrarı ve duygusal kısıtlamayı sürdürme baskısı altındadır. Ekonomik değişim, özellikle geleneksel eril emek biçimlerinin -manuel, fiziksel çalışma-yerini hizmet odaklı ve teknolojik güdümlü rollere bırakması nedeniyle bu krizin temel itici güçlerinden biridir (Ökten, 2024). Benlik algıları tarihsel olarak bu rollere bağlı olan birçok işçi sınıfı erkeği için bu geçiş son derece kafa karıştırmacı olabilir. Güvencesiz emeğin, kısa süreli sözleşmelerin ve esnek çalışma saatlerinin yükselişı, eve ekmek getiren erkek imajını daha da istikrarsızlaştırmıştır. İş güvencesi azaldıkça, erkeklerin tek geçim kaynağı olma yönündeki ataerkil beklentiye yerine getirme becerileri de azalmaktadır. Dahası, kadınların rekabetçi profesyonel rollerdeki artan varlığı, işgücündeki erkek egemenliğine meydan okumaktadır. Bu değişim erkeğin “geçimi sağlayan kişi” olarak sembolik rolünü bozmakla kalmaz, aynı zamanda ataerkil sistemin temel mantığını da aşındırır (Onur ve Koyuncu, 2004, s. 36). Erkekler artık her ikisi de hegemonik erkekliğe erişimi doğrudan baltalayan

işsizlik ve ekonomik güç kaybı gibi ikili bir tehditle karşı karşıyadır (Varışlı, 2014, s. 91). Toplumsal beklentilerin karşılanamaması psikolojik strese, düşük öz saygıya ve hatta yıkıcı davranışlara yol açabilir. Bu açıdan bakıldığında, erkeklik krizi sadece kişisel mücadelelerle ilgili olmayıp daha geniş yapısal ve kültürel dönüşümleri yansıtmaktadır. Geleneksel eril senaryo artık çağdaş yaşamın karmaşıklıklarını ele almada yeterli değildir. Sonuç olarak, erkeklik krizi, uzun süredir devam eden toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyan kültürel, sosyal ve ekonomik geçişlerle şekillenen çok boyutlu bir olgudur.

2.3.6. Bourdieu'nun Eril Tahakkümü ve Erkeklik

Pierre Bourdieu'nün eril tahakküm kavramı onun kavramsal haritasında en çok tahlil edilen ve tartışılanıdır. Eril tahakküm sosyal aksiyon ve güç arasındaki ilişkinin kurulmasıyla ilgili çoğu eylem teorisinin cinsiyet farkları çerçevesi içinde açık bir biçimde düşünülebilir (Öztimur, 2007, s. 593-594). Bourdieu'nun eril tahakküm kavramı, toplumda toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin nasıl üretildiğini ve sürdürüldüğünü inceleyen eleştirel bir çerçevedir. Bourdieu, *Eril Tahakküm* kitabında (2015), sosyal yapıların ve kültürel uygulamaların, erkekleri kadınlara karşı ayrıcalıklı kılan güç dinamiklerini nasıl güçlendirdiği üzerinde durur. Bourdieu'ya göre, bu dinamikler toplumda o kadar derinden kökleşmiş ki, hem erkeklerin hem de kadınların toplumsal cinsiyet normlarını içselleştirip yeniden ürettiği bir döngüyü sürdürerek doğal görülmeye ve alışkanlık içerisinde yer edinmişlerdir (Bourdieu, 2015, s. 12). Bu yaklaşım, eril tahakkümü izole edilmiş bir dizi eylem olarak değil, kolektif bilince dayanan, çeşitli sosyal kurumlar aracılığıyla iletilen sembolik bir sistem olarak ele alır (Bourdieu ve Wacquant, 2021, s. 84). Bu nedenle Bourdieu'nun teorisi, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin toplumsal uygulamalar aracılığıyla nasıl sürekli olarak yeniden yapılandırıldığını ve kültürel anlatılar yoluyla nasıl meşrulaştırıldığını analiz etmek için bir merceğe sağlamaktadır. Bourdieu'nun teorisinin temelinde, kişinin sosyal çevresi tarafından şekillendirilen bir eğilimler sistemini ifade eden habitus kavramı yer alır. Habitus, bireylerin sosyal bağlamlarından edindikleri somutlaşmış uygulamaları, tutumları ve değerleri kapsadığından, erkeksi tahakkümün sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynar (Bourdieu, 2015, s. 76). Bourdieu'ya göre habitus, bireylerin cinsiyetlerine göre neyin uygun veya beklenen davranış olduğuna ilişkin algılarını şekillendirir. Bu eğilimler derinlere gömülüdür ve çoğunlukla bilinçaltındadır, bu da onlara meydan okumayı veya değiştirmeyi zorlaştırır. Cinsiyet normlarının bu şekilde içselleştirilmesi, günlük davranışlarda ve seçimlerde kendini gösterir ve bireylerin farkında olmadan cinsiyet hiyerarşilerini güçlendirmesine yol açar. Eril tahakküm aynı zamanda Bourdieu'nun

simgesel şiddet olarak adlandırdığı şey aracılığıyla da sürdürülür; bireylere meşruiyet duygusu ve toplumsal hiyerarşilerin kabulünü aşıl原因arak işleyen ince, görünmez bir güç biçimidir (Bourdieu, 2015, s. 21). Sembolik şiddet, toplumsal eşitsizlikleri doğal veya kaçınılmaz hale getirerek erkek egemenliğini sürdürüyor. Bourdieu bunun, erkek otoritesini ve kadının tahakkümünü normalleştiren dil, eğitim ve kültürel uygulamalar yoluyla başarıldığını ileri sürmektedir. Sembolik şiddet özellikle güçlüdür çünkü fiziksel güce dayanmaz, daha ziyade sosyal normların içselleştirilmesine dayanır, böylece bireylerin maruz kaldıkları tahakkümün farkına varmaları beklenemez (Bourdieu, 2015, s. 57). Bu anlamda sembolik şiddet, eril tahakkümün nesiller boyunca yeniden üretilmesini sağlayan anahtar bir mekanizmadır. Eğitim ve aile, erkek egemenliğinin yeniden üretilmesinde kritik kurumlardır. Eğitim aracılığıyla cinsiyete dayalı beklentiler müfredata, sınıf içi etkileşimlere ve disiplin uygulamalarına dahil edilir. Araştırmalar okulların, erkek ve kız çocuklarının benlik duygusunu ve sosyal rollerini şekillendirmede, çoğunlukla geleneksel cinsiyet rollerini güçlendirmede rol oynadığını göstermiştir. Benzer şekilde, aile yapıları da genellikle erkek ve kızlara farklı roller ve sorumluluklar atayarak ve toplumsal normlarla uyumlu cinsiyet beklentilerini ustaca aşıl原因arak eril tahakkümü yeniden üretir. Bourdieu'ya göre kurumlar, toplumsal cinsiyet uygulamalarını yaşamın biçimlendirici aşamalarına yerleştirerek erkek egemenliğinin sürekliliğine katkıda bulunur (Bourdieu, 2015, s. 42). Toplumsal cinsiyet rollerinin küçük yaşlardan itibaren şekillendirilmesinde temel bir rol oynayan eğitim ve aile kurumları, örtük ve açık mesajlar yoluyla, genellikle erkek egemenliğini ve kadın itaatini pekiştiren normları iletirler. Özellikle eğitim kurumları, toplumsal cinsiyet beklentilerini günlük etkileşim alanlarına yerleştirerek daha geniş toplumsal değerleri üretir. Aileler de benzer şekilde, çoğu zaman bilinçli bir niyet olmaksızın, çocukları önceden belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerine göre sosyalleştirir. Bu sosyalleştirme süreçleri, toplumsal cinsiyet rollerinin doğal ve kaçınılmaz görünmesine neden olur. Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramı, gücün yalnızca zorlama yoluyla değil, aynı zamanda kabul edilen normlar ve uygulamalar yoluyla nasıl sürdürüldüğünü açıklar. Dolayısıyla, hem okullar hem de aileler toplumdaki ataerkil yapıların yeniden üretilmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bourdieu'nun sermaye kavramı, eril tahakkümün anlaşılmasında bir diğer önemli unsurdur. Ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik biçimleri içeren sermaye, erkeklere kaynaklara ve nüfuza daha fazla erişim olanağı sağlayarak cinsiyet hiyerarşilerinin sürdürülmesinde rol oynar (Bourdieu, 2010). Örneğin kültürel sermaye, özellikle erkek egemen ağların sosyal alanlara hakim olduğu ataerkil toplumlarda erkekler için genellikle daha erişilebilir olan bilgi, beceri ve eğitim niteliklerini kapsar. Öte yandan

sembolik sermaye, erkek otoritesine değer veren toplumsal normlar nedeniyle erkeklerin kazanma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirli statülerle ilişkili prestij ve tanınmayı içerir. Bu sermaye biçimleri aracılığıyla erkekler sosyal yapılar içerisinde avantajlı bir şekilde konumlandırılmakta ve erkek egemenliği daha da sağlamlaştırılmaktadır. Bu manada “sosyal sermaye kavramının ana fikri, sosyal iletişim ağlarının toplumun sağlıklı bir şekilde devam etmesinde hayati bir değeri olduğudur” (Şan, 2007, s. 71). Bourdieu ayrıca medyanın ve kültürel temsillerin erkek egemenliğinin sürdürülmesine nasıl katkıda bulunduğunu da incelemektedir. Medyanın sıklıkla erkekleri ve kadınları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yansıtacak ve güçlendirecek şekilde tasvir ederek toplumsal cinsiyet stereotiplerini güçlendirdiğini ileri sürmektedir (Bourdieu, 2015, s. 129). Bu, erkeklerin güçlü, iddialı ve yetenekli olarak tasvir edilmesinde görülürken, kadınların genellikle besleyici, duygusal ve bağımlı olarak tasvir edilmesinde görülmektedir. Bu temsiller kamusal algıyı şekillendirir ve toplumsal cinsiyet beklentilerinin içselleştirilmesine katkıda bulunarak erkek egemenliğinin doğal ve kaçınılmaz görünmesini sağlar. Medya, bu stereotipleri güçlendirerek, erkek egemenliğini destekleyen sosyal yapıların normalleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bourdieu'nun yaklaşımı, erkek egemenliğinin evrenselliğini gösteren çeşitli kültürel bağlamlarda uygulanmıştır. Örneğin erkek egemenliğinin aile yapıları, medya temsilleri ve erkek otoritesini destekleyen sosyal politikalar aracılığıyla nasıl sürdürüldüğünü göstermektedir (Özbay, 2013). Bu bağlamlarda, eril tahakkümün farklı toplumsal ortamlara nasıl uyarlanabildiğini göstererek, erkek egemenliğinin küresel ölçekte nasıl sürdürülebilir hale geldiğini vurgulamaktadır.

2.4. Erkeklik İdeallerinin Oluşumunda Kültürel/Sosyal Faktörler ve Toplumsal Roller

Bir bireyin cinsiyeti, kadın ya da erkek olarak gösterdiği fizyolojik, genetik ve biyolojik özellikleri ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise, içinde bulunulan toplumun sosyal yapısıyla ilişkilidir ve geleneksel olarak kadın ve erkek cinsiyetine atfedilen rolleri ifade eder. Bireyler toplum içerisinde yetişirken kız ya da erkek çocuğu olarak kültürün kendilerine öngördüğü şekilde roller benimsemeyi öğrenirler. Bu durum bireyin hayatı boyunca farklılıklar oluşturur ve yaşamına yön veren bir etmen olur (Vatandaş, 2007). Bireyin anne karnında cinsiyetinin belli olmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet ve kalıplaşmış yargılar ile ilişkisi başlamış olur. İsim seçimiyle başlayan bu süreç yaklaşık hayatın sonlanmasına kadar devam eder. Birey yaşamı boyunca cinsiyetine atanan toplumsal rol ve

ödevler ile sıkı bir birliktelik halindedir. Bu bölümde toplumsal erkeklik ideallerini ve tanımlarını oluşturan süreçler sınıflandırılarak ele alınmıştır.

2.4.1. Ebeveynlerin İsim ve Cinsiyete Göre Renk Seçme Süreci

Çocuklar doğdukları andan itibaren, içine doğdukları kültürel yapının bir parçası haline gelirler. Bulundukları toplumun cinsiyete özgü tutumları ve istendik davranışları doğrultusunda şekillenirler. Bu bağlamda çocuklar, çevrelerinden öğrendikleri bu tutumları zihinsel olarak kategorize ederek, cinsiyete uygun roller geliştirir ve bu rollere uygun davranışlar sergilemeye başlarlar (Saygan ve Uludağlı, 2021). Ebeveynler, erkek çocuklarına genellikle güçlü, otoriter ve kendine güvenen bireyler olmaları yönündeki beklentilerini yansıtan isimler vermeyi tercih ederler. Bu nedenle geçmişte toplumu etkilemiş, kahramanlaştırılmış veya liderlik sembolü haline gelmiş "Alparslan, Ömer, Yiğit, Âdem, Muhammed" gibi isimler yaygın olarak kullanılmaktadır. Kız çocukları için ise daha çok zarafeti, duruluğu ve duygusal inceliği yansıtan, kulağa hoş gelen isimler tercih edilmektedir: "Aleyna, Duru, Eda, Işıl" gibi. Bununla birlikte, kız çocuklarına verilen isimler arasında da dini ve tarihî şahsiyetlerin etkisinin gözlemlenebileceği görülmektedir. Örneğin "Zehra, Hatice, Fatma" gibi İslam peygamberi Hz. Muhammed'in yakınındaki kadın şahsiyetlerin isimleri uzun yıllar boyunca yaygın olarak tercih edilmiştir. Ancak modernleşme süreciyle birlikte daha özgün, batı etkisinde şekillenmiş ya da doğaya, güzelliğe atıfta bulunan yeni isimlerin tercih edilmiştir. Bu değişim, isimlerin yalnızca bireysel tercihler değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümlerin de bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Toplumsal Beklentileri İsimlerde Görmek

Tematik Kategori	Erkek İsimleri	Kadın İsimleri
İktidar / Güç / Otorite	Emir, Paşa, Kral, Gökem, Reis, Seçkin, Alp, Alper, Pamir, Önder	
Güzellik / Zarafet	-	Ahsen, Aysel, Ayperi, Ceyda, Peri, Afet, Binnaz, Dilber, Eda
Doğal Olaylar / Çevre	Tufan, Tayfun, Rüzgar, Boran	Meltem, Nehir, Irmak, Yağmur, Çisil, Su, Sude, Pınar, Duru
Hayvan İsimleri	Kartal, Aslan, Şahin, Doğan	Ceylan, Ahu, Ceren, Maral, Meral
Bilme / Erdem	Arif, Alim, Bilgin, Erdem, İrfan	-
İyi Huyluluk / Safılık	-	Süheyla, Fazilet, Banu, İffet

Tematik Kategori	Erkek İsimleri	Kadın İsimleri
Güç / Cesaret	Mert, Efe, Yiğit, Savaş, Kahraman, Zafer, Kaya, Berkay, Kudret	-
Naziklik / İncelik	-	Narin, Nazik, Nazende
Bitki / Ağaç İsimleri	Çınar, Gürgen	Lale, Gül, Sümbül, Çiğdem, Karanfil, Yaprak, Yonca

Kaynak ve Aktaş'ın (2017) çalışmasından da görüldüğü üzere okul öncesinde okunan hikaye kitaplarında işlenen karakterlerin tercih ettikleri renklere bakıldığında, kadın karakterlerin kırmızı ve pembe tercih ettiği bunun yanında erkek karakterlerin ise yaygın olarak mavi rengi tercih ettikleri görülmüştür. Günümüzde renklerin cinsiyeti niteleyen bir özelliği olmadığı vurgusu yapılsa da gerek tüketim ürünlerinin pazarlanması noktasında gerekse anne ve babaların çocukları için süregelen bir renk kodlarının varlığının sürdüğü görülmektedir.

2.4.2. Sünnet

Sünnet yaklaşık milattan önce 15 bin yıl önceden beri erkekliğin inşasında pek çok farklı topluluğun önemli gördüğü ve hatta ritüellerle kutsallaştırdığı bir kavramdır (Taşıtman, 2012, s. 117). Semavi dinlerde ise sadece Müslüman toplumlarında değil Yahudilikte de farz olarak nitelendirilen sünnet Hristiyanlıkta ise önerilen ve fayda görülen bir olgu olarak karşımıza çıkar. Özellikle İslamiyeti ve Museviliği benimsemiş topluluklarda sünnet erkekliğe geçişin ilk adımı olarak görülmektedir (Selek, 2010, s. 15; Barutçu, 2013, s. 17). Sünnet ritüelinde kişiye giydirilen kıyafetler, asa niteliğindeki objeler sünnet olan birey ile hükümdarların objeleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Bu vesile ile sünnet olan kişiye yücelik, üstünlük ve otoriter erkek figürü atfedilmektedir (Görsel 1). Hatta bir takım sünnet törenlerinde sünnet olan bireyler törene kral tacı ve atla getirilir.

Görsel 1. Sünnet ritüeli ve sünnet olan çocuğun yüceltilmesi¹

Barutçu'nun (2013, s. 17) ifade ettiğinden yola çıkışla; tümüyle erkek olabilmenin önem arz eden basamaklardan birisi olan sünnetin erkek bireyin cinsel uzvunun bir parçasının kesilmesiyle olması bir temsildir. Fakat sünnet kavramı yalnızca cinsel uzvun parçasının kesilmesi ile ritüel biçiminde değerlendirilmemektedir. Sünnet kavramının ritüel biçiminde değerlendirilmesi söylem ve ifadelerde bulunulması, toplumsal zeminde beslenmesi ve de bu zeminde karşılık bulması, akabinde ise kamusal alanda kabul edilebilir bir alan kazanması sonucu yerleşik bir ritüel olgu olmasıdır (Taşıtman, 2012, s. 111). Bu ve buna benzer uygulamalar ile toplum ağzında çokça duyduğumuz “Artık erkek oldun!” ,“Adam oldun!” gibi söylemlerle toplum gözünde kalıplaşmış erkeklik modeli pekiştirilmektedir. Buna ek olarak çalışmanın ana konusunu teşkil eden “şiddet” konusu bağlamında sünnet olmadan önce ve sünnet esnasında bireye “Adam olacaksın!”, “Kız gibi sakın ağlama, erkek adam ağlamaz!” gibi ifadelerle aslında cinsiyetten bağımsız bir cerrahi operasyondan doğan korku ve fiziksel acıyı cinsiyet bağlamına atayarak; erkeklerin fiziksel acıya karşı dayanıklı olması gerektiği, bu konuda kadınlardan üstün olduğu mottosu verilmektedir (Avşar, 2017, s. 231). Bu motto sadece kişilerle sınırlı kalmayıp kutlama objelerinden süslerine kadar işlenmektedir.

¹ <https://www.zorganizasyon.com/hizmet/sunnet-organizasyonu.html> (Erişim tarihi: 07.09.2024)

Görsel 2. Sünnet töreni sloganları²

Toplum tarafından sergilenen bu tavır erkeğin fiziksel olarak güçlü ve korkusuz olması gerektiğini net bir dille vurgular. Bu bilgiler ışığında söylenebilir ki erkek yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlarda muhatabını bu kuvvetle bertaraf eder pozisyonda bulunması gerektiği güdülenir. Bu bağlamda erkeğin fiziksel ve zihinsel şiddete meyilli davranış biçimleri geliştirmesi olağan karşılanacaktır.

2.4.3. Ergenlik

İnsanlar doğumundan itibaren çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini yaşar. Bu dönemler kendine has özelliklere sahiptir (Koç, 2004). Ergenlik dönemi hızlı bir şekilde fiziksel gelişim, zihinsel çözümlemelerde gelişme, hormonal ve duygusal değişikliklerin yanı sıra çevre ile iletişimde gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun yetişkin zihnine ve yaşantısına girmeye başladığı çocukluk ile erişkinlik arasındaki en uzun dönem olarak ifade edilebilir (Şahin ve Özçelik, 2016, s. 42). Bunun yanında ergenlikten yetişkinliğe bir geçiş süreci olarak tanımlanabilir (Bayhan, 2017). Gençoğlu vd.'ne (2014) göre ergenlik döneminde bireylerin şiddete yönelik tutum ve davranış biçimlerinin, cinsiyetlerine, ailenin kaçıncı çocuğu olduğuna, anne ve babasının eğitim seviyelerine ve aile yaşamında şiddet davranışlarının görülüp görülmemesine göre değişiklikler görülmüştür. Ergen erkek çocuklarının ergen kız çocuklarından daha fazla şiddete eğilimli olduğu, ailenin ilk çocuklarının ailenin tek çocuğu olan ergen bireylere oranla şiddet eğilimini daha çok gösterdiği; lisans mezunu olan anneye sahip olan ergen çocuklarının lise mezunu ve altı eğitime sahip annelere sahip ergen çocuklardan daha fazla

² <https://www.happyland.com.tr/enhavalı-sunnet-dugunu-komik-konusma-pankartlari-10-adet-hbv000003qvqi-6764> (Erişim tarihi: 07.09.2024)

şiddete eğilimli olduğu görülmüştür. Şiddet davranışlarının yaşandığı ailelerde büyüyen ergen çocukların şiddete eğilimleri daha yüksektir. Ergen bireylerin sosyal kaygı ve duygusal bağımsızlığını sağlama konusundaki gelişim süreçleri şiddet eğilimlerini etkilemektedir. Şiddet davranışına eğilim gösteren ergen bireyler ebeveynlerini ideal kimlik olarak görmeme, ebeveynlerinden bağımsız bireyler haline gelme ve bireyselleşmek adına şiddete eğilimli davranışlarda bulunabilmektedir. ailelerine ve sosyal çevresine benliğini kabullendirmek adına ihtiyaçlarına yönelik bir çözüm yolu olarak görebilmektedirler (Kılıçarslan ve Parmaksız, 2020, s. 9). Gordon (1999) ergenlerin anlaşma yolu bulamadıkları zaman normalleri dışında davranışlar geliştirdiği özellikle çevresi tarafından engellendiğini hissettiğinde daha tepkili davrandığı, yaşam alanlarındaki otorite sağlayıcıları düşmancıl bir tavırla karşılamaya yatkın olduğu üzerinde durmuştur. Bu bağlamda bireylerin yaşamındaki önemli dönüm noktalarından olan ergenlik döneminde bireyler streslerini yönetme konusunda sorunlar yaşarken şiddet davranışları ortaya çıkabilmektedir.

2.4.4. Eğitim Sistemi ve Erkeklik Algısı

Eğitim, bireylerin bilgi, beceri ve değerler kazanmasını sağlayan temel bir sosyal süreçtir ve toplumsal yapının şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Eğitim, sadece bireylerin kişisel gelişimlerini değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel normların sürdürülmesini ve toplumsal yapıların yeniden üretimini de desteklemektedir. Eğitim sistemi, bireylerin toplum içindeki rollerini öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, eğitim, toplumsal fırsat eşitliğinin sağlanması ve sosyal hareketliliğin desteklenmesi açısından önemli bir araç olarak görülmektedir (Tekin, 2015). Bu noktada eğitim sadece bireysel ilerlemeyi değil, aynı zamanda ideolojik bir aktarımı da mümkün hale getirir. Toplumsal yapıların sürekliliğinin sağlanmasında eğitim önemli bir işlev üstlenir. Bu işlev, eğitim sürecinin toplumsal norm ve değerlerin pekiştirme aracı olduğunu vurgulamaktadır. Althusser'e (2002) göre eğitim sistemi devletin ideolojik araçlarından biridir ve toplumsal fikirlerin halka aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim, insanların sosyal normları, değerleri ve fikirleri öğrenmesini ve bu normlara göre hareket etmesini sağlamak için tasarlanmıştır. Bu süreçte eğitim, bireyleri devletin toplumsal yapısına entegre ederek toplumsal düzenin korunmasına yardımcı olmaktadır. Eğitim sadece bilgi ve becerilerin aktarılmasına yönelik bir araç değil, aynı zamanda insanların sosyalleşmesine ve toplumsal yapının yeniden üretilmesine de yönelik bir araçtır (Çeliktemel, 2015). Althusser devletin ideolojik aygıtlarını iki ana kategoriye ayırır. Bunlar; resmi ve resmi olmayan ideolojik aygıtlar olarak adlandırılır. Resmi ideolojik araçlar arasında devlet kurumları, yasalar ve

polis gibi resmi kurum ve makamlar yer almaktadır. Gayri resmi ideolojik araçlar eğitim, medya, aile ve din gibi sosyal kurumları içermektedir. Gayri resmi kurumlar arasında eğitim önemli bir rol oynamaktadır çünkü bu kurum insanları fikir ve değerlerle bütünleştirebilmektedir (Yetkiner, 2021). Birey ile eğitim arasında güçlü bir bağ vardır ve birbirlerini tamamlarlar. Toplumun şekillenmesinde etkili olan eğitimde yapılan her değişiklik bireyleri de etkiler. İstendik bir biçimlendirmede toplumsal yapı eğitimle birlikte değişiklik gösterir (Ökten, 2009, s. 305). Bu dinamik ilişki, eğitimin durağan bir kurum değil, birincil dönüştürücü bir güç ve araç olduğunu göstermektedir. Foucault, toplumsal düzen içerisinde gücü barındıran iktidarla bağlantılı bir epistemolojinin yokluğu durumunda iktidarın da olmayacağını olsa da varlığını sürdüremeyeceğini ifade eder (Foucault, 1992, s. 65). Bilginin kontrolü amacıyla iktidarın var oluşu ve sürekliliği önemlidir. Bunu gerçekleştirirken eğitim zorunlu bir ihtiyaçtır. Eğitim yoluyla insanlar belirli gayelere uygun biçimde yetiştirilmektedir. Bu nedenle eğitim kurumları bireyleri en kolay biçimde ikna eder. Hegonomik ve ideolojik aygıtlardan biri olan eğitim yapısında hegonomik unsurlar taşımaktadır. Erkeklik ideolojileri eğitim, medya, din gibi farklı türden araçlarla yaşamın her alanında yer almaktadır. Eğitim, bireylerin yaşantısındaki geniş bir zaman olan çocukluk dönemi, ergenlik dönemi ve gençlik döneminde aktif olarak devam etmektedir. Bu dönemlerde birey yaşamında etkin bir birey olarak ahlaki, ruhsal ve entelektüel olarak davranışlarını biçimlendirerek içselleştirir. Özellikle ergenlik döneminde birey hem düşünsel hem de bedensel gelişimi sebebiyle yaşadığı bütünsel bir süreç içerisinde kimlik bunalımı ile yüz yüze kaldığı bir kritik dönemi içermektedir (Erikson, 1968, s. 181). Bu kritik dönem, sosyal normların ve ideolojilerin içselleştirilmesinde temel bir rol oynamaktadır. Eğitim, bu biçimlendirici yıllarda değerleri ve davranışları şekillendirerek kimlik inşasında güçlü bir araç haline gelir. Bu uzun süreli maruz kalma yoluyla hegemonik yapılar normalleştirilir ve sürdürülür. Sonuç olarak, eğitim sadece öğretici değil, bireylerin sosyal bilincini geliştirmede biçimlendirici bir rol oynar. Şimşek (2012, s. 26), eğitimin epistemolojisinden bahsederken devletin yürürlüğe koyduğu tüm eğitim politikalarının, bireyin ailesiyle ve arkadaşlarıyla kurduğu bağdan öğretmenleriyle kurduğu bağlara kadar geniş bir yelpazeyi barındırdığı üzerinde durur. Bu açıdan bakıldığında iktidarın ideolojisinin var etmesi ve yeniden üretmesi hususunda önemli bir rol oynayan eğitim toplumsal düzeni oluştururken etkin bir rol alır. Kültürlerarası farklılıkları barındıran eğitim uygulamaları temelde aynı şeye hizmet eder. Cinsiyet rolleri de eğitim yoluyla bireylere aktarılır. Bu aktarım süreci zaman zaman kültürlerde farklılık gösterse de okulun kültürünün içine sinmiş durumdadır. Cinsiyetler arası davranışların farklılıklarını eğitim yoluyla öğreten materyallerden biri olan

ders kitapları gelişigüzel bir şekilde düzenlenmez. Yürek ve Karaboğa (2018), 2016-2017 eğitim öğretim ders yıllarında MEB tarafından kullanılan ortaokul Türkçe ders kitapları üzerinde hegemonik erkeklik yansımalarını incelemiştir. Connell'ın erkeklik türlerinden biri olan hegenomik erkeklik tanımından yola çıkılarak incelenen ders kitaplarında erkek cinsiyetine ait erkeklik ideallerini temsil ettiği görülmüştür.

2.4.5. Medya ve Popüler Kültürün Erkeklik Üzerindeki Etkisi

Medya, toplumsal ilişki ve rollerin belirlenmesi hususunda bireylere ön bilgiler vermekte ve bireyin toplumda varlığını sürdürmesi için kültürel inşada var olan pratiklere ilişkin bilgiler vermektedir. Bu bağlamda medya, ortak bir zihne işaret etmektedir (Hacısoftaoğlu ve Koca, 2011, s. 70). Medya, bireylerde düşünce ve davranış biçimleri oluşturmakta ve insanların seçimlerinde siyasi görüşlerine kadar etkili olmaktadır (Geçer, 2013, s. 52). Kültürün sürdürülebilirliğini sağlayan ve bir toplumsal yapı koruyucusu olan kitle iletişim araçları birer iktidar sağlayıcıdır (Kaya, 1999, s. 23). Kitle iletişim araçlarının içeriklerine maruz kalan bireyler egemen kültürel kodları ve toplumsal beklentileri içselleştirmektedir. Dolayısıyla medya yalnızca toplumsal değerlerin bir yansıması olarak değil, aynı zamanda bu değerlerin şekillendirilmesi ve pekiştirilmesinde aktif bir aktör olarak da işlev görür. Medya, toplumsal dokudaki hegemonik ideolojilerin sürdürülmesi için merkezi bir mekanizma haline gelir. Sonuç olarak medya, kolektif bilincin inşasında ve istikrara kavuşturulmasında önemli bir rol oynar. Althusser (2002)'in *Devletin İdeolojik Aygıtları* eserinde bahsettiği üzere, gücü temsil eden iktidar biçimleri gücün devamlılığını sağlamak amacıyla polis, ordu, yasa, gibi devletin baskı organlarını öne sürerken medyanın da ideolojik bir aygıt olarak işlevselliği üzerinde durur. Toplumun şekillendirilmesi hususunda devlet, ceza veya baskı ile değil ideolojiyi kullanmaktadır. Özellikle toplumun şekillenmesinde medyanın gücü yüksektir. Bu ideolojiler toplumun egemen yapısını oluşturmak konusunda elverişlidir (Tekinalp ve Uzun, 2013, s. 182). Medyanın ve popüler kültürün erkeklik ideallerini şekillendirmedeki rolü çok önemlidir, çünkü bu alanlar erkek olmanın ne anlama geldiğine dair kültürel algıları sürekli olarak güçlendirir, zorlar ve yeniden yapılandırır. Toplumsal olarak inşa edilmiş bir olgu olarak erkeklik, filmlerde, televizyonda, müzikte ve reklamlardaki temsillerle iç içedir. Bu temsiller hızlı küreselleşmenin köklü ataerkil geleneklerle etkileşime girmesi bağlamında özellikle geçerlidir (Sancar, 2009, s. 39). Erkeklikler özellikle hegenomik erkeklik özellikleri sosyal bir biçimde şekillenmektedir ve toplumsal yapılarla olan bağıyla gelişim göstermektedir (Thomas, 2013). Hegemonik erkekliğin beslendiği ve devamlılığını sağladığı en önemli

yapıların içerisinde ise medya gelmektedir. Medya kavramı geleneksel medya araçları (gazete, film, dergi vb.) ve sosyal medya araçları (haber siteleri, web siteleri, sosyal medya platformları vb.) olarak ayrılmaktadır. Hem geleneksel medya araçları hem de sosyal medya araçları toplumdaki erkeklikler konusunda kitlelerin tutum ve davranışlarında önemli rol oynamaktadır (Connell, 2022, s. 66). Ataerkil ve kapitalist düzenin mevcut işleyişi, erkeklik kavrayışını belirli normlar çerçevesinde yeniden üretmekte ve bu normlara uymayan erkekleri ikincilleştirmektedir. Sancar'ın (2009, s. 30) belirttiği üzere, genç (ya da genç görünümlü), kentli, beyaz tenli, heteroseksüel, yüksek gelire sahip, tam zamanlı çalışan, makul ölçülerde muhafazakâr, sportif ve aktif bedensel performansla sahip erkek profili “ideal erkeklik” olarak yüceltilmektedir. Bu kalıba uymayan erkekler ise toplumsal düzlemde dışlanmakta veya değersizleştirilmektedir. Hegemonik erkeklik bu süreçte, medya temsilleri aracılığıyla meşrulaştırılmakta ve ulaşılması gereken bir norm olarak bireylere dayatılmaktadır. Erkeklik temsilleri ise çoğu zaman güç, denetim ve şiddet göstergeleri üzerinden şekillendirilmekte; bu da toplumsal cinsiyet ilişkilerinde baskın bir yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Bu ideal erkeklik olgusu, yalnızca toplumsal normlarla değil, aynı zamanda günümüz kapitalist tüketim kültürü içerisinde yeniden üretilmektedir. Gelişen sağlık sektörü, estetik müdahaleler, kozmetik ürünleri, diyet ve fitness uygulamaları gibi hizmet alanları, ideal bedene sahip erkek imgesini pekiştirerek erkeği yeni bir tüketim öznesine dönüştürmektedir. Spor endüstrisi başta olmak üzere bu alanlar, bedeni güçlü, kaslı ve çekici olan erkeği arzu nesnesi haline getirirken; aynı zamanda erkeğin potansiyelini tüketici kılarak kapitalist düzenin yeni gözdesi haline getirmektedir. Bu bağlamda, erkeklik artık yalnızca iktidar ve otorite ile değil, aynı zamanda estetik ve ekonomik yatırımlarla da tanımlanmakta; ideal erkeklığe ulaşamayan bireyler ise hem ekonomik hem de toplumsal düzeyde dışlanmaya devam etmektedir.

Erkeklik çalışmalarının giderek arttığı Türkiye’de çalışmaları bir bütünlük içerisinde bir araya getiren İlker Erdoğan’ın editörlüğünü yaptığı *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil* başlıklı kitap; erkeklerin çeşitli türlerdeki erkeklik mücadelelerini ve bu mücadele alanlarından çaresiz bir biçimde uzaklaşma gayretleri incelenmektedir. Erkeklerin erkekliklerle karşı karşıya kalkmasına imkan sağlaması arzu edilen çalışmada, “erkek(lik) sorunsalı bağlamında ve sırasıyla, dergi, gazete, televizyon, sinema, radyo, reklam ve internet gibi alanları kapsayacak bir şekilde, medyada erkek(lik) nasıl inşa ediliyor? Erkeklığe ilişkin kurgular nasıl değişiyor? Ya da değişiyor mu? Kadınlar ve diğer erkekler ile erkek özne arasında nasıl bir ilişki kuruluyor? Medyadaki hegemonik erkek(lik) temsilleri

izler kitleye-hedef kitleye ne(ler) söylüyor?” sorularına cevap aranmış bu yapılırken hegemonik erkekliğin söylemsel boyutlarına ve erkek bedenine odaklanılmıştır (Erdoğan, 2011, s. 9). İlknur Hacısöftaoğlu ve Canan Koca, *Spor Medyasında Hegemonik Erkekliğin (Yeniden) Üretimi* adlı çalışmalarında spor olgusunu Pierre Bourdieu'nun sosyal alan kavramı üzerinden analiz ederek, egemen iktidar ideolojisinin spor medyasına toplumsal cinsiyet söylemleri üzerinden nasıl yansıdığını hegemonik erkeklik bağlamında ele alınmıştır. Cihan Ertan, *Medyada Eşcinsellik ve Eşcinsellik Üzerine Söylemler: Bir Kadın Bir Erkek Dizisi ve (Hegemonik) Erkekliğin Temsili* adlı çalışmada örnek dizideki söylemlere odaklanarak egemen ideolojinin erkeklik inşasına dair söylemler üzerinden üretilen homofobiyi eleştirel bir biçimde ortaya koymaktadır. Erdoğan'ın *Erkek Dergilerinde (Men's Health – FHM – Esquire Türkiye Örneğinde) Hegemonik Erkek(lik), Beden Politikaları ve Yeni Erkek İmajı* başlıklı çalışmada, adı geçen dergilerde belirlenen süreler arasında yer alan içerik çerçeve çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu dergiler aracılığıyla ‘Türkiye’de, popüler kültürde egemen olan beyaz Türk, ya da metroseksüel gibi belirli bir erkeklik tanımına kısmen karşılık gelebilecek erkeklik biçiminin onaylandığı ve meşrulaştırıldığı’ (Erdoğan, 2013, s. 65) sonucuna ulaşılmıştır. Popüler kültür, ampirik olarak bir boş zaman pratikleri ve metinleri olarak yaklaşılabılır ya da ideolojik olarak ya sömürülme ve denetim altına alınma ya da “üretkenlik” ve direniş çerçevesinde tanımlanabilir (Rowe, 1996, s. 20). Popüler kültür nesnelerinin ideolojik etkilerinin bir yandan üretim aşamasında belirlenebilen etkenlere, bir yandan da tüketicinin kamusal ve özel (kişisel) yanları gitgide içiçeleşen kendi yaşamındaki etkenlere göre belirlenmekte oluşu; bu nedenle de, oldukça çok etkenli, değişken, birbiriyle çelişik yanlar taşıyan bir işleyişi oluşudur (Oskay, 1980, s. 197). Oskay’a göre popüler kültür, günlük yaşamımızın zorunluluklarına göğüs germemizi sağlayan en önemli etkidir. Gündelik yaşamın kültürü olan popüler kültür geniş anlamıyla, belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını da sağlar. Gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylanma ortamını yaratır. Dolayısıyla denilebilir ki popüler kültür gündelik hayatın kültürü olmasından ve gündelik hayatın da bir iktidar mücadelesi olmasından dolayı, bu kültürel alan içinde uzlaşma güçleri ile direniş güçlerinin savaştığı ve de empoze edilen anlamlar / zevkler / sosyal kimlikler arasındaki çelişkilerin mücadele ile yok edildiği bir savaş alanıdır (Çağan, 2003, s. 35). Erdoğan’a göre popüler ve popülerlik, yönetim politikaları, etkinlik ve uygulamalarının meşrulaştırıcı kabul damgası vurulmuştur. Popülerin bu egemen kullanılışı farklı alanlara taşındı ve yeni anlamlar yüklenerek egemen sistem için yaygın bir dayanak ve bilinç yönetimi rolleri üstlendi: İletişim medyasında,

popüler, egemen medya ürünlerinin (programların ve pratiklerin, müzik ve film endüstrilerinin siyasal ve kültürel pazara sunduklarının) halk tarafından sevilip tutulduğu anlamına gelir. Popüler TV programı, popüler film yıldızı, popüler sporcu, popüler popçu, popüler politikacı, popüler müzik, popüler restoran, pop kültürü ve popüler olma gibi anlamlandırmalarla tercih edilen meşruluklar yaratıldı (Erdoğan, 2001, s. 65). Medya araçlarındaki kimliklerin ideolojik etkileri çoğunlukla gizil bir ideolojik yapının bireylere benimsetilmesi biçiminde gerçekleşmemektedir. Bu süreç bir büsbütün plan şeklinde değil, çoğunlukla model sunma olarak süregelir (Varol, 2016, s. 204). Akkaya (2021, s. 261), popüler kültürün ikiliği temsil ettiğini öne sürdüğü, kırılğan erkeklik kavramı üzerinde durduğu çalışmasında *Çukur* (2017–2021) dizisi üzerinden genç üniversiteli kadınların cinsiyet tasvirlerini nasıl yorumladığını incelemektedir. Dizi, geleneksel ve modern erkeklik arasında gidip gelen, geleneksel ataerkil gücün çöküşüyle boğuşan erkek karakterlerini anlatır ve bu tasvirler hassasiyet anlarını sergilerken, büyük ölçüde tahakküm ve şiddet temaları aracılığıyla hegemonik erkekliği güçlendirmektedir. Krizdeki erkekliği eleştirel bir şekilde tasvir etmesine rağmen *Çukur* dizisi, şiddeti erkeksi otoritenin bir aracı olarak normalleştirmektedir. *Hegemonik Erkek(lik) ve Kültürel Temsil: Çirkin Kral Kurtlar Vadisi'nde Yürüyor* başlıklı çalışma da ise erkeklerin hislerini açıklamak konusundaki çekingen tavırları ile milli-muhafazakar bakış açılarında belirgin işaretler üzerinde durulmuştur. Çalışmada saldırgan tavırlar, güce ve şiddete karşı övgü gibi öğeler kıyaslanmaktadır. *Kurtlar Vadisi* dizisinde bulunan Polat Alemdar karakterinin sessiz bir adam imgesi pratiğini besleyerek hem kahramanca bir motif hem de hegemonik erkekliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmiştir (Türk, 2011, s. 200). *Kurtlar Vadisi* gibi televizyon dizileri geleneksel erkekliğin güçlendirilmesi için güçlü araçlar olarak hizmet eder. Sıklıkla şiddet yanlısı, otoriter ve aşırı erkeksi karakterler işlerler. Karakterler ailenin ve milletin koruyucusu olarak tasvir edilmektedir. Bu temsil sadece şiddeti yüceltmemekte, aynı zamanda onu ahlaki doğruluk ve erkeklik idealleriyle de ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda, Erving Goffman'ın *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu* (2014) adlı eseri, medyada sunulan erkeklik temsillerinin bireyler tarafından nasıl içselleştirildiğini ve toplumsal etkileşimlerde nasıl performe edildiğini açıklamak açısından önemli bir kuramsal çerçeve sunar. Goffman, bireylerin toplumsal yaşamda birer “oyuncu” gibi davrandığını ve bu oyunculuğu toplumun onayladığı normlara göre sahnelediğini belirtir. Erkeklik de bu bağlamda, toplumsal sahnede izleyiciye sunulan ve sürekli olarak tekrar edilen bir kimlik performansıdır. Medyada idealize edilen güçlü, kontrol sahibi, duygusuz ve dominant erkek figürü, bireyler tarafından toplumsal kabul görmek ve erkeklik statüsünü sürdürmek amacıyla benimsenmekte ve

gündelik hayatta yeniden sahnelenmektedir. Güven'e (2018) göre performans yalnızca teatral bir sunum değil, aynı zamanda kültürel kodlarla biçimlenen bir kimlik inşa sürecidir. Dolayısıyla, medya yoluyla aktarılan erkeklik kurguları, sadece görsel temsillerden ibaret olmayıp, toplumsal düzlemde yeniden üretime girerek bireyin davranış kalıplarına yön vermektedir. Bu açıdan bakıldığında, erkeklik bir kimlikten çok, toplumsal kabule göre değişkenlik gösteren ve koşullara göre şekillenen bir sahneleme biçimidir. Medyada işlenen erkeklik rollerinin önemli bir kısmı oluşturan delikanlılığın, otoriter düşünme biçimi içerisinde kendi kimliğini ahlak ve dürüstlük olarak tarif edildiğini söyleyen Nuran Erol (2001, s. 135), popüler metinlerden alınan bilgilerle delikanlılığı oluşturan izlenimleri; “tam bir iktidar sahibi olmak ve ne olursa olsun iktidar sahipliği imajının zedelenmesine engel olmak, gerektiğinde şiddet gösterilerinde bulunmak, dürüstlük, yüreklilik, yaşlılara saygı, paylaşmayı bilmek, aşkı yüceltmek ve aşıkları korumak, mazlumdan yana olmak, haksızlığa boyun eğmemek, erkekliği ve erkekliğe ait nitelikleri her koşulda korumak için mücadele etmek, gerekirse canını bile verebilmek” şeklinde sıralamaktadır. Erkeklerin ve erilliğin medyadaki temsillerine ilişkin tartışmalar, feminist hareketin getirdiği değişimler sonucunda, Batı toplumlarında, özellikle bu toplumların orta ve üst sınıf, kentli, seküler kesimlerinin erillik tanımlarında büyük ölçüde değişim yaşandığının farkına varılmasından sonra yaşanmaktadır. Örneğin, hassas ve ‘yumuşak’ olmak gibi feminen özellikler göstermek her durumda erkeklerin zayıflığı olarak anlaşılmamaktadır. Kadınların da John Wayne tipi maço tutumları ideal olarak görmediği ifade edilmektedir (Bernstein, 2002, s. 288). Öte yandan, erkeklerin evin ekmek kazananı, koruyucu ve lider şeklindeki rollerine ilişkin geleneksel görüşler günümüz toplumunda da devam etmektedir. Ancak, duyguları ifade etmek gibi yeni erillik değerleri birçok Batı toplumunda kabul edilmiş durumdadır (Bernstein, 2002, s. 288).

2.5. Erkeklik İdeallerinin Toplumsal Kurumlar Üzerindeki Yansıması

2.5.1. Askerlik: Erkeklik İdeallerini Güçlendiren Ritüeller ve Semboller

Askerlik ve savaşçılık, insanlık tarihinin ilk günlerinden itibaren, tek bir cinsiyete dayalı olarak şekillenen kurumlardan biri olmuştur. Ordu, tarihsel olarak erkeklerin yer aldığı ve belirli bir görev dağılımına sahip olduğu bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Askerlik ise toplum nezdinde, genç erkek bireylerin zorunlu güvenlik hizmeti yaptığı, erkeklere özgü bir disiplin olarak tanımlanabilir (Sancar, 2009, s. 153). Derinlemesine incelediğinde askerlik kavramı; erkek bireylerin farklı yetişme ve yaşam kültüründen gelen diğer bireylerle aynı alanı paylaşabilmeyi, dikkatli ve disiplinli olmayı, silah ve teçhizat kullanabilmeyi,

fiziksel ve zihinsel zorluklara karşı mücadele edebilmeyi ve sınıfsal ayrılığı ortaya koyan üst ilişkisini öğrendikleri bir tecrübeler süreci biçiminde ifade edilebilir (Selek 2010, s. 201). Bu süreç erkeklerin askerlik sonrasındaki hayatını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple askerlik, erkek yaşamındaki olmazsa olmaz bir evre olarak toplum zihninde yerini almaktadır (Barutçu, 2013, s. 63). Askerlikte fiziksel gelişim ön plana çıkartılmış ve fiziksel üstünlüğe sahip olmak yüceltilmiş ve övülmüştür. Askerlik bir savaş kavramı olduğundan erkeklik için çatışma ve şiddet odaklı olguları içerisinde barındırmaktadır. Bu da askerlik süreci boyunca erkek bireylerin mental anlamda şiddet ile iç içe yaşamasına sebep olmaktadır. Savaş kavramının çıktıları olarak düşmanı öldürmek mübah olmaktadır. Bu sebeple uygun olduğunda ve gerektiğinde bireye şiddetin doğal olduğunu hissettirmesi gayet doğaldır. Bazı toplumlarda kadınların erkeklerin namusu olarak ifade edildiği gibi askerlere zimmetlenen silahlar da onların namusu olarak görülür. Askerler silahlarının kaybolduğu veya zarar gördüğü durumlarda ceza ile karşı karşıya kalabilir. Bu sebeple silah ve namus arasında kurgulanan ilişki, erkek ve kadın arasındaki ilişkisiyle benzerlik göstermesine yol açar. Bu bağlamı ile namus olgusunun erkeklerin kadınlara karşı korumacılığı toplum tarafından pekiştirilmiş ve kesin çizgilerle altı çizilmiş olur. Ulusal ölçekte ise askere gidemeyen erkeklere “çürük” vb. ifadeler kullanılmakta, sosyal hayatlarında bu bireylerle dalga geçilmekte olduğu herkesin malumudur. Yine toplumda “askerliğini yapmamış adama kız verilmez” gibi kalıplaşmış söylemler bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen bilgiler ışığında söylenebilir ki; askerlik toplum gözünde erkeğin zorluklarla başa çıkarak hayattaki erkeklik ödevini gerçekleştirmesi için önemli bir adımdır. Bu bağlamda fiziksel zorluklar ve şiddet erkekliğin bir parçasıdır.

2.5.2. Çalışma Hayatı ve Ekonomik Roller: Erkekliğin İş Hayatı ve Geçim Sağlayıcı Kimliğiyle İlişkilendirilmesi

Ataerkil toplumsal düzende maddi bir getiri sağlanan iş sahipliği, toplumda görev ve sorumluluğunu bilen bir birey imajı sağlar. Buradan alınan güçle erkekler, çevresinde gelişen olaylara ve insanlara karşı daha güçlü bir pozisyonda olmaktadır ve bu pozisyon sözün sahibi olmak ile eşdeğerdedir. Erkeğin maddi kazanç elde ettiği işi olması demek hayatındaki eşi ve çocuklarına karşı bir sorumluluktur. Askerliğini bitirmiş her erkeğin yetişkinlik döneminde “gerçek bir erkek” ve “adam olmuş” olarak görülmesinin en önemli kriteri düzeni tutturulmuş bir iş sahibi olmasıdır” (Sancar, 2009, s. 102). Toplumsal kabulün önemli bir parçasını da oluşturan iş sahibi olmak toplum içerisinde yeniden üretilmektedir (Gedik, Çakır ve Çoşkun, 2020). Connell’in hegenomik erkeklik tanımı aile yapısı içerisinde olağan

biçimde durmasının yanı sıra kazanılmayı bekleyen ve sorumluluk duygusu ile inşa edilen bir olgudur. Erkeklik kalıpları nesiller boyu bir gelenek olarak var olur. Erkekler bu kalıplara uygun süreçler gerçekleştirdiğinde bundan memnun olurlar (Şenol ve Çalar, 2018, s. 49). Aydın ve Atalay (2021)'ın çalışmasına göre sorumlu olunan evin geçimini sağlayabilecek bir işe sahip olmak erkek olarak kabul görebilmenin bir koşuludur. Yetişkin erkeklerin yanı sıra genç erkekler de durum biraz farklıdır. Geleneksel erkeklik anlayışına karşı eleştirel yaklaşan genç erkekler, kendi erkek olma deneyimlerine ilişkin eleştirel değerlendirmeler yaparak hayatlarına bu düşünsel süreçlerini katmak isteseler de erkekliklerinin, genel toplumsal inşa sürecinden büyük ölçüde farklılaşmadığı görülmüştür. Çalışmada erkeğin toplumdaki temel görevi sorulduğunda, katılımcıların verdiği cevaplar erkek egemen anlayışın ne kadar güçlü olduğunu gözler önüne sermektedir. Erkeğin temel görevi ailenin reisi olmak ve toplumsal ilişkilerde otoriteyi elinde tutmak olarak açıklanmıştır. Bireylerin sahip oldukları iş ve işte sahip oldukları statüler onları tanımlar. İş sahibi olmama durumu yani işsizlik ise dışlaşmakla bağdaştırılarak aşağılamayı ve damgalanmayı beraberinde getirmektedir. İşsiz kalma durumunda birey toplumsal, ekonomik ve ruhsal olarak birçok durum yaşar. Toplumda işsiz olmak bireyin “tembel, işe yaramaz, aylak” gibi damgalara ve hor görmelere maruz kalmasına sebep olmaktadır (Yüksel, 2005). Erkeğin ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılaması ve para kazanması beklenmektedir. Çalışarak aileye bakmak erkekle özleştirilmektedir. Kadının çalışarak ekonomik sorumluluk almasına ilişkin algı oldukça cılızdır. Kadının ekonomik gücü ikincil olarak konumlanmaktadır. Kadının çalışmaması “doğal” karşılanırken, erkeğin çalışmaması büyük bir sorun olarak kabul edilmektedir. Erkeğe yönelik evin her anlamda “reisi” olma gerekliliği küçük yaşlardan itibaren aile ve toplum tarafından oğlan çocuklarına aşılanmaktadır. Tüm bu sorumlulukların arkasındaki temel algı erkeğin kadından fizyolojik açıdan daha “güçlü” kabul edilmesiyle de ilişkilidir. Aileyle ilgili kararlarda en önemli rol erkeğe verilmektedir. Aynı şekilde “aileyi korumak” ve “soyu devam ettirmek” erkeğin temel görevi olarak görülmektedir. Erkek sadece kendi eşi ve çocuklarına karşı değil, anne, baba, kardeş gibi ailenin diğer üyelerine karşı da sorumluluk almakla yükümlüdür. Erkeğin erkekliğini gerçekleştirme basamaklarından olan iş sahibi olma durumunun gerçekleşmesi veya ortadan kalkmasıyla birlikte ortaya çıkan işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik sıkıntılar geçim sıkıntısını ortaya çıkarır. Erkeğin özel ve kamu alanlarında gergin olması, aile üyelerine özellikle de eşine karşı kıskançlık duygusunun baskın olması, işsizliğin getirdiği yetersizlik duygusu ile birlikte eşi tarafından aldatılma hissine kapılma ve sürekli olarak ihanete uğramışlık şüphesi, eşinden ayrılmaya yatkınlık, sorumluluklarından kaçış, erkeğin eşini aldatması, erkeğin

madde bağımlılığı ve kötü alışkanlıkları, kadın çalışsa da ev ihtiyaçlarında erkeğin kendini yetersiz hissetmesi gibi durumlar şiddetin nedenleri olarak görülmektedir (Yaşar, 2017, s. 3).

2.5.3. Evlilik/Aile Kurumunda Eş Olma: Erkekliğin Aile İçindeki Temsili ve Görevleri

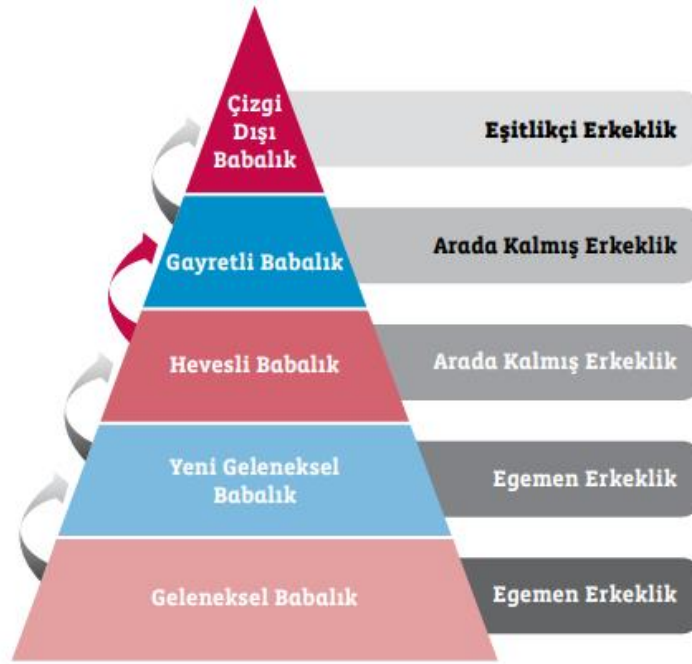
Evlilik birlikteliği kültürler arası farklılık gösterse de tüm toplumların yasal olarak onay alınmış birliktelik türüdür (Tarhan, 2019). Evlilik birliğinin karşı cinsler arasında kurulmasından sonra aile kurumu ortaya çıkmaktadır. Evlilik ile birlikte bireyler yaşam boyu birbirlerinin gerek duyduğu ihtiyaçların ve güdülerinin doyurulmasını da amaçlar (Özgüven, 2020). Bu amaçlar arasında çiftlerin yaşamlarını birbirlerine karşı kolaylaştırmak ve çocuk sahibi olmak bulunmaktadır (Özgüven, 2020). Evlilik, sevginin ve birlikte yaşam rutinleri dışında bir erkek için erkekliğin kanıtlandığı bir alandır (Üskül ve Özlem, 2008, s. 233). Erkeğin ailesine bağlı olması, maddi ve manevi ihtiyaçların giderilmesinin yanında evlilik erkek bireylerin hayatlarını düzene koyan bir işleve sahiptir. Bunlar yanında; ev geçindirme kaygısı, bireylerin sorumluluklarının artması, maddi kaygılar, bireyin kendisinin dışında yaşamından sorumlu olduğu kişilerin varlığı gibi durumlar bulunmaktadır.

2.5.4. Baba Olma

Babalık kavramı, erkeklik için en önemli basamaklardan biridir. Birçok çalışmada görülmektedir ki erkek, baba olduktan sonra erkekliğini tam olarak inşa etmiş olur. Genellikle ataerkil toplumlarda, çocuğun varlığı soyun devamını sağladığı ve ailenin yaşlanan ebeveynlerine karşı bakım görevini üstlenmesi planlandığı için erkek çocuğu kız çocuğa nazaran daha çok istenmektedir (Sarıçiçek, 2019, s. 56).

Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın (AÇEV, 2018, s. 9) *Türkiye'de Babalığı Anlamak – III* araştırma raporunda babalık beş kategoriye ayrılmıştır. Şekil 1'de bulunan kategoriler bir babalık piramidi ortaya çıkartırken Türkiye'de konu olan babalık örneklerinin kapsamlı bir analizini sunar. Piramidin en alt basamağı olan “geleneksel babalık” egemen hegenomik erkeklik biçimindedir; ataerkil davranış ve tutumlarda değişime kapalılığı, baskınlığı ve çocuklarına karşı sınırlı bir duruşu temsil etmektedir. İkinci basamak olan “yeni geleneksel babalık” yine egemen erkeklik biçimini gösterir. Bu basamakta birinci basamak olan geleneksel babalık özellikleri devam eder ancak bilhassa baba-kız çocuk ilişkisinde mesafeli duruşu sona erdirmeye yönelik girişimler bulunmaktadır. Bir sonraki basamak olan “hevesli babalık” biçimi yine geleneksel babalık tutumlarını süregelen şekilde devam ettiren ancak

kendi tercihlerini oluşturarak bir sonraki basamak olan “gayretli babalık” basamağına taşımaya çalışan arada kalmış erkekliktir. Gayretli babalık, geleneksel toplumsal cinsiyet ideallerine zıt olarak mecburi durum içinde hareket eden babalar yer alır. Hevesli babalık kısmı bu piramidin en kritik önem taşıyan kısmıdır çünkü aile içinde ve çocuklarıyla iyi bir ilişki gerçekleştirmeye dayalı davranışlar geliştirme niyetindedir. Hevesli babalık biçiminde babalar toplumsal cinsiyet rollerine karşı gönüllü direnç gösterirken “gayretli babalık” biçimi bahsi geçen rolleri zorlama yoluyla gerçekleştirirler. Çocuklarıyla tüm sınırlarını ve mesafesini kaldırmış “çizgi dışı babalık” basamağı piramidin en üstündedir ve eşitlikçi babalık olarak adlandırılır. Yapılan araştırmalara göre piramidin son kısmı toplumda sık rastlanır bir biçim değildir. Bunun yanı sıra babalık tecrübelerinden yola çıkılarak “babalığın – ataerkil yapıya rağmen- erkekliğe göre ve –ataerkil yapıya rağmen- olumlu farklılıklar gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Şekil 1. Babalık Kategorileri (AÇEV, 2018: 9)

Kocatepe ve Bilgi'nin (2018) *Toplumsal bir İnşa Olarak Babalık: Annelerin Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi* başlıklı makalesi, Batı Karadeniz bölgesinde yaşayan on beş annenin günlük yaşam deneyimleri anlatılarından oluşan, bu annelerin babalığı tanımlama biçimleri ve kendilerini nasıl konumlandıklarını inceleyen çalışmadır. Bu annelerin çoğu babayı güven veren ve koruyan kişi olarak tanımlarken, cinsiyetçi rollerin aile içinde devam ettiği görülmektedir. Babanın kamusal alanla ilişkilendirildiği ev içi işlerin kendi sorumluluklarında olduğunu belirtmişlerdir. Babalar çocuklarıyla keyifli vakit geçiren, parka giden, oyunlar oynayan kişi rolündeyken anneler kendilerini evin tüm işlerinden ve

çocukların bakımından sorumlu kişi olarak belirtmişlerdir. Yine babayı ev işlerine yardımcı olan, çocuklarıyla sıcak ve yakın ilişki kurabilen, oyunlar oynayan kişi olarak betimlerken, kendi eşlerini bunları yaptığı için yüceltmekte ve böylece eşitsiz cinsiyet rejiminin devam etmesine neden olmaktadır. Babadan beklenen davranışlar içerisinde iyi bir örnek olmanın yanında çocuğa karşı sevgi dolu olma, çocukla arkadaşlık ilişkisi kurma olsa da toplumsal olarak babanın otorite görevi gördüğü bilinmektedir. Babanın fiziksel olarak güçlü ve dayanıklı olmasının yanı sıra aile reisliği görevini yerine getirerek koruyucu ve kollayıcı olması gerekmektedir. Baba olmak iyi örneklerin sürdürülebilir davranış biçimlerinin taşıyıcısı olmasının yanında babanın eşine karşı fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet uygulaması çocuğun annesine daha çok bağlanmasına babaya karşı ise nefret duygularının gelişmesine neden olmaktadır. Çocukta anneye karşı daha duygusal olmanın dışında annesindeki ezilmişlik durumunu ve savunmasız halini görerek anneye karşı fiziksel ve psikolojik şiddete başvurabilir. Bu örnekleri gören çocuk ilerideki yaşamında kendi partnerlerine ve ailesine karşı benzer davranışlar geliştirebilir. Olumsuz davranış kalıplarının gelişmesiyle birlikte çocuk daha içine kapanık, çekingen ve iletişim sorunlarıyla karşı karşıya kalacaktır (Eren ve Şavran, 2024). Babanın otoriter ve şiddete meyilli olan davranış şekilleri çocuk aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu zinciri kırabilen bireyler ebeveynlerinden gördükleri şiddet davranışlarının zararının farkında olarak bunu devam ettirmeme kararı da alabilirler.

Çocuk Yaşta, Erken Yaşta ve Zorla Evlilikleri (ÇEYZE) Önleme Projesi (UN Women, 2021)³ kapsamında, Türkiye’de erkekliğin tutum ve davranışlarını ortaya koymak üzere bir saha araştırmasına göre; askerlik görevini yerine getirmek (yüzde 16), baba olmak (yüzde 14), sünnet olmak (yüzde 13), evlenmek (yüzde 12), iş hayatına girmek (yüzde 12), romantik bir ilişkiye sahip olmak (yüzde 10) ve kendi geçimini sağlamak (yüzde 9) bireylerin kendisini tam bir erkek biçiminde hissettiği deneyimleri belirlenmişlerdir. Erkeklerin kendisinin ve çevresindeki bireylerin geçimini sağlamak ve geçimini sağlayacağı bir işe sahip olması en önemli faktör olarak gösterilirken (yüzde 17,5), bir yuva kurmak (yüzde 15,5) ve sorumluluğunu üstlendiği ailesine bakmak (yüzde 15) ilk beklenen durumlardır. Erkek bireylerin toplumda önemli görülen bir mesleğe sahip olması beklentilerin en belirginidir (% 55). Çocuklarla ilgilenmek ve iyi bir baba olmak (% 44), geçimini sağlamak dışında sosyal aktiviteler için sermayeye sahip olmak (% 38,5) ve üniversite ve üzeri eğitime sahip olmak (% 36) öncelikli belirtilen sebeplerdir. Üzerinde durulan bu unsurlara göre,

³ <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceze-raporpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 27.11.2024)

erkeklerin kurduğu ailesinin iyi koşullarda devamını sağlamak ve iyi bir baba figürü olması hayatında mühim bir yer tutar.

2.6. Erkeklik ve Modernite: Geleneksel ve Modern Erkeklik Algılarının Çatışması

Erkeklik kavramı geçtiğimiz yüzyılda önemli dönüşümler geçirmiştir. Geleneksel erkeklik sıklıkla metanet, baskınlık ve fiziksel güç gibi özellikleri vurgularken, modern erkeklik algıları giderek daha fazla duygusal ifade, cinsiyet eşitliği ve akışkanlık fikirleriyle şekillenmiş, geleneksel ve modern idealler arasındaki bu dinamik gerilim, çağdaş toplumda erkek kimliğini anlamak için karmaşık bir çerçeve yaratmıştır. Modernleşme ve küreselleşme girişimleri toplumsal yapı ve kurumların değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Küresel dünyaya adaptasyon sürecinde özellikle gelenek, görenek ve inanma duygusunun güç kaybetmesi, görece daha özgür bir yaşam biçimini ortaya çıkartmıştır.

Sanayileşmenin getirdiği göç ve göçle birlikte ortaya çıkan kentleşme gibi durumlar teknolojik gelişmelerle birlikte birçok meselenin gündeme gelmesine neden olmuştur. Birçok konunun farklı biçimlerde tanımlanmaya başladığı bu süreçlerde kadınlık ve erkeklik kimliği de farklılaşmıştır. Günümüzde geniş ailenin yerine çekirdek ailenin yoğunlaşması, kadınların iş hayatına girmesiyle birlikte ev geçindirme kaygısının sadece erkekler üzerinde yoğunlaşmasının azalması veya ortadan kalkması, insanların ömür sürelerinin artması, gelişen ve değişen toplumsal değişmeler bazı bakımlardan da olsa ataerkil toplumsal düzenin değişime uğramasına neden olmuştur (Zeybekoğlu, 2010). Tüm bu gelişmelerle birlikte geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini tekrar tanımlanmaktadır. Geleneksel kalıplardan vazgeçmek veya tamamen sıyrılmak olası görünse de söylemler, modern yaşamı benimsediği görülen üst tabaka sınıfında değişmiş olsa da düşünsel ve kültürel kodlar geçerliliğini korumaktadır. Bu kodlar erkekliğe dair beklentileri karşılamakta zorluk çeken erkekler için günlük yaşamda ciddi refleksler gösterir. Örnek olarak hangi sınıftan olursa olsun erkek bireyler yaşlılık, işsizlik, ekonomik ve cinsel olarak yetersiz, otoriteyi elinde bulundurma konusunda beceriden yoksun ve çocuk sahibi olamama gibi özellikler erkeklik kimliğinin önünde “Sen de adam mısın, erkek misin?” söylemleri çıkmaktadır (Avşar, 2015). Günümüzde teknolojinin ortaya çıkarttığı değişim içerisinde yaşamın dengesini kuran kadın erkek ikiliği üzerinde duran Walter Hollstein bu ikiliği hedef tahtası olarak görür. Ona göre gelişerek ilerleyen teknolojiyle erkek, kendiliğinden erkekliğini daha güçlü, otoriter kimliğini kapitalist dünya düzeninde verimi merkeze alan araçlara transfer etmiştir. Erkeklik kimliğini zayıflatan bir diğer gelişme ise, uzun süredir varlığını devam ettiren erkek ve kadın

arasındaki rol paylaşımında kadının daha bağımsız hareket etmeye başlamasıdır. Kadınların bağımsız hareket alanı, erkeğin hareket alanının daralmasına neden olmuştur (Onur ve Koyuncu, 2004, s. 36).

UN Women Türkiye, AÇEV, UNFPA Türkiye Ofisi, Fenerbahçe Spor Kulübü⁴ ve diğer STK'larla işbirliği içinde, geleneksel erkeklik algısını dönüştürmeyi ve erkekleri toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden çalışmalara teşvik etmeyi amaçlayan bir dizi girişim üzerinde aktif olarak çalışmalar yürütmektedir. *Çocuk, Erken ve Zorla Evlilikleri Önleme Projesi* (CEFM) kapsamında, erkekliğe yönelik algı ve tutumları araştırmak amacıyla Türkiye'de bir saha araştırması gerçekleştirmiştir. AÇEV, Baba Destek Programı'nı BM Kadın Birimi işbirliğiyle CEFM projesinin hedeflediği bölgelere genişletmiş bunun yanında ayrıca BM Kadınları, erkeklerin ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet eşitliği girişimlerine katılımını teşvik etmek amacıyla HeForShe kampanyaları yürüterek Koç Holding, Vodafone ve Unilever gibi uluslararası şirketlerle ortaklıklar sağlamıştır. Türkiye'de eşitlikçi bir erkeklik modeli yaymak adına çalışmalar yürüten bazı STK'lar bulunmaktadır. Bunlar; Yanındayız Derneği, Erkek Muhabbeti Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi (BEDİ), Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi (EEİİ), Ataerkiye Karşı Erkekler, Ana Çocuk Sağlığı ve Eğitim Vakfı (AÇEV) Baba Destek Programıdır.

2.7. Şiddet Kavramı

İnsanlığın başlangıcından beridir süregelen şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile beraber karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Dolayısıyla şiddeti tanımlamak ve ortaya çıkarmak kolay olmamaktadır (Kocacık, 2000, s. 1). Şiddet olgusu hem bireysel deneyimlere hem de daha geniş toplumsal yapılara derinlemesine gömülüdür. Tarih boyunca süregelmesi, karmaşık ve evrim geçiren doğasını göstermektedir. Şiddeti anlamak, onu etkileyen çeşitli kültürel, psikolojik ve ekonomik faktörleri incelemeyi gerektirir. Şiddeti tanımlamak tam da bağlamlar ve toplumlar arasında farklı şekillerde tezahür ettiği için zordur.

Şiddet kelimesi Arapça bir sözcük olan “şiddat” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Türk Dil Kurumu'na (TDK, t.y.) göre şiddet; bir hareketin, bir gücün derecesi; yeğlilik, hız, bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma ve duygu ve davranışta aşırılık olarak tanımlanır. Şiddet kelimesinin etimolojik kökleri onun yoğunluk, güç ve

⁴[https://www.fenerbahce.org/haberler/kulup/2020/5/fenerbahce-miz-bir-ilke-daha-imza-atarak-birlesmis-milletler-kadinin-guclenmesi-prensipieri-\(weps\)%e2%80%9d](https://www.fenerbahce.org/haberler/kulup/2020/5/fenerbahce-miz-bir-ilke-daha-imza-atarak-birlesmis-milletler-kadinin-guclenmesi-prensipieri-(weps)%e2%80%9d) (Erişim Tarihi: 27.11.2024)

aşırılıkla olan ilişkisini vurgulamaktadır. Dil, şiddeti hem fiziksel hem de duygusal bir olgu olarak çerçeveleyerek şiddet algımızı şekillendirir. Güç ve karşıtlığı vurgulayan tanımlar, şiddetin temelde ilişkisel olduğunu ve karşıt güçler arasındaki etkileşimleri içerdiğini öne sürmektedir. Sertlik, katılık ve zorluk anlamlarını taşıyan kelime Latince violentia sözcüğünden gelerek sosyal bilimlerde şiddet kelimesinin karşılığıdır (Michaud, 1991, s. 7). Terimin Latince kökeni, sosyal bir kavram olarak şiddetin evrenselliğini daha da göstermektedir. “Violentia” şiddeti ve zorlamayı vurgulayarak şiddetin tarihsel anlayışlarını modern yorumlara bağlar. Sosyal bilimler bu anlamları toplumdaki güç dinamiklerini ve kontrol mekanizmalarını incelemek için uyarlamıştır. Bu tarihsel süreklilik, şiddetin yalnızca fiziksel bir eylem değil, aynı zamanda toplumsal hiyerarşileri sürdürmek için bir araç olduğunu göstermektedir.

Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, “fiziksel üstünlüğün kullanımından doğacak olan yaralama veya gücün bilerek ve isteyerek bir başkasına tehdit oluşturma halinde olması ve maruz kalan kişide yaralanma, ölüm gibi psikolojik, cinsel ve ekonomik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlanmaktadır. Şiddet; insanların olup bitenleri algılaması, değerlendirmesi ve yorumlamasıyla ortaya çıkan zihinsel bir süreçtir (İnam, 2001, s. 46). Bu zihinsel süreçler içerisinde şiddet olgusu üstünlük kurma ve bu üstünlüğün sürekli olarak yenilenerek var olmasını da sağlamaktadır (Ergil, 2001, s. 40). Ergil’in de belirttiği gibi şiddet durağan bir olgu değil, egemenliği sürdürmek için evrim geçiren bir olgudur. Üstünlüğün şiddet yoluyla sürekli yenilenmesi, toplumsal eşitsizliklerin pekiştirilmesindeki rolünün altını çizmektedir. Sistemik güç dengesizliklerinin hem fiziksel hem de sembolik eylemler yoluyla nasıl sürdürüldüğünü vurgulamaktadır. Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu’nda ise şiddet; “bireyin kendisine veya bir insan topluluğuna karşı yapılan yaralama, ölüm ve psikolojik zarar sonucunda gelen gelişim gerilemesi veya çöküntüye sebebiyet verebilecek güç ve tehdit uygulamaktır” şeklinde tanımlanmıştır (Bilican Gökkaya, 2009, s. 169). Bunlar yanında bir başkasının veya topluluğun; simgesel ve sembolik anlamlar bütününe, malına ve kültürel değerlerine zarar veren davranışlarda şiddeti içinde barındırmaktadır (Michaud, 1991, s. 9). Şiddet; ihmal ve gücü kötüye kullanım, psikolojik ve duygusal baskılama, cinsel şiddet ve fiziksel şiddet kategorilerinde değerlendirilmektedir. Şiddet türleri bazen amaca yönelik olurken bazen de amaç dışı davranış olarak ortaya çıkabilir. Şiddet davranışı ortaya çıkarken şiddeti uygulayan ve şiddet mağduru olanlar bu durumun farkında bile olmayabilmektedir (Gözütok, 2008). Bu karmaşıklık, şiddetin günlük yaşamın içine ne kadar ince ve çoğu zaman normalleştirilmiş

bir şekilde yerleştirildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, şiddeti anlamak, zararın hem açık hem de gizli ifadelerine karşı duyarlı olmayı gerektirir.

Şiddet; insan veya hayvan gibi canlıların yaşamını sonlandırma, vahşi duygularla işkence etme, küçük ya da büyük çaplı darp, savaş, terör, baskı ve korkutma, gözdağı verme vb. tüm davranış biçimlerini kapsayabilir. Bedensel saldırı şeklinde uygulanan şiddet kolayca fark edilebilirken, psikolojik şiddet çoğu zaman fark edilmez. Ancak, kurallar bütününe aykırı olan bazı davranışlar da şiddet olarak nitelendirilebilir (Polat, 2004, s. 18). Bu doğrultuda şiddet, “hem bireyin kendisinin hem de toplumu da kapsayarak karşımıza çıkan bir olgu” olarak, topluluktan topluluğa göre değişen şartlarda muhtelif biçimlerde değişiklik göstererek günlük yaşamımızda önümüze çıkmaktadır (Kocacık, 2001, s. 1). Şiddet eylemleri, fiziksel saldırıdan psikolojik yıldırmaya kadar geniş bir yelpazedeki davranışları kapsayabilir. Fiziksel şiddet daha görünür ve tanınabilir olma eğilimindeyken, psikolojik şiddet genellikle yüzeyin altında gizli kalır. Yerleşik sosyal normlara meydan okuyan eylemler de, fiziksel zarar hemen görülme bile şiddet olarak kategorize edilebilir. Şiddet içeren davranış biçimleri genellikle öfke patlamalarını, vurma, tekmeleme, itme, yaralama gibi fiziksel saldırıları, başkalarına yönelik tehditleri, hayvanlara karşı acımasız davranışları ve doğaya zarar verme eylemlerini kapsar. Örneğin, orman yangınları çıkarmak gibi çevreye yönelik zarar verici eylemler de toplumu olumsuz etkileyen şiddet davranışları arasında yer almaktadır. Bunlar kişilerin amaç edinerek gerçekleştirdiği zarar ve ziyan veren davranışlardır. Bazen şiddet bireyin kendisine yönelik de olabilir (Çelen, 2006, s. 48).

Hannah Arendt’e göre şiddet; araçlara dayanmaktadır. Şiddetin nesnesi insan değil insan elinde çıkan araçlardır. İktidar ve şiddet kavramları birbirinden farklı ve birbirlerinin karşısındadır. Şiddetin bulunduğu yerde iktidar, iktidarın bulunduğu yerde ise şiddet olmaz. Şiddet davranışı iktidar unsurları tehlikeye girdiği zaman meydana gelir. Yalnız başına bırakıldığında şiddet, iktidarın yok oluşuna sebep olur. Başka bir deyişle şiddet varlığını içerisinde konumlandığı mantık çizgisinde nedenselleştirmektedir (Arendt, 1997, s. 10). Arendt’in bakış açısı şiddet ve güç arasındaki temel bir ayrımı vurgulamaktadır. Güç kolektif eylem ve meşruiyetten doğarken, şiddet sonuçları dayatmak için araçlara dayanır. Şiddetin varlığı genellikle gerçek güç yapılarının bozulduğuna veya zayıfladığına işaret eder.

Hukuk alanında şiddet kavramının ne ifade ettiğine baktığımızda, temel dürtü ve varoluş gereği savunma veya karşı savunma harici daha çok insanlarda ve topluluk halinde yaşayan hayvanlarda grup içi otoriteyi sağlamak için diğerlerinin varlığını tehdit unsuru olarak görmek ve onları sindirmek için karşı tarafa uygulanan zarar vermeye yönelik

psikolojik ve biyolojik davranış ve eylem türüdür. Bu bağlamda şiddetin farklı biçimlerinden söz etmek mümkündür. Bunlardan biri olan siyasal şiddet, hükümet veya kişiler tarafından, siyasî amaçlarına ulaşmak için uygulanan şiddeti ifade eder. Hukuk iktidarın kendisi aracılığıyla -ve kimi zaman şiddeti kullanarak aktığı bir alandır (Becermen, 2016, s. 8). Collins, “şiddet tüneli” adını verdiği kuramıyla şiddeti bir süreç olarak tanımlar. Şiddet tüneline üç tür şiddet vardır: kısa şiddet tüneli, orta şiddet tüneli, uzun süreli şiddet tüneli. Kısa şiddet, birkaç dakika veya birkaç dakikadan daha az süren anlık duygusal patlamalarla yaşanan olaylardır. Korku bariyeri, şiddet kısa süreli olduğu için aşılmaz. Orta şiddet tüneline ise, şiddet davranışı tekrarı içinde barındırdığı için birkaç saat sürer. Orta şiddetli tünellere kurumsal alanlar (okul, hastane, işyerleri vb.) örnek verilebilir. Bir grup tarafından uygulanan ve haftalar süren şiddet tüneline ise gasp, soygun ve cinayetler örnek verilen tünel ise uzun süreli şiddet tünelidir (Collins, 2012, s. 136-139). Şiddet, zaman içinde ortaya çıkan dinamik süreçler olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu çerçevede, şiddeti tekil bir olaydan ziyade bir etkileşim yelpazesi olarak vurgulamaktadır.

2.8. Şiddetin Türleri

İnsanlığın başlangıcı kadar eski olan şiddet olgusu toplumun ortaya çıkışında sözel ve fiziksel şiddet biçiminde görülmüştür. İlkel topluluklarda fiziksel şiddet öğeleri farklıdır. Fiziksel şiddet vurma/dövme niteliğini taşımaktadır ve bireyin fiziksel bütünlüğünü tahrip eder. İlkel topluluklardan sanayi toplumlarına son olarak da modern toplumlara kadar şiddetin birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; fiziksel, ekonomik, psikolojik gibi türlerdir. Çağımızda gelişmiş ülke ve toplumlarda dahil şiddetin türleri engellenemeyen ve sonlandırılmayan bir olgudur. Şiddetin kaynağının temelde insan olması ve şiddet fiilinin günlük hayatta alışılmış bir olgu olmasına neden olmuştur (Kızmaz, 2006, s. 248). Şiddet eylemi yalnızca fiziksel şiddet eylemini değil hem psikolojik hem de ekonomik yönlerden hasar vermek amacıyla amaç edinilen şiddet alanına girmektedir. Bu doğrultuda şiddet kavramına geniş bir açıdan bakılmalıdır (Gökulu, 2005, s. 8).

2.8.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, en yaygın gözlemlenen şiddet türlerinden biridir ve hedef alınan kişiye ya da genel olarak canlılara zarar verme amacı taşır. İtme, kakma, dövme gibi eylemleri içerebileceği gibi, bazı durumlarda yaşamı sonlandırma niyetine de dönüşebilir. Fiziksel şiddet uygulanırken kişi, sahip olduğu bedensel gücü bir başkası üzerinde baskı unsuru olarak kullanır (Güzelküçük, 2019). Fiziksel güç; tekme tokat atma, dövme, el-kol bükme, yumruklama, iterek yere düşürdükten sonra tekmeleme, yere ya da duvara fırlatma,

bedenlerinde sigara söndürme, saç çekme, ısırma ve tükürme, kişinin kafasını duvara çarpma şeklinde tezahür etmektedir (Genç ve Seyyar, 2010, s. 773). Fiziksel şiddet insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir. Mala, cana, sağlığa, bedensel bütünlüğe, birey özgürlüğüne karşı bir tehdit oluşturması söz konusudur (Ünsal, 1996, s. 32, Şenyuva ve Yavuz, 2009, s. 1). Şiddet ve fiziksel şiddet konusundaki fikir ve eğilimleri ortaya koymak için gençler üzerinde yapılan çalışmada Genç (2019), genç bireylerin şiddete karşı eğilimlerinin ortaya çıkışını bu eğilimleri ortaya çıkartan durumları ve fiziksel şiddeti uygulayan ve uygulanan bireylerin üzerinde tesiri üzerinde durmuştur. Çalışma sonucunda fiziksel şiddetin aile bireylerinden öğrenildiği, bireyin akran çevresi ve eğitim alanı olan okul ile pekiştirilmektedir. Fiziksel şiddet olgusu her yaş, her kesim ve her sosyo kültürel yapıda görülmektedir. Gençler aile bireylerinden ve toplumda bulunan kamuoyu önderleri rol model olarak görülmektedir.

Johan Galtung, doğrudan fiziksel şiddet ile yapısal şiddet kavramları arasında bir ayrım yapar. Bu ayrıma göre erkeğin eşine tokat atması, itip kakması doğrudan şiddettir. Fakat tüm erkeklerin eşlerini maddi güçlüklerden doğan yoksulluk hali ile ya da eğitimsiz kalmak durumundan meydana gelen cehalet ile bunu yapması yapısal şiddettir. Yapısal şiddet doğrudan değil dolaylı yoldan bir şiddet türüdür (Galtung, 1969, s. 171). Foucault, doğrudan uygulanan fiziksel şiddetin negatif anlamının insanın veya canlıların vücudunda oluşan hasarlarla sınırlı tutmaz. Maddi ve manevi bütünlüğü ile sınırlandırılmış biçimiyle doğrudan şiddet kavramıyla benzer neticedir. Foucault disiplin mekanizmalarını işlediği çalışmalarında; okul, hapisane ve cezaevlerini doğrudan fiziksel şiddet bağlamı içerisinde değil hareket alanını ve özgürlüğünü azaltma veya ortadan kaldırma biçimiyle işler.

2.8.2. Ekonomik Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) şiddet raporuna göre ekonomik şiddet, gruplar tarafından uygulanan ortak şiddetin bir bileşeni olarak kategorize edilir. Yalnızca raporda ekonomik şiddet kavramı net çizgilere sahip değildir. Raporda, ekonomik şiddet kavramı temel ihtiyaçların giderilememesi, ekonomik etkinliklerin sekteye uğraması gibi ekonomik çıktılarla sürekli devinim halinde olan büyük grupların hücumunu içerir (WHO, 2002, s. 6). Dünya Sağlık Örgütü raporu ekonomik şiddeti, genellikle ekonomik faaliyetlerde büyük ölçekli aksaklıkları içeren kolektif bir olgu olarak çerçevelemektedir. Bireyin tüm hayatını idame ettirdiği maddi gücüne karşı sınırlamalar getiren veya ortadan kaldırmak, geçimini sağladığı işini sonlandırmaya zorlamak ya da tam tersi çalışmak zorunda bırakmak ekonomik şiddettir (Ayan, 2010; Aygüç, 2015; İlideniz, 2015). Bunlara ek olarak bireylerin maddi

geçim kaynağını ortadan kaldırmak da ekonomik şiddeti ifade eder (Ebren, 2015). Aile içinde herhangi bir ücret almadan çalışan kadının önemsiz görülmesi ve iş hayatına katılımı olsa da maaşını aldığı banka hesaplarına el koymak gibi davranış ve tutumlar kadına karşı uygulanan ekonomik şiddet örnekleridir (Gökkaya, 2011). Ekonomik şiddet “kadınların ve azınlık grupların şirket merdivenlerinden yukarı doğru ilerlemesini önleyen, görünmez örgütsel ve algısal engellerdir” (Weyer, 2006, s. 442). Bu şiddet türü bireylerin yoksullaştırılmasına sebebiyet verdiği için bir özgürlük ihtilalidir. Ekonomik şiddet, bireylerin toplum içerisinde kendilerine bir yer edinmeleri, bireysel olarak özgüven sahibi olmaları konusunda güçlükler oluşturur ve bu handikap bireylerin psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olur.

2.8.3. Psikolojik Şiddet

Bireyde duygusal boşluklara yol açma, kişiyi hor görme, ürkütme, gözdağı vererek korkutma, sevgisiz ve ilgisiz bırakma ya da çok sevgi ve çok ilgisiz bırakma, dış etkenlere karşı ayarsız bir koruma gibi davranış ve tutumları kapsayan şiddet türüdür (Dönmez, 2010). Psikolojik şiddet, bireyin güvenlik, aidiyet ve duygusal istikrar duygusunu aşındıran davranışları kapsar. Bu kalıplar genellikle sağlıklı duygusal gelişimi bozar ve uzun vadeli psikolojik sıkıntılara katkıda bulunur. İhmal veya aşırı koruma yoluyla duygusal refahın istikrarsızlaştırılmasında kritik bir rol oynar. Duygusal istismar sıklıkla bir kişinin güvenli bağlar kurma becerisini zayıflatır. Sonuç olarak, mağdurlar hayatları boyunca güven ve öz-değer sorunu yaşayabilir. Bu şiddet türüne maruz kalan bireylerde insan içine çıkmaktan çekinme, kendine ve karşısındaki kişilere karşı güven kaybı, uygunsuz ve aşırı biçimde görünür olma gibi durumlar görülür (Güzelküçük, 2019). Duygusal olarak zarar görme durumu sadece kişiler arası ilişkileri değil, aynı zamanda daha geniş bir kimlik ve aidiyet duygusunu da etkiler. Duygusal olarak kişinin karşısındaki kişiye baskı yapması, istismar etmesi, iletişim anında bir anda iletişime kapanmak, bireyin kendini açıklamasına müsaade etmemek, bireyin kendine olan öz saygısını ve güvenini ortadan kaldıracak davranışlar yapmak gibi davranışlar da psikolojik şiddete örnektir. Psikolojik şiddet, “çoğunlukla aşağılama, bağırma, yetersiz olduğunu söyleme, kıskançlık, korkutma gibi biçimlerde kendini gösterir” (Kocacık, 2004, s. 34). Bu tür istismar biçimleri mağdura korku ve güvensizlik aşılama amaçlar. Bu davranışların kümülatif etkisi, duygusal sağlığı ciddi şekilde zayıflatabilir.

2.8.4. Cinsel Şiddet

Kişiyi istemediği yerde, zamanda veya şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, rızası olmaksızın cinsel nitelikli eylemlerde bulunmak, cinselliği bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanmaktır (KSGM, 2014, s. 6).⁵

Dünya Sağlık Örgütü'ne (2023) göre cinsel şiddet şu biçimde tanımlanmıştır:

“Kurbanla olan ilişkisine bakılmaksızın herhangi bir kişi tarafından herhangi bir ortamda, zorlama kullanılarak bir kişinin cinselliğine yönelik herhangi bir cinsel eylem, cinsel bir eylem elde etme girişimi veya diğer eylemlerdir. Fiziksel olarak zorlama olarak tanımlanan tecavüzü içerir veya başka bir şekilde vulva veya anüsün bir penis, başka bir vücut parçası veya nesne ile zorla sokulması” (s.2).

Cinsel sömürü, cinsel istismar ve diğer her türlü cinsel şiddet, bireyin rızası dışında cinsel nitelikteki eylemlere zorlanmasını veya maruz bırakılmasını içeren durumlardır. Bu tür eylemler; güç kullanımı, tehdit, fiziksel şiddet korkusu, psikolojik baskı, gözaltı, otoriteyi kötüye kullanma veya bireyi zorlayıcı yöntemlerden faydalanma gibi unsurlar aracılığıyla gerçekleşebilir. Cinsel sömürü ve istismar; tecavüz, tecavüze teşebbüs, zorla fuhuş, cinsel amaçlı insan ticareti, çocuk pornografisi, çocuk fuhuşu, cinsel kölelik, zorla evlilik, zorla hamile bırakma, zorla kürtaj, zorla kısırlaştırma, zorla çıplaklık, zorla bekaret testi, cinsel şiddet ve cinsel sakatlama gibi eylemleri kapsar. Ayrıca cinsel içerikli elektronik kayıtların veya videoların fiziksel ya da sanal ortamda bir korku, baskı veya güç aracı olarak tehdit edilmesi veya kullanılması, cinsel sömürü ve istismar kapsamındadır. Cinsel şiddet, fiziksel zorlama, fiziksel şiddet, duygusal şiddeti içerisinde barındırmakta kimi durumlarda ise cinsel şiddetin uygulanmasında bir araç olarak ekonomik şiddet kullanılmaktadır.

2.9. Şiddet Davranışını Açıklayan Kuramlar

2.9.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik açıklamalar genellikle saldırgan davranışların altında yatan nedenleri içgüdüsel olarak açıklamaktadır. Biyolojik açıklamalar, şiddetin ortaya çıkışında genetik kodlar, kromozom yapısı, sinir sistemindeki işlevsel bozukluklar, düşük zeka düzeyi, biyokimyasal faktörler, hormonal dengesizlikler, düşük vücut değerleri, beslenme düzeni, kimyasal zehirlenmeler gibi etkenlerin rol oynadığını vurgulamaktadır (Günindi Ersöz, 2018, s. 6). Bunlar yanında bedensel şekil farklılıkları, alkol ve madde bağımlılığı gibi faktörler de şiddet davranışını açıklayan biyolojik kuramın temelinde bulunur (Gümüş,

⁵https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/Aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Eiddet%20Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1/ozetraporurkce_2014_ais.pdf (Erişim tarihi: 20.05.2024)

2016). Biyolojik açıklamada, erkeğin fiziksel yapısı ve hormonal yönelimleriyle etkileşime girdiği diğer kişilerin hareketlerini kontrol altına almaya ilişkin doğal eğilimleri vardır ve bu eğilimler de şiddeti ortaya çıkartabilir (Uygur ve Çağlar, 2013, s. 121). Onlara göre şiddetin temelinde beyin yapısının işlevlerine bağlı olan kimyasal ve hormonal etkileşimler bulunmaktadır. Şiddet davranışında dışsal faktörlerin önemli bir yeri olmakla birlikte şiddetin geçmişten bugüne devam eden bir olgu oluşu, şiddetin psikolojik ve biyolojik kökenlerinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu yaklaşıma göre sinir sistemi, beyin salgı bezleri, genetik, vücuda alınan gıda maddeleri ve kimyasallar ile şiddet arasında ilişki bulunmaktadır. Ayrıca olumsuz bir takım yaşantılar, istismarlar bireyin sinirsel yapısını etkilemekte ve şiddet eğilimli hale getirmektedir (Karşlı, 2016, s. 9). Bilimsel gelişmeler ve yorum farklılıklarıyla birlikte biyolojik yorumlamalar şiddet ve saldırganlık olgularını açıklamak konusunda yetersiz kalmıştır.

2.9.2. Davranışsal Kuram

Davranışçı kuramda insan davranışlarının ana belirlenim alanı bireyin içerisinde yer edindiği çevredir. Davranışçı kuramda çevresiyle uyum içinde davranışlar sergileyen bireyler davranış ritüellerini bu uyum çerçevesinde gerçekleştirir. Bu uyum kişiliğin sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesiyle orantılıdır. Uyum sağlama becerisi ise yeni davranış biçimlerinin öğrenilmesi ve bu davranışların hayata geçirilmesinden oluşmaktadır. Ayrıca öğrenilen davranışların fazlalığı davranış niteliğinde de etkili olmaktadır (Mantar, 2009, s. 58). Davranışsal kuram, pekiştirme ve ceza mekanizmalarından etkilenen gözlemlenebilir davranış kalıpları aracılığıyla şiddeti anlamak için bir çerçeve sağlamaktadır (Bandura, 1977; Skinner, 1953). Bu çerçeve içerisinde tüm davranışlar gibi şiddet davranışının da çevredeki etkileşimler yoluyla, genellikle koşullandırma ve modelleme gibi süreçler yoluyla öğrenilir ve sürdürülebilir haldedir. Skinner tarafından ortaya atılan edimsel koşullanma, şiddeti anlamak için başka bir davranışsal çerçeve sunmaktadır. Skinner (1953), davranışın sonuçlara göre şekillendiğini ileri sürer; ödülle takip edilen eylemler pekiştirilme ve tekrarlanma eğilimindeyken, cezayla takip edilen eylemler genellikle bastırılır. Şiddet içeren davranışlar bağlamında, saldırganlık arzu edilen sonuçlarla (örneğin, sosyal statü, kaynaklara erişim) sonuçlandığında pekiştirilir ve tekrarlanma olasılığı artar. Güç veya hakimiyet elde etmenin bir aracı olarak saldırganlık, sosyal ödüllerin, özellikle akran onayı arayan erkek ergenlerde şiddet içeren davranışları güçlendirebileceğini öne sürer (Patterson, DeBaryshe ve Ramsey, 1989). Pekiştirme kavramı davranışsal çerçeve içerisinde Walters ve Grusec (1977) tarafından daha da geliştirilmiştir; saldırganlığın çoğu zaman bireye somut

faydalar sağlaması nedeniyle devam ettiğini savunmaktadırlar. Okul ortamlarında yapılan çalışmalar, saldırgan öğrencilerin sıklıkla sosyal baskınlık kazandıklarını göstermektedir; bu da akran gruplarındaki pekiştirme dinamiklerinin şiddetin sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Olweus, 1994). Güçlendirme teorisi, şiddeti azaltmaya yönelik davranışsal müdahalelerin temel ilkesi olan saldırgan davranışla ilişkili ödüllerin değiştirilmesiyle şiddet döngüsünün kesintiye uğrayabileceğini öne sürmektedir (Kazdin, 1995). Çevresel faktörler, özellikle aile içindekiler, saldırgan eğilimlerin şekillenmesinde kritik öneme sahiptir. Patterson (2002), zorlayıcı aile dinamiklerinin şiddet içeren davranışlara önemli katkıda bulunduğunu tespit ederek, saldırganlığın bir çatışma çözüm aracı olarak kullanıldığı ortamlarda büyüyen çocukların benzer taktikleri benimseme olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürmektedir. Bu bakış açısı, saldırganlığı öğrenilmiş bir tepki olarak gören ve genellikle yakın aile üyeleri tarafından desteklenen davranışlar sunar. Benzer biçimde Dodge ve Coie (1987), evde tutarsız disiplin uygulayan ve şiddet içeren davranışlara maruz kalan çocukların, sosyal etkileşimlere karşı saldırgan tepkiler geliştirme olasılıklarının daha yüksek olduğu üzerinde durur. Davranışsal şiddet teorilerindeki bir diğer kritik faktör duyarsızlaştırma kavramıdır. Huesmann ve Eron'a (1986) göre şiddet içeren uyaranlara tekrar tekrar maruz kalmak, şiddete karşı duygusal tepkinin azalmasına yol açarak bireylerin saldırgan davranışlarda bulunma olasılığını artırır. Bandura'ya (1977) göre şiddet içeren ortamlara maruz kalan bireyler, saldırgan davranışlara karşı daha yüksek bir tolerans geliştirir ve şiddeti normatif bir tepki olarak algılayabilir. Benzer şekilde, Berkowitz (1993), şiddete maruz kalan ve şiddeti tolere eden bireylerin saldırgan davranışlar sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürmektedir.

2.9.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre, şiddet davranışı biyolojik kuramın aksine kalıtsal yolla geçmemektedir. Şiddet taklit edilerek görülür ve öğrenimi bu şekilde olmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre -aile, arkadaşlık ilişkileri, okul gibi etkileşim alanları- sosyal öğrenme sürecinde önemli bir rol oynar. Sosyal çevrenin etkisiyle birey, belirli davranışları taklit ederek öğrenir ve bu süreç zamanla şekillenir (Altıparmak, 2018). Bireyler kendilerini, şiddet davranışlarını gerçekleştiren veya gerçekleştirmeye yeltenen kişilerin yerine koyarlar ve onlarla özdeşlik kurarlar (Kulaksızoğlu, 2000). Birey sosyal çevresinden edindiği bilgileri kendi yaşam alanlarına ve yaşam pratiklerine de yansıtır (Şentürk 2010, s. 389). Sosyal çevre tarafından olumlu tepkilere yol açan davranış biçimleri ödül-ceza sisteminde pekiştiricilerle düzenlenmektedir. Bandura (1977), Bobo Doll deneyiyle şiddetin doğuştan getirilen bir

davranış olmadığını ve öğrenilerek insan yaşamında yer ettiği üzerine çalışmıştır. Bu deney içerisinde çocuklara hacıyatmaz adıyla bilinen bir oyuncığa karşı şiddet davranışı izletilmiştir. Videoda Bandura'nın yardımcısı hacıyatmaza çekiçle vurarak ve tekmeler atarak şiddet uygular. Videoyu izleyen çocuklar bir zaman sonra hacıyatmaz ile aynı odaya konulur ve çocuklar da oyuncığa şiddet göstermişlerdir (Dolu, 2012, s. 252-253). Bandura, çocukların şiddete karşı doğuştan gelen bir eğilimle doğmadıklarını, bunun yerine etkili modellerin davranışlarını taklit ederek bu eğilimi edindiklerini göstermiştir. Bandura'ya (1977) göre modelleme, saldırgan davranışın kazanılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle davranışın ödüllendirildiği veya cezasız kaldığı durumlarda şiddeti gözlemleyen çocukların benzer eylemleri tekrarlama olasılıkları daha yüksektir. Gözlemsel öğrenme olarak bilinen bu süreç, özellikle genç yaşta şiddete maruz kalmanın, saldırgan davranış geliştirme olasılığını önemli ölçüde artırır. Huesmann (1988, s. 13), medyanın saldırganlıktaki rolünü vurgulayarak, şiddet içeren medyaya tekrar tekrar maruz kalmanın saldırganlığı normalleştirebileceğini ve bunun çatışmalarla baş etmenin kabul edilebilir bir yolu gibi görünmesini sağladığını savunur.

2.9.4. Bourdieu ve Sembolik Şiddet

Sembolik şiddet kavramı; simgesel şiddet, gönüllü şiddet, örtülü şiddet gibi farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Görünmez şiddet olarak da adlandırılabilen olan “simgesel” şiddetin temellerine dair sorulan sorulara, yani neyin şiddet olduğu veya neyin yasal/yasadışı olduğu sorusuna cevap verebilecek tek bir güç vardır; onu tanımlayan iktidar (Copet-Rougier 1989, s. 73). Şiddetin kontrolsüz şekilde ortaya çıkmasını engellemek açısından, yazılı kurallar önemli bir işlev üstlenirler. Yine şiddetin her halükarda var olduğu gerçeğini doğrulayan bu tavır, onu kontrol altında tutma yetkisini devletin eline verir. Savaşma olasılığı ve dolayısıyla insanların yaşamları üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi böylece tamamen devlete geçmiş olur (Schmitt, 2006, s. 65). Bunların yanı sıra devletin gücünü şiddet yönünden kullanma yetkisinin olmasına karşın şiddet kullanmadan da hükmetme özelliğini gösterebilir. Bourdieu'nun teorik çerçevesi üzerinden bir yorum yapılacak olursa; devlet, fiziksel şiddet uygulayarak kendi vatandaşlarını kendilerine karşı ayaklandırmaktansa, onları uyumlu hale getirmeyi daha makul görür. Böylelikle devlet gücünü “belirli bir düzen ve aynılık içinde ve bilinen kurallar uyarınca” göstermiş olur (Michaud, 1991, s. 50). Bourdieu'ya göre uygarlık tarihinin ilerleyişiyle birlikte fiziksel şiddet yasal düzenlemelerin ve modern yaşam yapılarının varlığı ile birlikte gerilemiştir. Ancak bu gerileme şiddet olgusunu ortadan kaldırmamış yalnızca farklı biçimler almasını

sağlamıştır. Bu biçimlerden biri olan sembolik şiddet gün geçtikçe artış göstermektedir (Calhoun, 2007, s. 119-120). Şiddetin görünmeyen bir yüzü olan sembolik şiddet, toplumsal düzende hakimiyet unsurlarını ve uygulama alanlarını elinde bulundurmaktadır. Bunu yaparken toplumsal hafızadan faydalanılır. Toplumsal olarak kabul edilmiş ve alışkanlık halini almış davranış ve tutumlardan güç alınmaktadır (Türk, 2015, s. 613). Sembolik şiddetin en önemli unsuru bu şiddet türüne maruz kalan bireylerin rızasının olup olmadığının önemsiz oluşudur. Toplumun inşası sırasında oluşan normallik olgusu, toplum tarafından benimsenmiş ve doğal karşılanan söylemler üzerinden bireylerde benliğine karşı önemsizlik duygusu ortaya çıkartmaktadır. Sembolik şiddete uğrayan bireylerin birçoğu şiddete maruz kaldıklarının farkında bile varamazlar (Türk, 2015, s. 17). Bourdieu'nün sembolik şiddet tanımına göre, şiddet; erkeklerin edimsel olarak kazandıkları ve çeşitli biçimlerde öğrenerek sembolize ettikleri bir olgudur. Özne veya nesne üzerinde sembolik anlamlarda üstünlük kurma gibi erkeğe kurucu ve hakimiyet sahibi imgesi tanımlar (Bourdieu, 2014). Bu doğrultuda erkeklik bir iktidar meselesi halini alır. Bourdieu için erkeklik ve şiddet arasında ayrılmaz bir birliktelik vardır. Hiyerarşik bir yapının parçasını oluşturmak erkeklik için önemli bir yer tutar. Sembolik şiddetin temelinde Bourdieu'nun kişinin sosyal koşulları tarafından şekillenen bir eğilimler sistemi olarak tanımladığı habitus kavramı yatmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2021, s. 30). Habitus, kişinin toplumsal hiyerarşi içindeki konumuyla uyumlu uygulamalar ve algılar üreterek, tahakküm altına alınanları kendi tahakkümünün suç ortağı haline getirir. Bu dinamik, bir toplumun sorgulanmayan, kabul edilmiş gerçekleri olan doxa aracılığıyla sürdürülür (Bourdieu ve Wacquant, 2021, s. 117). Bu nedenle sembolik şiddet, eşitsizliğin doğallaştırılmasına yardımcı olan kültürel normlar veya değerler olarak maskelenen meşruiyet kisvesi altında faaliyet göstermektedir. Özsöz (2009), Bourdieu'nun simgesel şiddet kavramını fiziksel olmayan şiddetle eşdeğer gördüğünü belirtmiştir. Bourdieu'ya göre simgesel şiddet, bireylerin eğitim yoluyla kişiliklerinin ve dünya görüşlerinin şekillendirilmesi sürecinde ortaya çıkar. Bireyler, yaşamları boyunca edindikleri bilgileri aldıkları eğitim doğrultusunda yorumlar ve bu bilgilerin yeniden üretilmesi yoluyla simgesel şiddet mekanizması işler.

Byung-Chul Han, *Şiddetin Topolojisi* (2017) adlı eserinde modern toplumlarda şiddetin biçim değiştirdiğini ileri sürer ve bu bağlamda "olumluluğun şiddeti" kavramını ortaya koyar. Ona göre geleneksel anlamda şiddet; olumsuzlukla, yani dışlama, bastırma, yasaklama ve doğrudan fiziksel zarar verme biçimleriyle tanımlanırken; günümüz geç-modern toplumlarında şiddet, artık aşırılık yoluyla, olumlu görünümler altında gerçekleşmektedir.

Han'a göre, bireyler artık dışsal otorite baskısı altında değil, özgürlük kisvesi altında kendi kendilerine yönelttikleri baskılarla şekillenmektedir. Aşırı performans beklentisi, sürekli üretim zorunluluğu, kendini gerçekleştirme baskısı ve kesintisiz iletişim bombardımanı bireyin üzerinde görünmez, fakat yıkıcı bir baskı kurar. Bu yeni şiddet biçimi, klasik anlamda fail ve kurban ikiliğini belirsizleştirirken, bireyi hem özne hem nesne konumuna getirir; kişi, aynı anda hem kendi efendisi hem de kendi celladı olur. Olumluluk, Han'ın ifadesiyle artık şiddetin yeni maskesi haline gelmiştir. Bu durum, bireyin içine doğru yönelen bir tahribatla sonuçlanır; çünkü birey, sürekli daha fazlasını yapmaya, daha üretken olmaya ve kendini sürekli geliştirmeye zorlandığı ölçüde, tükenmişlik (burnout), depresyon ve yetersizlik hisleriyle karşı karşıya kalır (Han, 2017, s. 20). Olumluluğun şiddeti, tam da bağışıklık sisteminin tanımadığı, bu nedenle eleştiriden bağışık kalmış bir şiddet biçimidir. Han, bu dönüşümü klasik, dışsal, görünür şiddet biçimlerinden farklı olarak, modern çağın ruhuna içkin, incelmiş ama çok daha yıkıcı bir şiddet formu olarak tanımlar. Bu nedenle olumluluğun şiddeti, toplumsal yapılar kadar bireysel psikolojinin de merkezine yerleşmiş, görünmez ama derin etkiler bırakan bir baskı mekanizması olarak ele alınmalıdır.

3. BULGULAR

3.1 Erkeklik Algısının İnşası: Katılımcı Deneyimleri ve Toplumsal Etkenler

Katılımcılara “Erkeklik sizce ne anlama geliyor? Erkek olmanın toplumda belirli bir rolü ya da ideali olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş, katılımcıların cevapları analiz edilmiş ve içerik analizi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Erkeklik Tanımları

No	Tema	Katılımcı Kodları
1	Koruyucu	K1, K3, K4, K6, K7, K9, K13, K14, K15, K17, K18, K19, K20, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29
2	Sorumluluk almak	K1, K3, K4, K6, K7, K9, K13, K14, K15, K17, K18, K19, K20, K23, K24, K25, K26, K27, K29
3	Güç	K1, K2, K4, K6, K7, K9, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K24, K25, K26, K29, K30
4	Fiziksel güç	K1, K2, K4, K7, K9, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K23, K29
5	Maddi olarak güçlü	K6, K7, K9, K11, K13, K14, K16, K19, K20, K21, K26, K27, K28, K29
6	Toplumsal beklenti	K1, K5, K6, K8, K9, K19, K21, K22, K25, K26, K28, K29, K30
7	Sertlik	K1, K4, K7, K9, K11, K18, K19, K23, K24, K26
8	Otorite sahibi	K6, K7, K11, K17, K19, K22, K26, K29
9	Baskın	K4, K9, K11, K19, K22, K26, K30
10	Duygusallığın bastırılması	K1, K6, K11, K20, K23, K24, K27, K29
11	Cinsiyet	K10, K13, K18, K20, K29, K30

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların erkeklik tanımlarının en çok “koruyucu”, “sorumluluk almak” ve “güç” olarak tanımladıkları görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu erkekliği, başta aile bireylerini ve yakın çevresini koruma ve kollama göreviyle ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra, erkekliğin önemli bir sorumluluk taşıdığı, özellikle ekonomik ve toplumsal yükümlülükler üstlenme anlamına geldiği belirtilmiştir ve erkek olmanın beraberinde güçlü olmayı da gerektirdiği ifade edilmiştir. Güç kavramı hem fiziksel hem de duygusal dayanıklılığı, karar vericiliği ve toplum içindeki etkin konumu simgeleyen bir unsur olarak tanımlanmıştır. Tabloda ayrıca erkeklik “fiziksel güç”, “maddi olarak güçlü olma” ve “toplumsal beklenti” olarak tanımlanmaktadır. Tablo 3’de belirtilen tanımlamaların katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Erkek kelimesinin kökü zaten erk kökünden geliyor. Erk de güç demek. Evet kas kuvveti olarak erkeğin daha güçlü olduğunu biliyoruz bundan yana zaten şüphe yok. Toplumsal açıdan erkeklik kavramı ideali nasıl olur? Onun üzerine düşündüğümde bir kere erkek gücü sembolize eder ve aileye bakan taraftır (K2, 37 yaşında, Öğretmen).

Erkeklik kişisel sorumlulukları olan, çevresine ve ailesine koruyucu olan, hem fiziksel hem de bedenen güçlü olması gereken bir biçim. Tüm bunlar erkeklik tanımını kapsayabilir ve bence erkeklikte belirli ve katı roller olması gerekiyor, erkeğin evine bakmadığı bir yaşam olmamalıdır (K4, 40 yaşında, Öğretmen).

Toplumun ve kültürün gerektirdiği bazı kimlikler var geleneksel olarak. Erkeklerden otorite sahibi, koruyucu, maddi olarak ailesini geçindiren biri olması bekleniyor. Güçlü, otorite sahibi, çok sert, dominant, eve gelince masaya yumruğunu vuran, herkesin korktuğu bir insan geliyor aklıma. Duygularını saklayan, üzülendiğinde ve hatta mutlu olduğunda da bunu dile getirmeyen biri geliyor. Evde mutlu olduğunda da gösteremiyor. Aile reisi olmak isteyen, ben son kararı veririm diyen biri diyebilirim. Erkeklik deyince değiştirmeye çalışsam da aklıma bunlar geliyor (K6, 26 yaşında, Yazılım Mühendisi).

Erkeklerle ben güç olarak bakıyorum. Konum olarak da fiziksel olarak da öyle bakıyorum. Kendini ön planda ve önde hissetmek isteyen erkek koruyucu rolünde oluyor. Ailenin, yuvanın, ilişkinin koruyucusu olarak gördüğümüz için kendimizi. Dişi kuş evi kurar, erkek korur (K7, 38 yaşında, Resim Öğretmeni).

Erkeğin ailesine bakması, para kazanması, güçlü olması, çocuğuna iyi ve rahat bir gelecek hazırlaması, karşı cinsle randevusunun içeriğini bile erkekten bekleniyor. Restoranın ayarlanması, hediye alınması, gidilecek yerlerin ayarlanması ve tüm bunların ödemelerinin yapılması erkekten beklenir (K9, 27 yaşında, Dijital Pazarlama Uzmanı).

Erkekliğin lider, atılgan, atletik, yeri geldiğinde ailesinin ve çevresinin sorumluluğunu alan, risk almaya daha meyilli olmak zorunda olan ya da mesela yaşamında duygusallığa çok yer olmayan olarak görüyorum. Erkeklerin arkadaşlık ilişkilerinin daha sağlam olmasının da bununla ilgili olduğunu düşünüyorum. Biz erkekler olarak bir başkasına zayıflığını, üzüntünü gösterme denilerek yetiştiriliyoruz. Sen sağlamsın, içinde yaşa, sen erkeksin olarak büyütülüyoruz (K11, 34 yaşında, Öğretmen).

Katılımcıların görüşleri arasında, erkeklik kavramına yönelik tanımların benzeştiği kadar ayrıştığı da görülmektedir. Erkekliği doğuştan gelen fizyolojik özelliklerle açıklayan katılımcılar (örneğin K2, K3, K7), erkekliğin fiziksel güç, koruyuculuk ve liderlik gibi nitelikleri içermesi gerektiğini savunmuştur. Katılımcıların erkekliği fiziksel ve ekonomik

güçle özdeşleştirmesi, Connell'in hegemonik erkeklik modelinde tanımladığı otoriter, üretici ve koruyucu rollerle birebir örtüşmektedir (Connell, 2005, s. 77). K2, erkek kelimesinin “erk” kökünden geldiğini vurgulayarak gücün tarihsel bir anlam taşıdığına dikkat çekmiştir. K4 ise erkekliğin hem fiziksel hem de bedensel olarak güçlü olmayı gerektirdiğini belirtmiş; koruyuculuk ve ev geçindirme gibi rollerin erkekliğin doğal bir parçası olduğunu dile getirmiştir. K6, K11, K20, K23, K24, K27, K29 katılımcılar ise erkekliğin bireyin duygularını bastırmasını zorunlu kıldığını, bunun toplumsal olarak öğretildiğini ve içselleştirildiğini ifade etmişlerdir. K11'in “*Biz erkekler olarak bir başkasına zayıflığını, üzüntünü gösterme denilerek yetiştiriliyoruz*” ifadesi, bu baskının bireysel düzeyde nasıl deneyimlendiğine örnek oluşturmaktadır. Bununla birlikte, erkekliğin sadece bireysel bir özellik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel normların ürünü olduğu birçok katılımcı tarafından vurgulanmıştır. Özellikle K1, K5, K8, K19 ve K25 gibi katılımcılar, erkekliğin doğrudan bireyin çocuklukta aldığı rollerle ve çevreden gelen yönlendirmelerle inşa edildiğini belirtmişlerdir. K1, duygusal bir çocuk olarak yaşadığı bir mağaza deneyimini aktarırken, babasından “*Sen erkeksin, ağlama*” tepkisini aldığını ifade etmiştir. Bu ifade, bireyin çocuklukta bile hangi duyguları yaşayabileceği konusunda cinsiyete dayalı sınırlandırmalarla karşılaştığını göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklik kimliğinin aile yapısı içerisinde şekillendiğini, baba figürünün model olarak içselleştirildiğini, annenin ise bu rollerin sürdürülmesinde belirleyici olduğunu vurgulamıştır. K25, erkek çocuğa verilen “*Erkek oldun, artık şunu yapmalısın*” gibi sözlerin onun kimliğini doğrudan etkilediğini vurgularken, K11 annenin çocuk yetiştirme sürecinde erkek çocuğu ev işlerinden muaf tutmasının da bu kimliği pekiştirdiğini ifade etmiştir. K3 ise erkek çocuklarının erken yaşlardan itibaren daha cesaretlendirici ve serbest bırakıcı bir üslupla yetiştirildiğini belirtmiş, bunun cinsiyete dayalı farklılaşmayı derinleştirdiğini savunmuştur. Katılımcılar arasında erkekliğin “ekonomik yük” ile tanımlanması da dikkat çekici bir ortak temadır. K9, K11 ve özellikle K19 erkekliğin ekonomik geçimi sağlama sorumluluğu ile özdeşleştirildiğini açıkça belirtmişlerdir. K19'un “*Çalıştığın işte mutlu olup olmamanın bir önemi yok, önemli olan ne kadar para kazandığın*” ifadesi, bu baskının boyutunu gözler önüne sermektedir. Maddi yükün yalnızca erkeklerin sorumluluğunda olması gerektiği yönündeki beklenti, birçok katılımcı tarafından eleştirilmiş ya da sorgulanmıştır. Bazı katılımcılar ise erkekliği yalnızca güçle tanımlamamakta; empati, paylaşım ve duygusal ifade gibi unsurları da erkeklik tanımı içinde değerlendirmektedir. Bu tanımlar, Anderson'un kapsayıcı erkeklik modelinin yansımaları olarak değerlendirilebilir (Anderson, 2009). Özellikle 40 yaş üzeri erkek katılımcılar, erkekliği ‘ev geçindirme’,

‘güçlü olma’ ve ‘koruyucu olma’ gibi geleneksel roller üzerinden tanımlarken; 30 yaş altı katılımcılar daha çok ‘duygularını ifade edebilme’, ‘eşitlikçi ilişkiler kurma’ ve ‘bireysel sorumluluk’ gibi değerlere vurgu yapmaktadır. 25-35 yaş aralığındaki katılımcılar, ‘duygusal dayanıklılık’, ‘duygularını saklama zorunluluğu’ gibi içsel baskılara dikkat çekerken; 40 yaş ve üzerindeki katılımcılar erkekliğin daha çok ‘çalışmak’, ‘aileyi geçindirmek’ ve ‘otorite kurmak’ gibi dışsal rollerle şekillendiğini belirtmiştir. Yükseköğrenim gören erkek katılımcılar eleştirel yaklaşarak erkekliğe dair hegemonik normları sorgularken; lise düzeyinde eğitim almış katılımcılar, erkekliği daha çok fiziksel güç, liderlik ve ekonomik sorumluluk gibi geleneksel kavramlarla tanımlamaktadır. Bu durum, kuşaklar arası erkeklik algısında dönüşümün izlerini göstermektedir. Medyanın erkeklik algısını nasıl etkilediği konusunda ise görüşler çeşitlilik göstermektedir. Konuya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Ailenin çok etkisi olduğunu düşünüyorum. Erkek çocuğuna “Aç çocuğum pipini” derler. Kız çocuğuna böyle bir şey kesinlikle demezler. Sen rahat ol, sen her istediğini yapabilirsin. Ama kız çocuğuna “Ayıp, sen yapamazsın! denir (K3, 46 yaşında, Akademisyen).

Bence aile, çevre ve medya büyük ölçüde etkiliyor. Özellikle aile. Medyada da güçlü sert erkek imajı altında sürekli vurgular yapılabiliyor. Bu da o erkeklik duygularını kabartıyor. Erkek kendini böyle farklı bir şekilde hissederek farklı rollere girebiliyor. Erkeklik rollerinin baskın olduğu bir ailede bir kız çocuğu varsa kız da çok sert mizaçlı olabiliyor hatta toplumda “erkek gibi” diyoruz (K4, 40 yaşında, Öğretmen).

Ailenin öğrettikleriyle, mahalledeki arkadaşlarıyla yani çevresiyle, okulda gördükleriyle şekilleniyor insan. Ailede, arkadaş çevresinde, medyada görülen duyulan “Erkek adam ağlamaz”, “evin reisi erkektir” gibi söylemler çocukların zihnini yer ediniyor. Dizilerde filmlerde genellikle güçlü, sert, zengin, arabaları şoförleri olan erkekler var. Duygusal ya da hassas erkeğe de zayıf derler. Ben biraz hassas bir yapıya sahiptim mesela bana derlerdi. Bu özelliğimi törpüledim. Artık bu kalıplar biraz törpülenmeye başladı. Özellikle Z kuşağı bu konularda farkındalık sahibiler (K6, 26 yaşında, Yazılım Mühendisi).

Dizilerde falan erkeklik algısı biraz daha “ mafyavari, erkeklik algısını şiddet yanlısı, cebinde silah takan takım elbiseyle gezen insanlar” gibi lanse ediliyor ama

genel olarak baktığımızda eskisi gibi olmadığını söyleyebiliriz (K8, 44 yaşında, Öğretmen).

Erkeklik algısı çocuklukta aile tarafından atılan temellerle başlıyor. Baba figürü çoğunlukla sert, otoriter ve duygusuz bir profil çiziyor. Çevre ise bu kalıpları pekiştiriyor; okulda, arkadaş çevresinde "erkek gibi ol" baskısı devam ediyor. Medya ise çoğunlukla şiddeti ve gücü erkekliğin göstergesi olarak yansıtıyor. Özellikle dizilerde ve reklamlarda erkeklerin sürekli kontrolü elinde tutan figürler hep bunlara neden oluyor (K27, 43 yaşında, Sağlık Çalışanı).

Yapılan görüşmeler doğrultusunda, erkeklik algısının oluşumunda aile, çevre ve medyanın önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklik kimliğinin çocukluk çağında, özellikle aile tarafından şekillendiğini vurgulamıştır. Aile içinde verilen rollerin, erkeklik algısının temelini oluşturduğu; baba figürünün çoğunlukla "sert, güçlü ve duygularını belli etmeyen" bir model olarak yansıtıldığı belirtilmiştir (K3, K4, K6, K8, K27). Medya ise katılımcılara göre erkeklik algısının şekillenmesinde hem güçlendirici hem de çelişkili bir rol oynamaktadır. Birçok katılımcı, medyada erkek figürünün sıklıkla "güçlü, baskın ve şiddete meyilli" biçimlerde temsil edildiğini, bunun da erkekliğin güç ve kontrol ile özdeşleşmesine yol açtığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar (K1, K3, K27) medyanın erkeklik algısını çarpıttığını ve erkek figürünü toplum nezdinde "öçüştürdüğünü" savunurken; K8 ve K30 gibi katılımcılar medyada son yıllarda daha eşitlikçi temsillerin yer aldığını ve şiddet eğilimli erkek figürlerin azalmakta olduğunu dile getirmiştir. K8'in, "Artık dizilerde mafya ve silahlı erkek tipleri daha az" yorumu, medyada yaşanan dönüşüme işaret etmektedir. Bununla birlikte K27, şiddet ve baskınlık gibi özelliklerin halen medya temsillerinde yer aldığını vurgulayarak dönüşümün sınırlı ve yüzeysel kaldığını belirtmiştir. K6, özellikle Z kuşağının bu kalıplaşmış erkeklik algılarına karşı daha farkındalıklı olduğunu ve yeni bir anlayış geliştirdiğini belirtmiştir. Medyaya dair değerlendirmelerde, genç erkek katılımcılar (özellikle 25 yaş altı) dizilerde sunulan erkeklik modellerine daha eleştirel yaklaşırken; ileri yaş gruplarındaki katılımcılar, bu temsilleri daha doğal ya da gerçekçi bulmakta ve erkekliğin medya ile pekiştirildiğini kabul etmektedir. Medya temsillerine dair bu eleştiriler, bazı araştırmacılar tarafından da vurgulanmıştır. Sirman ve Akınerdem'in (2019), dizi analizlerinde önemli nokta, toplumsal olarak kabul gören "makul" erkeklik imajının nasıl inşa edildiğidir. Dizilerde; şiddet uygulayan, zalim erkek tipinin karşısına, duyarlı ve koruyucu nitelikler taşıyan alternatif bir erkeklik modeli konumlandırılmaktadır. Böylece, olumlu özelliklerle donatılmış bu figür

üzerinden erkekliğe yönelik eleştiriler yumuşatılmakta ve erkeklik imgesi yeniden meşrulaştırılarak "temize çıkarılmaktadır." Medya, şiddeti doğrudan teşvik eden ya da şiddet uygulayan erkek figürünü yücelten bir araç olmaktan çok, şiddeti toplumsal normların dışında kalan bir istisna, bir sapma hali ya da marjinal bir birey davranışı olarak sunmaktadır. Katılımcıların, medyanın şiddeti nasıl temsil ettiğine dair görüşlerinin, kendi şiddet algılarını da biçimlendirdiği söylenebilir.

3.2. Şiddetin Erkeklikle Bağlantısı: Bireysel Anlatılar ve Toplumsal Kodlar

Katılımcılara “Şiddetin bir erkeklik göstergesi olarak kabul edilip edilmediğini düşünüyor musunuz? Bu algının kökenleri sizce nelerdir?”, “Erkeklik ideallerinin, erkeklerin şiddet davranışlarına yönelmesinde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” soruları sorulmuş, katılımcıların cevapları analiz edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Şiddet ve Erkeklik Kavramı İlişkisine ve Toplumsal Kökenlerine İlişkin Görüşleri

No	Tema	Katılımcı Kodları
1	Şiddetin Erkeklikle Tarihsel İlişkilendirilmesi	K2, K3, K4, K5, K8, K9, K12, K14, K17, K20, K30
2	Şiddetin ve Erkekliğin Güç Göstergesi Olarak Görülmesi	K3, K4, K8, K13, K18, K21, K27
3	Ataerkil Toplumda Erkeklik ve Duyguların Bastırılması	K4, K12, K20, K23, K25, K28, K30
4	Şiddetin Cinsiyetsiz Bir Olgı Olduğu Görüşü	K3, K4, K7, K11 K17, K25, K28, K30
5	Toplumsal Algı ve Kültürel Değişim	K14, K21, K25, K22
6	Medya ve Kültürel Temsillerin Etkisi	K4, K5, K9, K14, K16, K17, K19, K30

Bence bu algının kökeni avcılık toplayıcılık zamanlarından ta ilk atalarımıza gider. Ancak bence şiddet bir erkeklik göstergesi değil, acizlik. Çünkü kendinden kas kuvveti bakımından zayıf olan bir kişiyi zaten döversin. (K2, 37 yaşında, Öğretmen).

Ben şiddeti sadece erkeklerle bağdaştıramıyorum. Erkeğin görevi koruma ve gerektiği zaman şiddeti kullanır. Baktığında fiziksel güç olarak baktığında erkek daha güçlü. Dolayısıyla fiziksel şiddeti erkekten beklemek daha uygun olabilir. Ben hayatımda şahit oluyorum kadın arkadaşlarımız da eşlerine şiddet uyguluyor. Fiziksel şiddetten bahsediyorum bu arada. Erkek fiziksel şiddet uyguladığı zaman

kadın psikolojik şiddetle karşılık veriyor. Bu durumlar da var. Şiddet türleri karşılıklı bir halde bence (K3, 46 yaşında, Akademisyen).

Bazı durumlarda evet ve ben bunda bir yanlış görmüyorum erkeklik göstergesi olarak kabul etmek gerekiyor bence. Bunun kökeni olarak da ataerkil düzeni düşünüyorum. Erkeklik baskısı altında erkekler duygularını ifade etmek konusunda çekingen oluyor, duygularını şiddetle ifade etmeye yöneliyorlar. Toplumda güçlü otorite kavramları sıklıkla erkeklikle özdeşleştirilir. Şiddet kavramı erkek tarafı ve nedense şiddet deyince direkt olarak erkek akla geliyor ben buna çok karşıyım. Ben şiddet denildiği zaman sadece erkek olarak düşünmüyorum bunun cinsiyetle alakası yok (K4, 40 yaşında, Öğretmen).

Erkek ideallerine sahip olmak şiddetten geçiyormuş gibi bir algı var. Birisi eline bir silah alıyor işte ben erkeğim oluyor biriyle kavga etmeye çalışıyor birine küfür ediyor ben erkek oldum oluyor böyle bir algı var. Erkeklerin şiddette yönelmesinde de bu ulaşılması gereken ideallerin etkisi var ama ben bunu doğru bulmuyorum (K14, 27 yaşında, Asker).

Bence bu durum savaşçı bir gelenekten gelmemizden kaynaklanıyor. Kadınlar erkeklere nazaran daha güçsüz oldukları için bir şiddet olayı olduğu zaman kadının şiddete uğradığını düşünüyorum. Hep erkek üzerinden yorumluyoruz ama bence kadınlar da erkeklere karşı psikolojik şiddet uyguluyorlar (K17, 21 yaşında, Memur).

Toplumdan topluma ve algıdan algıya değişebilir. Kültür seviyesi düşük toplumlarda şiddet bir erkeklik göstergesi olarak kabul edilebilir ama günümüzde çağımızda böyle bir şey söz konusu değil diye düşünüyorum. Kendisini konuşarak ifade edemeyen kişilerin şiddet davranışlarına daha çok yöneldiğini düşünüyorum (K22, 25 yaşında, Sağlık görevlisi).

Katılımcıların görüşlerinden, erkeklik ve şiddet ilişkisinin bireysel tercihlerden ziyade tarihsel ve toplumsal yapıların etkisiyle biçimlendiği anlaşılmaktadır. Erkekliğin fiziksel güç, kontrol ve baskınlık gibi özelliklerle özdeşleştirilmesi, şiddeti kimi zaman bu kimliğin bir uzantısı gibi sunmaktadır. Ancak bu ilişkilendirme her katılımcı tarafından aynı şekilde yorumlanmamıştır; görüşler arasında önemli farklar gözlemlenmiştir. Örneğin K2, şiddeti bir erkeklik göstergesi olarak değil, güçsüzlüğün dışavurumu olarak değerlendirmekte, şiddetin erkekliği temsil etmekten ziyade bireyin içsel çatışmalarıyla bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Bu yorum, şiddeti erkekliğin bir parçası olarak normalleştirmeyen daha

eleştirel bir bakışı temsil etmektedir. Öte yandan, K3, K4 ve K20 katılımcılar, erkekliğin tarihsel süreçte fiziksel güçle özdeşleştirildiğini ifade ederek, bu durumun şiddetin erkeklikle bağdaştırılmasına zemin hazırladığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Acar ve Altunok'un (2013) ataerkil toplumlarda erkekliğin güç, iktidar ve kontrol mekanizmalarıyla ilişkili biçimde üretildiğine dair tespitlerini desteklemektedir. Katılımcı K24 ise şiddeti erkekliğe yüklenen duygusal bastırılmışlıkla ilişkilendirerek, erkeklerden "güçlü olma" beklentisinin duyguların bastırılmasına, dolayısıyla şiddete yönelime neden olabileceğini savunmuştur. Benzer şekilde K19, fiziksel üstünlük algısının toplumsal olarak şiddeti erkeklerle özdeşleştirdiğini belirtmekte; ancak şiddetin "gösterilmesi" ve "bastırılması" arasındaki dengeyi sosyal bağlamın (örneğin partnerin varlığı) belirlediğini ifade etmektedir. Bu yönüyle K19'un anlatımı, erkekliğin performatif yönüne işaret etmektedir: Şiddet ya da güç, toplumun beklediği ortamlarda "gösterilmekte" ya da "gizlenmektedir. K14 ise şiddetin erkeklik göstergesi olarak kabul edilmediğini ve bunun tamamen görgüsüzlük ve saygısızlıkla ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Ayrıca, erkeklik ideallerinin şiddete yönelmede etkili olduğunu düşünmediğini, gerçek erkekliğin sevgili, sorumlu ve saygılı olmakla ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakış açısı, geleneksel erkeklik anlayışının dışında, şiddeti olumsuz ve yanlış bir davranış olarak gören ve sağduyu kavramını öne çıkaran bir bakış açısını temsil etmektedir. K29 ise erkekliğin şiddetle ilişkilendirilmesinin tarihsel olarak hep var olduğunu ancak şiddetin sadece görünüm değiştirdiğini savunmaktadır. Ona göre erkekliğe atfedilen fiziksel güç, saldırganlığa ve dolayısıyla şiddete meyilli bir karakterin oluşmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşım, şiddetin hem erkek kimliğini besleyen hem de erkekliğe atfedilen bir özellik olarak yeniden üretildiğini göstermektedir. K12 ve K26 ise şiddetin erkeklikle özdeşleştirilmesine eleştirel yaklaşmakta, bu ilişkinin toplumsal koşullardan çok bireysel ve bağlamsal faktörlerle şekillendiğini savunmaktadır. K26 özellikle şiddetin sadece fiziksel boyutla sınırlı olmadığını, dilsel ve psikolojik boyutlarıyla da toplumsal yaşamda yer bulduğunu vurgulayarak, kadınların da şiddet uygulayabildiğini belirtmiştir. K12 ise erkeklik ideallerinin şiddete neden olduğuna inanmadığını, şiddetin daha çok bireyler arası ilişkilerdeki uyumsuzluklardan kaynaklandığını savunmuştur. Öne çıkan bir diğer görüş ise K22'ye aittir. Bu katılımcı, şiddetin günümüzde daha az oranda bir erkeklik göstergesi olarak kabul edildiğini ifade etmekte; yaşanan kültürel dönüşümlerin erkeklik algısında değişim yarattığını belirtmektedir. Bu yorum, erkekliğe dair toplumsal normların durağan olmadığını, değişen toplumsal değerler ve eşitlik söylemlerinin erkeklik tanımını dönüştürdüğünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Medya ve kültürel temsillere yapılan atıflar da, erkeklik ve şiddet ilişkisinin nasıl yeniden üretildiğini gözler önüne sermektedir. Katılımcılar, özellikle televizyon ve sosyal medya içeriklerinde şiddetin gündelik hayatın olağan bir parçası gibi sunulduğunu ve erkek figürünün sıklıkla şiddet uygulayan bir aktör olarak temsil edildiğini ifade etmiştir. Bu durum, Köse'nin (2013) medya temsilleri üzerine yaptığı çalışmalarda belirttiği üzere, şiddet ve erkeklik imgelerinin medya yoluyla sürekli yeniden üretildiği ve içselleştirildiği yönündeki tespitlerle örtüşmektedir. Özellikle şiddet haberlerinin dramatikleştirilmesi, Gökalp'in (2019, s. 142) belirttiği gibi, bireylerde sürekli tehdit altında olma hissini tetiklemekte ve bu da toplumun "güçlü, otoriter erkek" figürlerine olan ihtiyacını artırmaktadır. Bazı katılımcılar, şiddeti yalnızca fiziksel bir eylem olarak değil, erkekliğin kaçınılmaz bir parçası, bir tür güç ve kontrol gösterimi olarak tanımlamıştır. Bu anlayışta şiddet, erkekliğin bir ispat aracı haline gelmekte; birey şiddet uygulayarak toplumun erkeklik normlarına uygun davrandığını göstermektedir. Bu görüş, Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramıyla örtüşmektedir. Zira erkeklik, toplumsal normlarla öyle derin biçimde içselleştirilmiştir ki, şiddet çoğu zaman meşru, sorgulanamaz ve "doğal" bir davranış biçimi olarak algılanmaktadır. Bu perspektife sahip katılımcılar arasında, özellikle 35 yaş ve üzeri bireyler dikkat çekmektedir. K3, K4 ve K19 gibi katılımcılar, erkekliğin tarihsel olarak fiziksel güç ve otorite ile özdeşleştirildiğini vurgulamış; bu tanımın şiddeti bir meşruiyet alanı olarak doğurduğunu belirtmişlerdir. K3'ün "fiziksel şiddeti erkekten beklemek daha uygun olabilir" ifadesi, erkekliğin toplumsal olarak hala güç ve tahakküm ile ilişkilendirildiğine işaret etmektedir. K19'un "gösterilmesi ya da gizlenmesi toplumun beklentisine göre değişiyor" ifadesi ise erkekliğin tekrar edilen bir performans olduğu düşüncesinden hareketle (Butler, 2019), katılımcıların bir kısmı şiddeti yalnızca bir eylem olarak değil, erkekliklerini 'kanıtlama' aracı olarak görmektedir. Erkek, şiddeti yalnızca bir güç kullanımı olarak değil, aynı zamanda erkekliğini "kanıtlama" biçimi olarak da kullanmaktadır. Bununla birlikte, bazı katılımcılar şiddeti bir "erkeklik performansı" olarak değil, toplumsal baskı ve duygusal bastırma sonucunda öğrenilen bir davranış kalıbı olarak değerlendirmiştir. Bu katılımcılara göre, şiddet doğuştan gelen bir eğilim değil; toplumsal normların bireyde yarattığı psikolojik baskının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. K4, K12, K23 ve K30 gibi katılımcılar, erkeklerin duygularını bastırmak zorunda bırakılmasının, onları alternatif ifade biçimleri aramaya ittiğini; bu ifade biçimlerinden birinin de şiddet olduğunu vurgulamışlardır. K30'un "ağladığımda erkekler ağlamaz dendiğini hatırlıyorum" ifadesi, erkekliğin duygusuzlukla özdeşleştirilmesinin uzun vadede bireyde bastırılmış bir öfke birikimine neden olduğunu göstermektedir. Bu bakış açısı, şiddetin öğrenilen ve

içselleştirilen bir davranış olduğunu; ataerkil kültürün duyguları bastırarak bireyi şiddete yönlendirdiğini savunmaktadır. Bu görüşler, Sedgwick'in (1985) homososyal arzu ve Gadd'ın (2002) sosyal öğrenme modeli ile de desteklenebilir. Tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda, erkeklik ve şiddet ilişkisi katılımcılar nezdinde sabit, tekil ve evrensel bir anlam taşımamaktadır. Bazı katılımcılar bu ilişkiyi reddederken, bazıları şiddetin erkeklik idealleriyle beslendiğini kabul etmekte; bir kısmı ise bu ilişkinin dönüşüm geçirdiğine inanmaktadır. Özellikle 35 yaş ve üzeri katılımcılar arasında, erkekliğin tarihsel olarak fiziksel güçle özdeşleştirilmesinin şiddet davranışlarını meşrulaştırabileceğine dair yorumlar ön plandadır. Bu katılımcılar, şiddeti bazen erkeklikten ayrı düşünemediklerini belirtmektedir. Buna karşılık, 30 yaş altı genç katılımcılar, şiddeti daha çok iletişimsizlik ve duygusal bastırma ile ilişkilendirmekte; erkekliğin fiziksel güçle özdeşleştirilmesini sorgulamakta ve reddetmektedir. Bu durum, kuşak farkının erkeklik ve şiddet ilişkisini algılayış biçimini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Eğitim düzeyi yüksek olan erkek katılımcılar (özellikle lisans ve üzeri), şiddeti erkekliğin bir parçası olarak değil, toplumsal baskıların bir sonucu olarak değerlendirmekte; bu davranış biçimlerini eleştirel bir çerçevede sorgulamaktadır. Ortaöğretim düzeyindeki bazı katılımcılar ise erkekliğe yüklenen 'koruma' ve 'güçlü olma' rollerinin, bazı durumlarda şiddeti meşru hale getirebileceğini savunmuş; bu görüş erkekliğin daha geleneksel bir çerçevede algılandığını ortaya koymuştur. Katılımcılar arasında meslek farklılığı da erkeklik-şiddet algısını etkilemiştir. Öğretmen ve akademisyen gibi meslek gruplarından gelen katılımcılar şiddete daha eleştirel yaklaşırken, kamu hizmetinde çalışan ya da genç yaşta mesleğe başlamış katılımcılar arasında, şiddetin cinsiyetten bağımsız bir olgu olduğu ve kadınların da zaman zaman şiddet uyguladığı görüşü daha sık dile getirilmiştir. Genç kuşak erkekler (özellikle 20'li yaşlardaki katılımcılar), şiddetin toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak her bireyde var olabileceğini vurgularken; 40 yaş üzeri katılımcılar, şiddeti erkekliğin tarihsel ve biyolojik temelleriyle açıklama eğilimindedir. Şiddetin medyada sunulma biçimi de kuşaklar arası farkları ortaya koymaktadır. Genç katılımcılar, medyada sunulan güçlü ve şiddet eğilimli erkek karakterlerin eleştirilmesi gerektiğini savunurken; ileri yaş grubu katılımcılar bu temsilleri daha gerçekçi ve doğal olarak tanımlama eğilimindedir. Bu çeşitlilik, erkeklik kimliğinin dinamik, bağlamsal ve tarihsel olarak inşa edilen bir yapı olduğunu; şiddetle ilişkisi bağlamında ise farklı sosyal gruplar ve bireyler arasında değişen anlamlara sahip olduğunu göstermektedir.

3.3. Şiddetin Meşrulaştırılması: Namus, Otorite ve Toplumsal Onay Mekanizmaları

Katılımcılara “Toplumda, bir erkeğin şiddete başvurması hangi durumlarda haklı veya kabul edilebilir görülüyor? “Sizce toplumda şiddetin, erkeklerin otorite ve güç göstergesi olarak kabul edilmesi nasıl bir etki yaratıyor?” soruları sorulmuş, katılımcıların cevapları analiz edilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Şiddetin Toplum Tarafından Meşrulaştırılmasına ve Otorite İlişkisine Yönelik Görüşleri

No	Tema	Katılımcı Kodları
1	Erkeklik Beklentileri	K2, K4, K10, K13, K19, K23, K29
2	Namus ve Onur Temelli Meşrulaştırma	K1, K4 K7, K9, K14, K15, K20, K21, K25, K28
3	Güç Göstergesi Olarak Şiddet	K2, K4, K15, K17, K21, K23, K28, K30
4	Erkek-Erkek Şiddetinin Görünmezliği	K1, K2, K4, K6, K8, K11, K14, K15, K21 K25, K28, K30
5	Etiketlenme ve Kimlik İnşası	K2, K7, K10, K13, K15, K19, K22, K25, K26, K30

Diyelim ki bir küfürleşme oldu. Kötü söz sahibinindir diye bir söz var, duymamazlığa gelirsene arkandan “Korkağa bak!” , “Bu da adam mı?” , “Bu da erkek mi?” derler ama dayak yiyeceğini de bilsen orada kavgaya girersen toplumda “Sen erkeksin, sen adamsın” derler. Belki de bu rol model çizildiği için erkekler olarak kavgaya karışıyoruz. Erkekler arasında şiddetin olması çok olağan (K2, 37 yaşında, Öğretmen).

Şiddetin olması gerekiyor ve öznesinin erkek olarak algılanmasında bir sıkıntı yok. Eğer şiddete tepki vermezsen karşıdaki kişi seni zayıf gördüğü için daha da üstüne geliyor (K4, 40 yaşında, Öğretmen).

Namus durumu olabilir. Sevdiği birine zarar gelmesi gibi durumlarda koruyuculuk gösterme durumlarında haklı ve kabul edilebilir görülür. Onun dışında haksızlık önüne geçme durumları olduğunda da olabilir (K7, 38 yaşında, Resim Öğretmeni).

Erkeğin erkeğe olan şiddeti çok görmezden geliniyor. Mesela bir haber izliyorsun erkek kadını öldürmüş, insanlar içlerine dert edinebilir bunu ama erkek

erkeği öldürsün bakılıp geçiliyor. Erkeğin erkeğe şiddeti sorgusuz sualsiz kabul ediliyor (K11, 34 yaşında, Öğretmen).

Genel olarak şiddet çözüm değil ama bazı durumlar vardır ki, insan kendini ya da sevdiklerini korumak için mecbur kalır. Mesela biri çocuğuna, eşine zarar vermeye kalkarsa, bir saldırıya uğrarsa, o zaman kendini savunmak başka bir şeydir. Ama durduk yere sinirlenip, öfkeye kapılıp şiddet uygulamak, bunu haklı göstermek asla kabul edilebilir değil, bu algı biz erkekleri olumsuz etkiliyor (K15, 47 yaşında, Esnaf).

Namus gibi durumlar. Başka tarafın senin benliğine zarar vermesi olabilir. Erkeğin tahrik edilmesi yani kötü söz gibi durumlarla karşılaşıldığında haklı görülüyor (K28, 40 yaşında, Psikolog).

Katılımcıların ifadeleri, erkekliğin toplumsal olarak büyük ölçüde şiddetle özdeşleştirildiğini, bu nedenle şiddetin erkekler açısından hem bir zorunluluk hem de bir “haklılık zemini” olarak kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu algı yalnızca bireysel deneyimlere dayalı değil, aynı zamanda kültürel ve yapısal düzeyde sürekli yeniden üretilmektedir. Katılımcıların namus gerekçesiyle şiddeti haklılaştırması, Kandiyoti’nin ataerkil pazarlık (1988) kavramıyla açıklanabilir; zira erkekler, toplumsal onay almak adına bu tür normatif alanlarda şiddeti araçsallaştırmaktadır. Bazı katılımcıların, kadının toplumsal davranışlarının erkeğin ‘onurunu’ etkilediğine dair inancı, namus anlayışının kadın bedeni üzerinden tanımlandığı ataerkil zihniyetin günümüzde de varlığını koruduğuna işaret etmektedir. Bu tür sembolik anlamlar, erkekliğin kültürel sürekliliğini ve şiddetle olan bağına derinleştirmektedir. Erkeklik normlarına dayalı şiddet anlayışının sorgulanmaması, şiddeti görünmez ve meşru kılmakta, hatta bazı koşullarda eril gücün doğal bir dışavurumu olarak sunulmasına neden olmaktadır. Katılımcıların yanıtları, toplumsal düzlemde şiddetin erkeklikle olan bağının önemli ölçüde meşrulaştırıldığını göstermektedir. Namus ve onur söylemleri, yalnızca bireysel hassasiyetleri değil; aynı zamanda töre, aile yapısı, dini değerler ve ahlak anlayışı gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla yeniden üretilen ve sürdürülen kolektif denetim mekanizmalarını da içermektedir. Örneğin K7 ve K28’in ifadeleri, namus odaklı şiddetin meşru ve gerekli görüldüğünü ortaya koyarken; bu tür şiddet biçimlerinin, töre ve gelenek adı altında kültürel meşruiyet kazandığını göstermektedir. Bu tür durumlar, “namus adına şiddet” söyleminin erkek kimliğini koruma refleksiyle birleştiğinde, toplumsal normlar tarafından desteklenmektedir. Young’un (2003) ortaya koyduğu eril korumacılık kavramı, bu durumu açıklamak için anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Young’a göre bu

koruyucu duruş yalnızca savunmasızları koruma amacı taşımaz, aynı zamanda ahlaki otorite ve denetimi elinde tutmayı hedefler. Namus kavramı yalnızca bireyin özel alanıyla değil, aynı zamanda erkeklik makamının toplum tarafından nasıl denetlendiğiyle de doğrudan ilişkilidir. Aile (baba ve erkek kardeş), dini otorite (imam, cemaat), devlet (jandarma, mahkeme), mahalle baskısı ve hatta medya, bu sürecin dolaylı veya doğrudan denetçileri haline gelmektedir. Böylelikle koruyucu görünüm altında daha derin bir egemenlik yapısı yeniden üretilir. Erkek, şiddeti sadece bir güç gösterisi değil, aynı zamanda ahlaki sorumlulukla ilişkilendirdiği bir meşrulaştırma zemini üzerinden sunabilir. Ancak bu otoriter rolü sürdüremediğinde, kendi zayıflığından çok, gücü doğru biçimde kullanamayan biri olarak görülür. Benzer biçimde, K2'nin görüşü, erkekliğin şiddetle kurduğu ilişkinin sosyal baskılarla nasıl şekillendiğini gözler önüne sermektedir. Katılımcı, erkekler arası küfürleşme ve çatışma durumlarında şiddete başvurulmadığında “korkak” ya da “erkek değil” şeklinde damgalanma riski olduğunu vurgulamıştır. Bu da erkekliğin toplum tarafından "savunulması gereken bir kimlik" olarak inşa edildiğini ve bu kimliği koruma refleksinin şiddetle ifade bulunduğunu göstermektedir. Bu tür sosyal etiketleme biçimleri, Tannenbaum'un (1938) etiketleme teorisi ile de açıklanabilir. Toplum tarafından bireylere yöneltilen etiketler zamanla birey tarafından içselleştirilerek kimliğin parçası haline getirilebilir. Bu bağlamda, erkek gibi davranmamak ya da güçsüz görünmek gibi tanımlar, bireyin kendini sürekli olarak bu normlara uygun biçimde konumlandırmasına ve şiddeti bu kimliğin bir gereği olarak uygulamasına neden olabilir. Toplumun bireye yönelttiği “erkek gibi”, “korkak”, “adam değil” gibi etiketler, zamanla birey tarafından içselleştirilerek kimliğin bir parçası haline getirilmektedir. Bu sözlü kültür örnekleri, katılımcıların sosyal öğrenme yoluyla şiddeti bir kimlik inşası olarak benimsediklerini göstermektedir. Özellikle “adam gibi adam”, “karısını dövmeyen erkek eksiktir”, “erkek adam susmaz”, “erkek dediğin sözünden dönmez” gibi kültürel kalıplar, hem erkeklik ideallerini pekiştirmekte hem de şiddeti bu idealin içinde meşrulaştırmaktadır. K4'ün ifadesi ise şiddetin yalnızca bir tepki değil, aynı zamanda bir güç göstergesi olarak da algılandığını ortaya koymaktadır. Sessiz kalmak ya da geri çekilmek, toplumsal algıda zayıflık ile eşdeğer görülmekte ve bu durum erkekleri şiddete yönlendiren başlıca etkenlerden biri haline gelmektedir. Tüm bu kalıplar, yalnızca söylem düzeyinde değil; gündelik yaşamda, sosyal medyada ve medya içeriklerinde de tekrarlanarak yerleşmektedir. Bu görüşler, erkekliğin toplumsal olarak güçsüzlüğü tolere etmeyen bir yapı içerisinde üretildiğini göstermektedir. K11'in dikkat çektiği önemli bir nokta ise “erkeğin erkeğe şiddetinin toplum tarafından görünmez hale getirilmesi”dir. Erkekler arası şiddetin çoğu zaman yalnızca “kavga” olarak tanımlandığı ve normalleştirildiği vurgusu, bu

davranışların çoğunlukla sorgulanmadan kabul gördüğünü ve şiddetin toplumsal hafızada “erkeğin doğal parçası” olarak yer edindiğini göstermektedir. K19’un anlatımında da benzer bir vurgu yer almaktadır. Katılımcı, erkekler arası şiddetin toplumda şiddet olarak değil, güç çatışması olarak algılandığını; bu durumun erkeklerin birbirine özür dilemesinin ya da alttan almasının zayıflık göstergesi sayıldığı bir kültür yarattığını belirtmiştir. K25 ise şiddetin özellikle koruma içgüdüğü bağlamında toplumda haklı görülebildiğini ifade etmiş; erkeğin sevdiklerini savunma gerekçesiyle şiddet uygulamasının çoğunlukla olumlandığını söylemiştir. Öte yandan K15 ve K30, erkeğin şiddetle özdeşleşmesini doğrudan eleştirerek, bu anlayışın hem erkeklere hem de kadınlara psikolojik ve fiziksel zarar verdiğini vurgulamıştır. Katılımcı, şiddetin meşrulaştırılmasının toksik erkeklik kültürünü beslediğini, bu durumun ise şiddeti bir çözüm yöntemi gibi sunan bir sosyal iklim oluşturduğunu belirtmiştir. Tüm bunlar erkeğin şiddet ile ilişkilendirilmesinin toplumdaki güç, otorite ve kontrol beklentileriyle yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda namus kavramı da özel bir yere sahiptir. Mardin’e (1992) göre namus, toplumun temel yönlendirici yani kök paradigmalarından biridir. Namus hem bireylerin gündelik yaşamda nasıl davranacaklarını belirler hem de birey ile kültürel çevresi arasındaki ilişkiyi şekillendirir. Bu sembolik yapı, erkeklik kimliğini biçimlendirmede de belirleyici bir rol üstlenmektedir. Katılımcıların büyük kısmı şiddetin erkeğin bir parçası olarak toplumsal düzeyde meşrulaştırıldığını kabul etmekte; ancak bu meşruiyetin kaynağını, kimi zaman kişisel deneyimlerde, kimi zaman ise kültürel normlarda aramaktadır. Bu durum, erkeğin toplumda “güçlü”, otoriter ve koruyucu bir figür olarak tanımlandığını ve bu figürün şiddetle pekiştirildiğini göstermektedir. Erkeğe dair bu anlayışlar dönüşmedikçe, şiddetin toplumsal meşruiyetinin sorgulanması da zorlaşmaktadır. 40 yaş ve üzeri katılımcılar, şiddeti erkeğin doğal bir parçası olarak görmeye daha yatkınken; bu katılımcıların ifadelerinde ‘namus’, ‘koruma’, ‘tahrik’ gibi gerekçelerle şiddetin meşrulaştırıldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, daha geleneksel erkeklik normlarının etkili olduğunu göstermektedir. 25-35 yaş arası katılımcılar, erkeklik ile şiddet arasındaki ilişkinin toplumsal etiketleme ve baskı mekanizmalarıyla kurulduğunu vurgulamakta; ‘korkak’ ya da ‘adam değil’ gibi etiketlerden kaçınmak adına erkeklerin şiddete yönelmek zorunda hissettiklerini ifade etmektedirler. Bu kuşak, şiddetin toplumun erkeklik tanımının bir sonucu olduğunu daha çok sorgulamaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılar (özellikle lisansüstü eğitime sahip bireyler), şiddetin ahlaki sorumluluk ya da erkeklik testi olarak sunulmasını eleştirel bir bakışla değerlendirmekte; bu anlayışın toksik erkeklik kültürünü beslediğini ve hem bireyler hem de toplum üzerinde yıkıcı etkiler yarattığını belirtmektedir. Mesleki farklılıklar da erkeklik-

şiddet ilişkisinin algılanışını etkilemektedir. Özellikle öğretmen, psikolog gibi mesleklerden gelen katılımcılar şiddeti daha yapısal ve psikososyal bir mesele olarak ele alırken; kamu çalışanı, memur gibi meslek gruplarından katılımcılar şiddeti daha çok bireysel onur, haklılık ve koruma bağlamında değerlendirmektedir. Genç kuşaktan gelen bazı katılımcılar, erkekler arası şiddetin toplumda ‘normalleştirildiğini’ ya da görünmez hale geldiğini ifade ederek, bu durumun erkeklığe dair yapısal bir sorun olduğunu vurgulamışlardır. Buna karşılık, ileri yaş gruplarındaki katılımcılar, bu tür şiddet durumlarını kültürel olarak kaçınılmaz ya da doğal olarak tanımlamaktadır. Kimi katılımcılar, erkeklerin şiddete başvurmamasının zayıflık olarak algılandığını; sessiz kalmanın erkeklığe zarar verdiğini düşündüklerini belirtmiştir. Bu görüş özellikle 30 yaş üzerindeki erkeklerde daha sık görülmekte; genç kuşakta ise bu kalıplara karşı daha eleştirel bir mesafe gözlemlenmektedir.

3.4. Çocuklukta Öğrenilen Erkeklik: Sosyal Modelleme ve Şiddet Kalıpları

Katılımcılara “Çocukluk döneminizde veya çevrenizde erkek çocuklara yönelik “güçlü ol” veya “sert ol” gibi söylemlerin etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?”, “Medyanın, filmlerin ve spor gibi alanların erkeklik ve şiddet algısını nasıl şekillendirdiğini düşünüyorsunuz?” soruları sorulmuş, katılımcıların cevapları analiz edilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Çocuklukta Sosyal Öğrenme Süreci ve Şiddet Davranışlarının Gelişimine İlişkin Görüşleri

No	Tema	Katılımcı Kodları
1	Erkeklik Kalıplarının Erken Yaşta Dayatılması	K1, K3, K5, K6, K8, K9, K13, K15, K16, K18, K20, K30
2	Psikolojik Baskı ve Sevgisizlik Korkusu	K7, K9, K11, K16, K21, K24, K29
3	Duyguların Bastırılması ve İfade Sorunu	K5, K6, K8, K19, K21, K22, K25, K30
4	Erkeklik Onayının Sosyal Beklentiye Bağlanması	K5, K6, K8, K9, K16, K19, K21, K22, K25, K26, K28, K29
5	Akran Zorbalığı ve Rekabet	K1, K3, K7, K13, K14, K20, K24, K25, K28
6	Toplumsal Cinsiyet Etiketlerinin İçselleştirilmesi	K4, K5, K8, K10, K12, K16, K25, K26, K30

Çocuklar için çok üzücü bir durum. Bariz bir şekilde bunu bir sorumluluk olarak kabul ediyorlar. Güçlü veya sert olmazlarsa aileleri tarafından sevilmeceğini, küçük görüleceğini düşünüyorlar. Bu da ebeveynlerin çocuklarına

uyguladıkları bir tür psikolojik şiddet aslında (K9, 27 yaşında, Dijital Pazarlama Uzmanı).

Ailelerin “sert ol, güçlü dur, mizacını koru” gibi söylemleri oluyor. Ne kadar iyi huylu, kavgaya bulaşmayan olursam aslında bir nevi eziliyormuşum gibi hissediyorum. Ben sert olmak ya da güçlü olmak istemiyorum ama buna mecburum. Naif ve kibar insanlar çok kolay baskılanıyor. Kadınsı özellikler katılabiliyor. Erkekleri daha şiddete meyilli yapabilir. Çünkü birisi tarafından övülmek onaylanmak “ya bak bunu yapabilir, sen bu kişinin tersini görmedin” cümlelerini duymak erkek için önemli hale geliyor. Sevgilisine, ailesine, yakın arkadaşına ve çevresine karşı bu cümlenin kullanılması önemli oluyor (K16, 26 yaşında, Satış Danışmanı).

Medya ve filmlerin erkeklik ve şiddet algısını olumsuz olarak etkilediğini düşünüyorum. Bence bu bağı ortaya çıkartan da bu medya. Erkekliğin ve yöneticiliğin daha çok şiddetten geçtiği fikri veriliyor topluma (K18, 30 yaşında, Sağlık Çalışanı).

Çok etkili olduğunu düşünüyorum. Kendi akranları arasında da akran zorbalığına uğramak istemiyorsa diğerlerinden bir konuda üstün olması gerekiyor. İyi koşamıyorsan, iyi top oynayamıyorsan ya da frikiklere güzel vuramıyorsan çok fazla bir şeyin yoktu. “Kız gibi vuruyorsun” derlerdi. Mesela “sert ol” ya da “erkekler ağlamaz” bunun şarkısını bile yapmışlar. Niye? Çünkü bizim kafamızdaki erkek profili hiçbir şekilde hastalanmayan, uykusuz kalsa da işlerini aksatmayan, sorumluluğunu her zaman yerine getiren bir profili var (K25, 30 yaşında, Memur)

Çocukluk döneminde “erkeksin şunu yap, küfredebilirsin, erkek ağlamaz” gibi ifadeler güçlü ol sert ol ifadeleriyle aynı özellikte. Düştüğünde hemen kalk meselesi. Halı sahada top oynarsın “kız gibi top oynama” denir (K28, 40 yaşında, Psikolog).

Bu söylemler duygularımızı bastırmamıza sebep oldu. Ben de küçükken ağladığımda “erkekler ağlamaz” dendiğini hatırlıyorum. Sonra büyüyünce bu bastırılmış duygularla nasıl sağlıklı ilişkiler kurulabileceğini öğrenmem gerekti (K30, 38 yaşında, Gazeteci).

Katılımcıların ifadeleri, çocukluk döneminde maruz kalınan “erkeklik” telkinlerinin bireylerin duygusal gelişimi ve şiddetle kurdukları ilişki üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Toplumun erkek çocuklara yönelik “güçlü ol”, “sert ol”, “ağlama” gibi

yönlendirmeleri, çocuklukta duygusal bastırmaya ve ilerleyen yaşlarda şiddetle ilişkili davranış kalıplarının içselleştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Katılımcıların çoğu, şiddet davranışlarını küçük yaşlarda babadan, öğretmenden ya da çevredeki erkek figürlerden gözlem yoluyla öğrendiklerini ifade etmiştir. Bu bulgular, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında vurguladığı gibi, davranışların doğrudan deneyim yoluyla değil, gözleme dayalı olarak da öğrenilebileceğini ortaya koymaktadır (Bandura, 1977, s. 22). Özellikle “baba figürü”, çocuklukta erkekliğin ilk ve en güçlü temsilcisi olarak öne çıkmakta; babanın gösterdiği otoriter, mesafeli ya da şiddet eğilimli davranışlar, çocukta erkekliğin ne olduğuna dair ilk izlenimi oluşturmaktadır. Bu davranış biçimleri genellikle doğrudan ödüllendirilmez; ancak dolaylı olarak “adam oldu”, “büyüdü” gibi ifadelerle desteklenerek olumlanır. Bu durum, davranışların kalıcı öğrenmeye dönüşmesinde Bandura'nın kuramında yer alan “model alma, pekiştirme ve tekrar” aşamalarının nasıl işlediğini göstermektedir. Bu öğrenme süreci yalnızca bireysel değil; toplumsal cinsiyet rolleri, ödüllendirme-cezalandırma mekanizmaları ve medya temsilleri yoluyla da şekillendirilmektedir. K1 küçük yaşlarda “ağlamamak için kendini sıktığını” belirterek, duygularını bastırmanın bedensel ve zihinsel olarak yıpratıcı etkilerine dikkat çekmiştir. K1'in anlattıkları, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde erkekliğin duygusal donukluk ile özdeşleştirildiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bastırılan bu duyguların yetişkinlikte sevgi ilişkilerinde şefkat eksikliğine ve paylaşım sorunlarına yol açtığını ifade etmiştir. Bu duygusal bastırmanın erkeklik kimliğiyle iç içe geçmiş bir norm haline geldiğini göstermektedir. K16'nın “kadınsı özelliklerin dışlanması”na dair vurgusu, hem toplumsal hem medyatik düzlemde erkek çocuklara dayatılan rollerin nasıl pekiştirildiğini göstermektedir. Bu tür dışlamalar sadece okulda ya da sokakta değil; televizyondaki kahraman, lider, savaşçı gibi erkek rol modelleriyle de iç içe geçmiştir. Bu temsil biçimleri, erkek çocukların duygusal açıklığı değil, dayanıklılığı ve öfkeyi model almasına neden olmaktadır. Katılımcının vurguladığı “kadınsı özelliklerin dışlanması”, Atay'ın (2012) toplumsal cinsiyet kalıplarının dışındaki davranışların sistematik olarak cezalandırıldığına yönelik değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Televizyon dizilerinde güçlü erkek figürünün duygularını bastırması, gerektiğinde şiddetle çözüm bulması ya da kontrolü kaybetmemesi gerektiği mesajı sıklıkla tekrar edilmektedir. Bu içerikler Bandura'nın kuramındaki dolaylı pekiştirme (vicarious reinforcement) mekanizmasıyla öğrenmeyi hızlandırmaktadır. Erkek çocuklara yöneltilen erkeklik idealleri, yalnızca davranışsal değil, aynı zamanda duygusal düzeyde de sınır koymakta ve bireyin öznel gelişimini daraltmaktadır. Bu baskının çocuklar üzerindeki etkisi yalnızca aile ile sınırlı kalmamakta, akran zorbalığı yoluyla da pekişmektedir. K25'in “kız

gibi vuruyorsun” ifadesi, spor ve oyun ortamlarında erkek çocuklara uygulanan cinsiyet temelli baskıların nasıl bir dışlanma ve rekabet ortamı yarattığını ortaya koymaktadır. Bu tür ifadeler, çocuklukta erkeksi davranış kalıplarının güç ve değer kazanmakla özdeşleştirilmesine neden olmakta; böylece güç, kontrol ve saldırganlıkla ilişkili davranışlar özendirilmektedir. Bu durum, Yetiş (2019)’ın erkek çocukların sosyal ortamlarda birbirlerine yönelttiği cinsiyet temelli söylemlerin şiddeti beslediğine dair bulgularını desteklemektedir. Katılımcı K30, bastırılan duyguların ileriki yaşlarda sağlıklı ilişkiler kurmayı zorlaştırdığını ifade etmektedir. Ona göre, “erkekler ağlamaz” gibi söylemler duygusal körleşmeye ve empati becerilerinin gelişmemesine neden olmakta, bu durum da erkekliğin ilişkisel yönünü zayıflatmaktadır. Bu ifade, Atay’ın (2019) Türkiye’de erkekliğin duygusuzluk ve dayanıklılıkla özdeşleştirildiği yönündeki bulgularıyla örtüşmektedir. Atay’a göre, insan olmanın özü yalnızca geleneksel olarak erkekliğe atfedilen hakimiyet ve güçle değil, empati ve duygusal ifade kapasitesiyle de ilişkilendirilmelidir. Bu, daha geniş ve kapsayıcı bir erkeklik anlayışı ihtiyacını ortaya koymaktadır. Ayrıca, K9’un güçlü ve sert olma beklentisinin çocuklarda sevilme ya da küçük görülme korkusuna yol açtığı yönündeki tespiti, duygusal yoksunlukla birlikte koşullu sevgiye dayalı bir erkeklik inşasını ortaya koymaktadır. Çocuklukta sevginin yalnızca belli normlara uygun davranıldığında kazanılabileceği hissi, erkek çocukların kendi değerlerini dışsal normlara göre tanımlamasına neden olmaktadır. Bu durum, ilerleyen yaşlarda güç ve kontrol arayışına yönelimi artırmakta ve şiddet eğilimlerini pekiştirmektedir. Bu süreci anlamlandırmak açısından Eve Kosofsky Sedgwick’in Between Men (1985) adlı çalışmasında geliştirdiği homososyal arzu kavramı önemlidir. Sedgwick’e göre erkekler arasındaki bağlar yalnızca duygusal yakınlığı değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet farklılığının inşasını da içerir. Erkeklik, erkekler arası onay, güç ve aidiyet ilişkileri üzerinden inşa edilmekte; bu da erkeklerin, kadınlarla değil, başka erkeklerle olan etkileşimlerinde kendilerini ispatlama baskısı altında hissetmelerine neden olmaktadır. K21 çocukluğunda babasının kendisine şiddet uygulamasını “kendince güçlü olmanın yolu şiddetten geçiyor” cümlesiyle ifade etmiştir. Empati ve kırılganlık gibi özelliklerin dışlanarak, dayanıklılık ve rekabetin ön plana çıkarılmasına yol açmaktadır (Edwards, 2008). Katılımcı ifadeleri, sosyal öğrenme süreçlerinin de bu yapı içerisinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Ancak David Gadd (2002), bu öğrenmenin yalnızca çevresel modellerle değil, kültürel ve yapısal faktörlerle birlikte ele alınması gerektiğini savunur. Bu nedenle Bandura’nın kuramı, birey düzeyinde öğrenmeyi açıklamada işlevseldir; ancak toplumsal düzeyde şiddet davranışlarının yeniden üretimini anlamak için daha geniş sosyokültürel bağlamlarla tamamlanmalıdır. Aile içinde

şiddet gören ya da buna tanık olan çocukların, yetişkinlikte aynı şiddet kalıplarını tekrar etme ihtimali artmaktadır. Mavili'nin (2006) çalışmalarında da, çocukluk döneminde şiddetle karşılaşan bireylerin ileriki yaşlarda şiddeti yeniden üretme olasılığının arttığı görülmektedir. Ancak Gadd, bu durumu yalnızca bireysel öğrenme düzeyinde değil; ataerkil değerlerin ve normatif erkeklik anlayışlarının şekillendirdiği daha geniş bir sosyal yapı bağlamında değerlendirmek gerektiğini vurgular. Sonuç olarak, çocuklukta erkek çocuklara yöneltilen güçlü olma, duygularını bastırma ve cinsiyet rollerine uyum sağlama yönündeki telkinler, yalnızca bireysel psikoloji üzerinde değil, toplumsal şiddet yapıları üzerinde de belirleyici olmaktadır. Katılımcıların çoğu, bu telkinlerin duygusal ifade becerilerini zayıflattığını, şefkati bastırdığını ve erkekleri güçle özdeşleşen şiddet kalıplarına daha yatkın hale getirdiğini ifade etmiştir. Bu süreç, yalnızca bireylerin değil, ilişkilerin ve toplumsal cinsiyet dinamiklerinin de yeniden üretildiği bir yapı inşa etmektedir. 30 yaş altı katılımcılar, çocuklukta karşılaştıkları 'erkek gibi ol' yönlendirmelerini daha açık bir şekilde duygusal baskı ve psikolojik şiddet olarak nitelendirirken; 35 yaş ve üzeri katılımcılar bu söylemleri daha çok olağan ya da kaçınılmaz bir toplumsal yönlendirme olarak görme eğilimindedir. Eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılar, duyguların bastırılmasının bireysel gelişim üzerindeki etkilerini daha açık ve eleştirel biçimde ifade ederken; ortaöğretim düzeyindeki katılımcılar bu söylemlere dair farkındalıklarını daha çok örneklem düzeyinde paylaşmış, sistemsel çözümlemelerden kaçınmıştır. Medya, pazarlama, gazetecilik gibi iletişim odaklı mesleklerde çalışan katılımcılar (K9, K30), çocuklukta bastırılan duyguların yetişkinlikte sağlıklı ilişki kurma becerilerini olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Buna karşılık kamu ya da satış alanında çalışan bazı katılımcılar (K16, K25), bu duygusal bastırmanın sosyal onay kazanmak ya da erkekliğin kabulünü sağlamak için kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Özellikle kentli ve genç katılımcılar, 'kız gibi davranma', 'ağlama', 'sert ol' gibi telkinleri cinsiyetçi ve sınırlayıcı olarak değerlendirirken; daha ileri yaş grupları bu ifadeleri toplumsal rollerin doğal bir sonucu olarak algılama eğilimindedir. 20'li yaşlarındaki katılımcılar, erkekliğin duygusuzluk ve sertlikle özdeşleştirilmesini sorgulamakta; bu normlara uymanın sosyal baskıdan kaynaklandığını ve uzun vadede bireysel zararlar doğurduğunu açıkça dile getirmektedir. Bu durum, genç kuşağın erkeklik anlayışında daha eleştirel ve dönüştürücü bir perspektif geliştirdiğini göstermektedir. Bazı katılımcılar (özellikle 25-35 yaş arası), sosyal ilişkilerde kabul görmeyen bir yolu olarak erkeksi davranışları benimsemek zorunda kaldıklarını ifade etmiş; bu durumun erkek çocukların öz değerini dışsal onaya bağımlı hale getirdiği vurgulanmıştır. Bu anlayış, erkeklik inşasında bireyin kendi duygularından uzaklaşmasına neden olmaktadır.

3.5. Erkeklik Algısının Dönüşümü: Şiddetsizlik, Farkındalık ve Toplumsal Sorumluluk

Katılımcılara “Erkeklik algılarının değişmesi şiddetin azalmasında nasıl bir rol oynayabilir? Toplumda bu algıları değiştirmek için ne tür girişimlere ihtiyaç olduğunu düşünüyorsunuz?”, “Alternatif erkeklik modellerinin (örneğin, duygusal anlamda açık olmayı veya şiddeti reddetmeyi teşvik eden yaklaşımlar) toplumda kabul görmesi için hangi adımlar atılabilir?” ve “Erkeklik ve şiddet algısını değiştirmek için bireyler ve toplumsal gruplar olarak ne tür sorumluluklarımız olduğunu düşünüyorsunuz?” soruları sorulmuş, katılımcıların cevapları analiz edilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Erkeklik Algısının Dönüşümü ve Şiddetle Mücadeleye Yönelik Bireysel ve Toplumsal Sorumluluklara İlişkin Görüşleri

No	Tema	Katılımcı Kodları
1	Devlet ve Kurumsal Yapıların Rolü	K1, K5, K8, K10, K14, K18, K19, K21, K23
2	Medyada Şiddetin Normalleştirilmesine Müdahale	K3, K5, K8, K10, K11, K22, K30
3	Erken Yaşta Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi	K4, K2, K8, K10, K13, K20, K23, K24, K27
4	Sosyal Medya ve Dijital Kampanyaların Etkisi	K1,K3, K6, K9, K11, K13, K17, K20, K29
5	Bireysel Sorumluluk ve Örnek Olma	K1, K2, K3, K5, K7, K11, K18, K19, K20, K23, K27, K24, K30

Bu süreci tamamen devletin organize etmesi gerektiğini düşünüyorum. Okulda eğitim veriliyor, evde ise aslında sosyal medya eğitim veriyor. Orada çok ciddi bir kontrol gerekiyor. Devletin hedefi bu süreçte önemli bu hedefi koyması lazım. Ben çalışan bir birey olarak düşündüğümde iş ortamındaki kişileri eşitliği sağlayabileceğim ve şiddet unsurlarını ortadan kaldırabileceğim bir düzen oluşturmaya çalışıyorum ve ben bunu bir sorumluluk olarak görüyorum bu konuda sorumluyum. Birimizde 15 kişi çalışıyor bunların yaklaşık yarısı erkek yarısı kadın. Medyayı iyi yönlendirmek gerekiyor, yasal çerçevede yapılması gereken düzenlemeleri gerekiyor (K5, 53 yaşında, Şehir Plancısı).

Eğitim ve medyanın olum etkisiyle olabilir. Şu anki dizilerin formatlarında değişikliğe gidilmeli ve gündüz kuşaklarında birbiriyle tartışan insanların, kim

kiminle ne yapıyor belli olmayan programların kaldırılması gerekiyor. Böyle programları insanlara gösterirseniz bu gibi durumların normal olduğu duygusu doğar. Ama siz normal gösterirseniz doğru olanı gösterirseniz toplum değişim gösterecektir (K8, 44 yaşında, Öğretmen).

Küçük yaşta erkeklerin çekirdek ailede verilen eğitimlerde erkeğin ve kadının bir farkının olmadığı, erkeğin erkek olduğu için herhangi bir üstünlüğü veya geriliği olmadığı verilmesi gerekiyor. Kişiye direkt olarak bile üstün olmadığı söylenebilir. Şiddetin herhangi bir biçimde çözüm olmadığını, bunun bir işe yaramadığı algısını yerleştirerek büyütülürse daha olumlu sonuçlar alacağını düşünüyorum. Medyada adımlar atılabilir. Televizyonlarda, reklamlarda, sosyal medyada bunlarla ilgili paylaşımlar artırılabilir. Bu konularda reklam çekimleri yapılabilir. Arkadaş çevresinde bunların konuşulmasının bile işe yarayacağını düşünüyorum. Bir başka kişiye örnek kişiler toplumda gösterilebilir (K10, 26 yaşında, Sağlık Çalışanı).

Sosyal medyada şiddet ve erkek kavramlarını birbirinden ayırmak için uğraşabiliriz. Kampanyalar düzenlenebilir, insanları herkesin eşit olduğunu ve bir kişinin erkek olduğu için şiddet uygulamak zorunda olmadığına dair görseller videolar paylaşılarak çoğaltılabilir (K17, 21 yaşında, Memur).

Okullarda eğitim verilmeli, duygularını ifade eden erkekler normalleştirilmeli (K23, 37 yaşında, Kargo Çalışanı).

Kendi çevremizde örnek olarak başlamalıyız. Çocuklarımıza bu konuda farklı modeller sunmalı, erkekleri de duygularını ifade etmeye teşvik etmeliyiz. Özellikle engelli bireylerin güçsüz görülmediği bir toplum için daha çok dayanışma gerekiyor (K24, 30 yaşında, Memur).

Katılımcıların ifadeleri, erkeklığe dair mevcut toplumsal algıların yalnızca bireysel farkındalıkla değil; aynı zamanda yapısal, kültürel ve kurumsal dönüşümle değiştirilebileceğine işaret etmektedir. Katılımcıların erkeklik rollerini yeniden tanımlamaya yönelik çabaları, hegemonik erkekliğin çözülmeye başladığı bir dönemi yansıtmaktadır. Bu durum, literatürde ‘post-hegemonik erkeklik’ olarak tanımlanan, merkezi bir normun yitirildiği, çoklu ve parçalı erkeklik temsillerinin ortaya çıktığı yeni bir döneme işaret etmektedir (Demetriou, 2001). Şiddetle mücadelenin yalnızca birey düzeyinde değil, aynı zamanda aile, medya, eğitim, hukuk ve kamu politikaları aracılığıyla sürdürülebileceği

yönünde ortak bir görüş oluşmuştur. Bu bağlamda, erkeklik algısının dönüştürülmesinde hem bireysel sorumlulukların hem de medya, eğitim ve yasal düzenlemeler gibi yapısal mekanizmaların eş zamanlı işleyişi vurgulanmıştır. Örneğin K5 ve K8, erkekliğin şiddetle özdeşleşmesini dönüştürmek için devlet eliyle organize edilen sistematik reformlara ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Katılımcıların, medya içeriklerinin denetimi, eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması ve kamu spotları gibi yöntemlerle dönüşümün desteklenmesi gerektiğini görüşleri, Yüksel-Kaptanoğlu'nun (2015) toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmada kamu politikalarının dönüştürücü gücüne yaptığı vurgu ile paralellik göstermektedir. Özellikle K8'in gündüz kuşağı programlarına yönelik eleştirileri, medyanın toplumsal normları yeniden üretme işlevini tartışan Koğacıoğlu'nun (2007) medya analizleriyle örtüşmektedir. K10 ve K23'ün önerileri ise çocukluk dönemine yöneliktir. Katılımcı, erkek çocuklarının kadınlarla eşit olduğu fikrinin erken yaşta öğretilmesinin, ileride daha barışçıl bireyler yetişmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu görüş, eğitim sisteminin sadece akademik değil, toplumsal değerleri içeren bir içerikle yeniden yapılandırılması gerektiğine işaret etmektedir. Katılımcı, medya temsillerinin daha eşitlikçi rollerle yeniden inşa edilmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Layder'e göre (2004) sosyal örgütlenmeler (örneğin aile, okul, işyeri, ordu) bireylerin belirli roller edindiği, temsiliyetler ürettiği ve gündelik yaşam pratikleri içinde toplumsal normları yeniden oluşturduğu alanlardır. Bireyler bu yapılarda pasif birer taşıyıcı değil; aksine aktif öznelerdir. Bu nedenle şiddet gibi olgular, bazı sosyal yapılarda (örneğin orduda komutanın ya da evde babanın disiplin adı altında uyguladığı şiddet gibi) meşrulaştırılsa bile, birey bu yapıları sorgulayabilir, dönüştürebilir ya da eleştirebilir. Nitekim bazı katılımcılar da şiddetin belirli toplumsal konumlarda normalleştirildiğini ifade etmiştir. Örneğin, askeri yapıda şiddet bir disiplin aracı olarak değerlendirilebilmekte; aile içinde babanın otoritesini sürdürmek için başvurduğu şiddet, bazı çevrelerde geleneksel bir uygulama olarak görülebilmektedir. Ancak, bu durum bireylerin şiddeti otomatik olarak benimseyeceği anlamına gelmemektedir. Ailede şiddet görmüş bir erkek, bu uygulamayı içselleştirmek yerine kendi ebeveynlik pratiğinde şiddetten uzak bir yaklaşımı benimseyebilir. Bu durum, bireylerin sadece pasif norm taşıyıcılar olmadığını, aynı zamanda aktif dönüştürücüler olduğunu göstermektedir. Katılımcılar ayrıca şiddetle mücadelede alternatif erkeklik modellerinin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Duygusal ifade, empati ve şiddet karşıtlığı gibi değerlerin erkekliğin bir parçası olarak kabul edilmesi, geleneksel normların yeniden değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır. Bu noktada medya ve kültürel temsillerin rolü kritik önemdedir. Erkekliği yalnızca fiziksel güç ve otoriteyle tanımlayan kalıplar yerine, duygusal olarak açık, empatik

ve barışçıl erkeklik örneklerinin medyada görünür kılınması, yeni kuşaklar üzerinde dönüştürücü etki yaratabilir. Sonuç olarak, katılımcıların büyük bir kısmı şiddetle mücadelenin ancak çok katmanlı bir yaklaşımla sürdürülebileceğini ifade etmiştir. Bireysel farkındalık, aile içi eğitim, medya temsilleri, okul programları ve kamu politikaları bu sürecin temel bileşenleridir. Erkeklik algısının yeniden yapılandırılması ise yalnızca şiddeti dışlayan bir yaklaşım değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden, duygusal ifadeyi mümkün kılan ve tüm bireyler için daha insani bir yaşam alanı yaratan bir modelin inşasını gerektirmektedir. Özellikle 40 yaş üzeri katılımcılar (örneğin K5, K8, K28), toplumsal dönüşümün devlet eliyle gerçekleşmesi gerektiğini savunmakta; kamu politikaları, medya denetimi ve sistematik yasal düzenlemelerin belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, değişimin bireysel değil, kurumsal düzeyde başlaması gerektiğine dair daha geleneksel bir beklentiyi yansıtmaktadır. Buna karşılık 30 yaş altı genç katılımcılar (örneğin K10, K17, K24), bireylerin ve sosyal medya gibi dijital alanların dönüştürücü gücüne daha fazla vurgu yapmaktadır. Bu kuşak, alternatif erkeklik modellerinin yaygınlaştırılmasında dijital kampanyaların, görsel içeriklerin ve gündelik ilişkilerdeki örnekliğin daha etkili olacağını savunmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılar, erkeklik normlarının yeniden yapılandırılmasında medya temsillerinin ve okul temelli toplumsal cinsiyet eğitimlerinin merkezi rol oynadığını belirtmektedir. Bu grup, geleneksel erkeklik anlayışının sorgulanması ve empati odaklı bir modelin yaygınlaşması için sistemsal müdahale gerekliliğini vurgulamaktadır. Memuriyet, öğretmenlik, sağlık gibi kamusal alanda çalışan katılımcılar (örneğin K5, K8, K10, K24), erkeklik algısının toplumsal rollerle nasıl biçimlendiğini daha açık biçimde ifade etmekte; kamusal politikaların yeniden düzenlenmesinin uzun vadede bireysel davranışlara da yansıtacağını savunmaktadırlar. Dijital pazarlama, medya ve satış sektörlerinde çalışan katılımcılar, sosyal medya ve dijital mecraların dönüştürücü gücüne daha fazla inanmaktadır. Bu meslek gruplarından gelen bireyler, özellikle genç erkek kuşağının empati, duygusal açıklık ve eşitlikçi yaklaşımlarla daha kolay bağ kurduğunu ve bu dönüşümün görsel iletişim üzerinden hızlanabileceğini ifade etmektedir. Katılımcılar arasında, ‘örnek olma’ ve ‘bireysel dönüşüm’ konusuna en çok değinenler genellikle 25-35 yaş aralığındaki erkeklerdir. Bu kişiler, erkekliğin şiddet davranışlarıyla bağdaştırılmasının birbirinden uzaklaştırılması sürecinde kendilerini aktif sorumlu olarak görmekte ve çevrelerine yönelik olumlu etkiler yaratma potansiyellerinin farkındadır. Katılımcılar, erkeklik algısının nasıl dönüştürülmesi gerektiğini tartışırken, mevcut erkeklik anlayışının geçmişte şiddeti nasıl meşrulaştırdığına dair eleştirilerde bulunmaktadır; bu durum dönüşüm sürecinin desteklendiğini göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu araştırmada, toplumsal cinsiyetin bir parçası olarak erkeklik ideallerinin, bireylerin şiddet davranışlarını nasıl etkilediği ve şiddetin toplumsal kabulünde erkeklik algısının nasıl bir rol oynadığı incelenmiştir. Samsun ilinde yaşayan 30 erkek katılımcı ile gerçekleştirilen nitel araştırma, erkekliğin bireysel değil; toplumsal, kültürel ve kurumsal bir inşa süreci olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler, erkeklik algısının toplumsal normlar, kültürel pratikler, medya temsilleri ve kurumsal yapılar aracılığıyla nasıl şekillendiğini ve bu algının şiddetle nasıl iç içe geçtiğini gösteren güçlü veriler sunmuştur. Connell'in (2019) hegemonik erkeklik kuramı, bu çalışmanın kavramsal temelini oluşturmuş ve katılımcıların büyük çoğunluğunun erkekliği fiziksel güç, otorite, duygusal mesafe ve ekonomik kontrol ile ilişkilendirdiği görülmüştür. Bu tanımlamalar, hegemonik erkekliğin bireylerin gündelik hayat pratiklerine nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir. Kimmel'in (2013) belirttiği gibi, erkeklik çoğu zaman bir "ispat" süreci olarak deneyimlenmekte; erkekler, toplumun kendilerinden beklediği gücü ve denetimi göstermek için şiddete başvurmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, şiddeti bir ifade biçimi veya kontrol aracı olarak görmüş; bu da şiddetin erkeklik inşasında meşru ve gerekli bir unsur olarak değerlendirildiğini ortaya koymuştur. Araştırmada dikkat çeken önemli bir bulgu, bazı katılımcıların erkeklik algısına eleştirel bir perspektifle yaklaşarak, empati, duygusal ifade ve şiddetten uzak durmayı da erkekliğin bir parçası olarak tanımlamalarıdır. Anderson'un (2009) da ifade ettiği gibi, erkekliğin yeni biçimlerinin gelişmekte olduğu, özellikle genç kuşakta daha eşitlikçi ve duygusal yönelimlerin benimsendiği gözlemlenmiştir. Bu yönelim, toplumsal cinsiyet normlarının dönüşebilir olduğuna dair umut verici bir tablo sunmaktadır. Çalışmada kullanılan diğer kuramsal yaklaşımlar Kupers'in toksik erkeklik tanımı, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı ve Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramı erkekliğin şiddetle olan ilişkisini açıklamak açısından güçlü bir teorik çerçeve sunmuştur. Özellikle medya, aile, eğitim, askerlik ve iş yaşamı gibi kurumsal yapıların, erkeklik normlarını yeniden üretmede etkili olduğu ve bu kurumların bireyler üzerindeki etkisinin çocukluk çağından itibaren başladığı görülmüştür. Medyanın bu süreçte oynadığı rol ise oldukça belirgindir; erkeklik, medya temsilleri yoluyla hem yüceltilmekte hem de belirli kalıplara indirgenmektedir. Bu kalıplar dışındaki erkeklik biçimleri çoğu zaman dışlanmakta ya da değersizleştirilmektedir. Araştırmanın bulguları, erkekliğin farklı sosyal bağlamlarda ve yaş gruplarında farklı biçimlerde deneyimlendiğini de göstermiştir. Genç bireylerde alternatif erkeklik tanımlarına daha fazla rastlanırken, yaşça büyük

katılımcılarda geleneksel erkeklik normlarının hâlâ etkisini sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Butler'ın (2019) ifade ettiği gibi, cinsiyet kimliği performatif bir süreçtir ve sosyal koşullar değiştikçe bu performans biçimi de dönüşebilmektedir. Bu bağlamda, erkekliğin sabit ve değişmez bir kimlik değil; toplumsal bağlama göre yeniden inşa edilen bir pratik olduğu söylenebilir. Katılımcıların büyük bölümü, toplumun erkeklerden beklediği davranış kalıplarına uymaya çalıştıklarını, ancak bu beklentilerin kişisel duygu ve istekleriyle çoğu zaman çeliştiğini belirtmiştir. Bu durum, içsel çatışmalara, duygusal bastırmaya ve zaman zaman iletişim sorunlarına yol açmakta; bu da partner ilişkilerinde ve aile içi dinamiklerde şiddetin ortaya çıkma ihtimalini artırmaktadır. Duygusal ifade yoksunluğu, erkekliğin hegemonik tanımında zayıflık olarak algılandığından, birçok erkek duygu paylaşımından uzak durmakta ve bunun sonucunda duygusal kopukluklar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, erkekliğin yeniden tanımlanması ve dönüştürülmesi için sadece bireysel farkındalık yeterli değildir; aynı zamanda yapısal düzeyde politikaların geliştirilmesi gerekir. Eğitim müfredatlarına toplumsal cinsiyet temelli içeriklerin entegre edilmesi, medya organlarında alternatif erkeklik temsillerine yer verilmesi ve kamuoyunda eril şiddetle yüzleşen kamusal söylemlerin güçlendirilmesi bu dönüşüm sürecini destekleyecek önemli adımlardır. Sonuç olarak, bu araştırma erkeklik ve şiddet arasındaki ilişkiyi toplumsal bağlamda ele alarak, erkekliğin yeniden inşa edilmesinde kültürel, sosyal ve politik etkenlerin rolünü tartışmaya açmıştır. Erkeklik, sadece bireyin benimsediği bir kimlik değil; toplum tarafından biçimlendirilen, yönlendirilen ve çoğu zaman da denetlenen bir yapıdır. Erkeklik dönüşüm sürecine girerken, onunla iç içe geçmiş olan şiddet pratikleri de dönüşme eğilimi göstermektedir. Erkekliğe dair tanımların yumuşaması, şiddetin ifade biçimi olarak kullanılma sıklığını da azaltma potansiyeli taşımaktadır. Bu yapının dönüştürülmesi, yalnızca şiddetin azalması açısından değil; aynı zamanda daha eşitlikçi, empatik ve sağlıklı toplumsal ilişkilerin kurulabilmesi açısından da kritik önemdedir. Bu çalışmanın sunduğu veriler, erkeklik normlarının yeniden yapılandırılmasının, hem bireylerin yaşam kalitesini artıracığına hem de toplumsal barışa katkı sunacağına işaret etmektedir.

5. ÖNERİLER

Bu çalışmada, erkeklik ideallerinin şiddet davranışları üzerindeki etkisi ve şiddetin toplumsal düzeyde meşrulaştırılmasında erkeklik algısının rolü incelenmiştir. İlerleyen araştırmalarda:

1. Farklı kuşakların erkeklik algılarının karşılaştırmalı analizi yapılabilir. Özellikle Z kuşağı ile X kuşağının erkeklik değerleri karşılaştırılarak geleneksel ve modern erkeklik eğilimleri araştırılabilir.
2. Kadınların erkeklik ideallerine yönelik algıları ve bu algıların ilişkilerdeki etkileri üzerine nitel bir çalışma yapılabilir.
3. Kırsal ve kentsel bölgelerde erkeklik algısının şiddet davranışları üzerindeki etkisi karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
4. Farklı etnik gruplardaki erkeklik pratikleri karşılaştırılarak çoklu erkekliklerin kültürel inşası üzerine bir çalışma yapılabilir.
5. Lise ve üniversite çağındaki genç erkeklerin şiddet, güç ve kontrol algısı üzerine fenomenolojik bir çalışma yapılabilir.
6. Toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmeye yönelik erkek odaklı eğitim programları geliştirilerek, erkeklerin şiddetsiz iletişim, empati ve duygusal farkındalık becerilerini artırmaya yönelik politikalar uygulanabilir.
7. Aile içi rollerin yeniden tanımlanmasına yönelik kamu kampanyaları ile erkekliğin yalnızca ekonomik sorumlulukla değil, bakım ve duygusal destek rollerini de kapsadığı vurgulanabilir.
8. Şiddetle mücadele politikalarında erkekleri hedef alan önleyici çalışmaların artırılması, özellikle erkeklerin şiddet geçmişiyle yüzleşmelerini sağlayacak psikososyal destek mekanizmalarının kurulması sağlanabilir.
9. Müfredat içeriklerine toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazandıracak düzenlemeler yapılarak, özellikle lise ve üniversite düzeyinde erkek öğrencilere yönelik farkındalık programları oluşturulabilir.
10. Yerel yönetimler aracılığıyla erkeklik temelli sosyal dönüşüm atölyeleri düzenlenebilir; bu atölyelerde erkekler kendi kimlikleriyle ilgili deneyimlerini paylaşarak dayanışma temelli dönüşümler gerçekleştirebilirler.
11. Medya düzenlemeleri ve kamu yayıncılığı politikaları aracılığıyla, hegemonik erkeklik kalıplarını yeniden üreten içeriklerin yerine, eşitlikçi ve çoğulcu erkeklik temsilini teşvik eden yapımlar desteklenebilir.

6. KAYNAKÇA

- Acar, F., Altunok, G. (2013). The politics of intimate at the intersection of neoliberalism and neo-conservatism in contemporary Turkey. *Women's Studies International Forum* 41, 14-23. (<https://doi.org/10.1016/j.wsif.2012.10.001>). (Erişim tarihi: 05.05.2024).
- AÇEV (2018). Türkiye’de babalığı anlamak serisi 1: Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri ana raporu. İstanbul.
- Akça, E. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: Feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe. İ. Erdoğan (Editör). *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil içinde*. Kalkedon Yayınları.
- Akkaya, Ö. (2021). Popüler kültürün arka yüzü: Genç kadınlar çukur’un toplumsal cinsiyet söylemini nasıl okuyor?. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 261-286.
- Akşit, G., & Varışlı, B. (2014). Türkiye’de eleştirel erkekler ve erkeklikler konusunu feminizm içinde çalışmak: Jeff Hearn ile erkekler ve erkekliklere ulusaşırı yaklaşımlar üzerine bir röportaj. *Fe Dergi*, 6(2), 80-86.
- Alkum, Ö. (2018). *Bir ideal erkeklik biçimi olarak hegemonik erkeklik bağlamında mekansal davranış: Erkek kahvehaneleri-Batman örneği* (Yayın no. 525456) [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 02.10.2024).
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İletişim Yayınları.
- Altınay, Ayşe Gül; Bora, Tanıl (2017). *Ordu, militarizm ve milliyetçilik, milliyetçilik, modern Türkiye’de siyasi düşünce* Cilt 4, (5. bs.). İletişim Yayınları.
- Altıparmak, İ. B. (2018). Sosyal öğrenmenin aile içi şiddete etkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(34), 233- 262.
- Anderson, E. (2009). *Inclusive masculinity: The changing nature of masculinities*. Routledge.
- Arendt, H. (1997). *Şiddet Üzerine*, (B. Peker, Çeviren). İletişim Yayınları.
- Artar, T., & Fildiş, A. T. (2021). Türkiye’de cinsiyet eşitliği söylemi ve uygulamaları: Karşılaştırmalı analiz. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-18.
- Atay, T., (2012). *Çin işi japon işi: cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler*. İletişim Yayınları.
- Avşar, S. (2015). Bir Erkeklik İnşası Olarak Babalık Rolü. *Arel Üniversitesi I. Ulusal Erkek(lik)ler Sempozyumu*. Sunulan Bildiri. 5 Mayıs. İstanbul.
- Avşar, S. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: küllerinden “yeni erkek”liğin doğuşu. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224- 241.
- Ayan, S. (2010). *Aile ve şiddet, aile içinde çocuğa yönelik şiddet*. Ütopya Yayınları.
- Aydın, D., & Atalay, S. (2021). Hegemonik erkekliğin inşası: İzmir’de ‘daha’erkeklik. *Moment Dergi*, 8(1), 47-65.
- Aygüç, F. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimlerinin aile içi şiddet görme durumuna göre değerlendirilmesi (Çekmeköy Örneği)* (Yayın no. 393233) [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi:

02.10.2024).

- Ayhan, F., & Barutçu, A. (2023). Hegemonik erkeklikten erkekliğin kırılğanlığına: The power of the dog filminde homososyal ilişkiler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 113-130.
- Balcı, S. (2019). Engellilerin sosyal dışlanma algılarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 14, 59-79.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2000). *Stres ve başa çıkma yolları*, Remzi Yayınları.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-hall.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye'de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları*. (Yayın no. 336528) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 03.10.2024).
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset arayışı*. (T. Birkan, Çeviren). Metis Yayınları.
- Bayhan, P. (2017). *Ergenlik dönemi: bilişsel ve psikososyal gelişim*. N. Baysal Metin (Editör). Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi 2. Baskı, 325–361). Pegem Akademi.
- Başman, M., Turgut, S., Serezli, K. (2024). Toksik erkeklik ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Fe Dergi*, 16(1), 83-109.
- Becermen, M. (2016). *Hukuk ve şiddet ilişkisi üzerine*. Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar – VII sempozyumu içinde (s. 7-10). İstanbul Barosu Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). *Tarihin cinsiyeti*. Metis Yayınları.
- Berkowitz, L. (1993). Pain and aggression: Some findings and implications. *Motiv. Emot.*, 17, 277-293.
- Bernstein, A. (2002). Representation, identity and the media. In C. Newbold, O. Boyd-Barrett, & H. van den Bulck (Eds.), *The media book* (1–54). London: Arnold.
- Bilican Gökkaya, V. (2009). Türkiye’de şiddetin kadın sağlığına etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (2): 168-179.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye halleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2010). *Sermaye biçimleri*. M.M. Şahin ve A.Z. Ünal (Editör). Sosyal Sermaye içinde 45-75. Değişim Yayınevi.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. (B. Yılmaz, Çeviren). Bağlam Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2021). *Düşünümsel sosyolojiye davet*. (N. Ökten, Çeviren). İletişim Yayıncılık.
- Bozok, M. (2018). Türkiye’de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *Fe Dergi* 10, No. 2, 31-42.
- Bozok, M. (2019). Göç sonucu yaşanan erkeklik krizlerinin bir yüzü olarak erkekliğin kaybı. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 171–185. ([doi:10.26650/JECS2019-0035](https://doi.org/10.26650/JECS2019-0035)). (Erişim tarihi: 05.05.2024).
- Brittan, A. (1989). *Masculinity and power*. Blackwell.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet belası: feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*, (B. Ertür, Çeviren). Metis Yayınları.

- Calhoun, C. (2007). *Bourdieu sosyolojisinin ana hatları, ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi*, Güney Çeğin vd. (Editör). İletişim Yayınları.
- Carrigan, T., Connell, R. W., & Lee, J. (1985). Towards a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551–604. (<https://doi.org/10.1007/BF00160017>). (Erişim tarihi: 06.05.2024).
- Cengiz, K., Tol, U. U., ve Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik erkekliğin peşinden, *Toplum ve Bilim*, 101, s. 50-70.
- Collins, R., (2012), Entering and leaving the tunnel of violence: Micro Sociological.
- Connell, R.W. (2019). *Erkeklikler*. Phoenix Yayınevi. Ankara.
- Connell, R. W. (2022). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar toplum, kişi ve cinsel politika*.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender&Society*, 19(6), 829–859. (<https://doi.org/10.1177/0891243205278639>). (Erişim tarihi: 10.07.2024).
- Connell, R. W., & Wood, J. (2005). Globalization and business masculinities. *Men and Masculinities*, 7(4), 347-364. (<https://doi.org/10.1177/1097184X03260969>). (Erişim tarihi: 09.08.2024).
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167.
- Cumurcu, B. E., Karlıdağ, R., & Almış, B. H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(1), 84-98.
- Çakmak, M. N. (2016). *Futbolda erkeklik ve şiddet: Nefer taraftar grubu örneği* (Yayın no. 440375) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 13.10.2024).
- Çakır, H. (2013). Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler: Ankara Pursaklar örneği (Yayın no. 332458) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 15.10.2024).
- Çağan, K. (2003). *Popüler kültür ve sanat*, Altın Küre Yayınları.
- Çelen, M. S. (2006). *Eylemleriyle Türkiye Hizbullahı ve legalleşme süreci* (Yayın no. 428081) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 18.10.2024).
- Çeliktemel-Thomen, Ö. (2015). Halkevleri'nde eğitici sinema repertuarı: erken cumhuriyet türkiyesi'nde sinema, eğitim, propaganda (1923-1945). *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 49-75.
- Copet-Rougier, E. (1989) 'Le mal court': başsız bir toplumda görünen ve görünmeyen şiddet: kamerun'daki mkakolar, *Antropolojik Açıdan Şiddet*, Der. David Riches, (D. Hattatoğlu, Çeviren). Ayrıntı Yayınevi.
- De Beauvoir (2019). *İkinci cinsiyet*. (G. Savran, Çeviren). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Delaney, C. (2002), *Tohum ve toprak türk köy toplumunda cinsiyet ve kozmoloji*. (A. Bora, Çeviren). İletişim Yayınları.
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: A critique. *Theory and Society*, 30(3), 337–361.

- Demirtaş-Milz, N. (2019). Digital masculinity in Turkey. *Media, Culture & Society*, 41(7), 1082-1098.
- Demren, Ç. (2001). *Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın içinde*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Dodge, K. A., & Coie, J. D. (1987). Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1146-1158. (<https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.6.1146>). (Erişim tarihi: 01.12.2024).
- Dolu, O. (2012). *Suç teorileri: teori araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Seçkin Yay.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitabevi.
- Dönmez, A. (2010). *İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri* (Yayın no. 261984) [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 21.10.2024).
- Dönmez, B. A. (2024). Soğuk savaşçı hegemonik erkeklik: demokrat parti ve menderes örneği. *Alternatif Politika*, 16(1), 62-90.
- Durudoğan, H. (2006) Judith Butler'da biyolojik cinsiyet - toplumsal cinsiyet ilişkisi, *Felsefe Tartışmaları*, 37, 5-27, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. (Erişim tarihi: 14.11.2024).
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). Cinsel sömürü, istismar ve tacizle mücadele. (2023) (<https://www.who.int/publications/m/item/WHO-DGO-PRS-2023.4>). (Erişim tarihi: 17.12.2024).
- Ebren, Ö. (2015). *Çizgi filmlerde sempatik şiddet olgusu: TRT çocuk televizyonu örneği*. Yayın nı. 397637) [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 02.10.2024).
- Edwards, J. (2008). Eve Kosofsky Sedgwick. *Routledge*.
- Enloe, C., (2016), Globalization and militarism: feminists make the link, Rowman&Littlefield(Publishers.https://books.google.com.tr/books?id=zU6HCwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false) (Erişim tarihi: 26.07.2024).
- Erdem, E. (2017). Masculinities in Turkey: Socio-political impacts on male identity. *Journal of Gender Studies*, 26(5), 548-559.
- Erdoğan, İ. (2001). Popüler kültürde gasp ve popülerin gayri meşruluğu. *Doğu ve Batı*, Sayı 15.
- Erdoğan, İ. (2013). Erkek dergilerinde sağlıklı erkek neden ideal erkektir? Men's Health Dergisi'nde hegemonik erkeklik ve popüler sağlık söylemi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 133-154.
- Erdoğan, İ. (2011). *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil*. Kalkedon Yayınları.
- Eren, Y. E., & Şavranlı, T. G. (2024). Baba olmanın yeni biçimleri: korunan ve dönüşen yönler üzerine nitel bir inceleme. *Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni*, (10), 14-29.
- Ergil, D. (2001). Şiddetin kültürel kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*, Şubat sayısı 40-41.

- Erikson, E.H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York: W.W. Norton&Company, Inc. (Erişim tarihi: 07.09.2024).
- Erol, N. (2001) Kültürel bir kimlik olarak delikanlılığın yükselişi, *Doğu-Batı*, Haziran 2001: 129-140.
- Fanon, F. (2016). *Siyah deri beyaz maskeler*. (C. Koytak, eviren). Encore Yayınları.
- Ferguson, S. (2016). Intersectionality and Social-Reproduction Feminisms, *Historical Materiaslism*, 24 (2), 38-60.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, eviren). İmge Kitabevi.
- Gadd, D. (2002). Masculinities and violence against female partners. *Social & Legal Studies* 11, 61-80.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *International Peace Research Institute*, Oslo, s.167-191.
- Gedik, E., akır, H. ve oşkun, A. (2020). Bir inşaa süreci olarak erkeklik: Yozgat rneği. *A Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 84-95.
- Genç, Y. (2019). Gençleri fiziksel şiddete iten sebepler, ğrenme Yolları Ve şiddet Eğilimleri. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 3(44), 51-62.
- Genç, Y. ve Seyyar A. (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü*. Sakarya Yayınevi.
- Gençoğlu, C., Kumcağız, H., Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).
- Geçer, E. (2013). *Medya ve popüler kültür: diziler, televizyon ve toplum*. Metamorfoz Yayıncılık.
- Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (B. Cezar, eviren). Metis Yayınları.
- Goldberg, H. (1992). *Erkek olmanın tehlikeleri*. (S. Budak, eviren). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gordon, T. (1999). *Etkili ana baba eğitimi*. (E. Aksay ve B. zkan, eviren). Ya-pa Yayınları.
- Gökalp, E. (2019). *Medya, suç ve şiddet*. F, Güllüpınar (Ed.), Suç Sosyolojisi içinde (128-159). Anadolu Üniversitesi.
- Gökkaya, V.B. (2011). *Kadına yönelik ekonomik şiddet: Sivas ili Cumhuriyet niversitesi rneği*, Zfwf Vol, 3 (3), 129-145.
- Gökulu, Gökhan, (2005). *Terör eylemlerinin medyaya yansıması (15-20 Kasım 2003 İstanbul saldırıları rneği)* (Yayın no. 188520) [Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi]. YK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 18.11.2024).
- Gle, N. (2002). *Batı dışı modernlik kavramı zerine, Modernleşme ve Batılıcılık içinde*, 3, İletişim Yayınları.
- Gle, N. (2011). *Modern mahrem - Medeniyet ve rtnme*. Metis Yayınları.
- Gözütok, F. D. (2008). *Eğitim ve şiddet*. Gazi Kitabevi.
- Gümüş, A.(2016). şiddetin Nedenleri, etin-Nedenleri.pdf). (Erişim tarihi, 21.07.2024).

- Günindi Ersöz, A. (2018). Toplumsal yaşamda şiddet: trafikte yol vermeme nedeni ile yaşanan şiddet olaylarının nedenlerine multidisipliner bir bakış. *Electronic Turkish Studies*, 13(15).
- Güven, U.Z. (2018). Kültür, gündelik hayat ve teatrallık ilişkisi açısından performans antropolojisi. *Antropoloji*, (36), 103-123. https://doi.org/10.1501/antro_0000000361. (Erişim Tarihi: 29.10.2024).
- Güzelküçük, Ş. (2019). *100 Temel eser listesinde yer alan masal kitaplarında korku ve şiddet öğeleri* (Yayın no. 551839) [Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 17.08.2024).
- Hacısoftaoğlu, İ. ve C. Koca. (2011). *Spor medyasında hegemonik erkekliğin yeniden üretimi: delikanlı gibi yaşayın, delikanlı gibi oynayın*.
- Han, B. C. (2017). *Şiddetin topolojisi*. Metis Basım.
- Holt, D. T., & Ellis, B. H. (1998). Men's gender role conflict. *Psychology of Men and Masculinity*, 1(1), 52-60.
- Hooks, B. (2016). *Feminizm herkes içindir*, BGST Yayınları.
- Hooks, B. (2018). *Değişme isteği erkekler, erkeklik ve sevgi*, (Z. Kutluata, Çeviren). bgst Yayınları, İstanbul.
- Huesmann, L. R. (1988). An information processing model for the development of aggression. *Aggressive Behavior*, 14(1), 13-24. ([https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1988\)14:1<13::AID-AB2480140104>3.0.CO;2-J](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1988)14:1<13::AID-AB2480140104>3.0.CO;2-J)).
- Huesmann, L. R., & Eron, L. D. (1984). Cognitive processes and the persistence of aggressive behavior. *Aggressive Behavior*, 10(3), 243- 251. ([https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1995\)21:6<405::AID-AB2480210602>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1995)21:6<405::AID-AB2480210602>3.0.CO;2-N)) (Erişim tarihi: 07.09.2024).
- İldeniz, B. (2015). *Okullarda şiddetin nedenleri ve önlenmesi* (Yayın no. 393236) [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 22.06.2024).
- İnam, A. (2001). Şiddeti anlamak. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 399, 46-47.
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2014). Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması: Özet rapor. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/Aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Eiddet%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20ozetraporturkce_2014_ais.pdf (Erişim tarihi: 22.01.2024).
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274-290.
- Kandiyoti, D. (1997). Gendering the Middle East: Emerging perspectives. *University of Chicago Press*.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler*, (A. Bora, F. Sayılan, Tekeli, H. Tapınç ve F. Özbay, Çeviren). Metis Yayınları, 4. Basım.
- Kantar, A., & Yalçın, İ. (2023). Masculinity and seeking psychological help: A review based on social identity theory. *Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar*, 15(4), 677-686.
- Karslı, N. (2016). Psiko-Sosyal açıdan şiddet ve çözüm yolları. *Dinbilimleri Journal*, 16(3).

- Katz, J. (2006). The macho paradox: Why some men hurt women and how all men can help. Sourcebooks, Inc.
- Kaufman, M. (1987). The construction of masculinity and the triad of men's violence. In M. Kaufman (Ed.), Beyond patriarchy: Essays by men on pleasure, power, and change (1-2). Oxford University Press.
- Kaya, R. (1999). Medya gücü ve demokratik kurumlar. K. Alemdar (Ed.), Medya Toplum Siyaset içinde. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Kaynak, D., & Aktaş, E. (2017). Okul öncesi hikaye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 21 (72), 67-85.
- Kazdin, A. E. (1995). Child, parent and family dysfunction as predictors of outcome in cognitive-behavioral treatment of antisocial children. *Behaviour research and therapy*, 33(3), 271-281.
- Kimmel, M. S. (2013). Homofobi olarak erkeklik: Toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik. *Fe Dergi*, 5(2), 91-107.
- Kocacık, F. (2000). Şiddet olgusu üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 1-7.
- Kocacık, F. (2004). Aile içi ilişkilerde kadına yönelik şiddet Türkiye'den örnekler, Cumhuriyet Üniversitesi Yay. Sivas.
- Kocatepe, B. ve Bilgi, S. (2018). Toplumsal bir inşa olarak babalık: annelerin yaşam öykülerinde baba imgesi. *Fe Dergi*. 10(2): 43-59.
- Konan, N., & Yılmaz, S. (2019). Eğitim yönetimi ve denetimi alanında yapılan lisansüstü tezlerde nitel araştırma ve Nvivo. *Current Research in Education*, 5(2), 70-87.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 231-256.
- Kula, N. (2009). "Erkek dergilerindeki reklam fotoğraflarında (yeniden) üretilen metroseksüel kimlik", içinde erkek kimliğinin değişim(haye)n halleri, Der. Huriye Kuruoğlu, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kupers, Terry A. (2005) "Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison," *Journal of Clinical Psychology* 61, no. 6: 713-724.
- Kılıçarslan, S., & Parmaksız, İ. (2020). Ergenlerde şiddet eğiliminin yordayıcıları olarak sosyal kaygı ve duygusal özerklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1- 14.
- Kıvılcım, Z. (2009). İnsan hakları ve karşı hegemonya. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIII, (1-2), 217-240.
- Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin sosyo-kültürel kaynakları üzerine sosyolojik bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(2), 247-267.
- Layder, D. (2004). Emotion in social life: the lost heart of society. Londra: Sa.g.e
- Mantar, P. K. (2009). *Görsel sanatlar dersi kapsamında yapılandırmacı yaklaşım ile davranışçı yaklaşım etkilerinin 5. sınıf öğrencileri üzerinde karşılaştırılması (çubuk örneği)* (Yayın no. 278381) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 15.02.2024).

- Mardin, Ş. (1992). *Bediüzzaman said nursi olayı/modern türkiye’de din ve toplumsal değişim*. İstanbul: İletişim
- Mavili, A. (2006). *Aile içi şiddet: kadının ve çocuğun korunması*. İstanbul: Elma.
- Messner, M. A. (1998). The limits of "the male sex role": An analysis of the men's liberation and men's rights movements' discourse. *Gender & Society*, 12(3), 255-276.
- Messner, M. A. (2000). *Politics of Masculinities: Men in Movements United States*: Altamiea Press.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*, (C. Muhtaroglu, Çeviren). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oakley, Ann. (1972). *Sex, gender, and society*. New York: Harper and Row.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullyin at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *J. Child Psychol. Psychiat*, 35(7), 1171-1190.
- Onur H. ve Koyuncu B. (2004) Hegemonik erkekliğin görünmeyen yüzü: sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler, *Toplum ve Bilim*, 101: 31-50.
- Oskay, Ü. (1980). Popüler kültür açısından ideoloji kavramına ilişkin yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01).
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 305.
- Ökten, Ş. (2024). Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde aile, akrabalık ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadının durumu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 23(3), 794- 816.
- Önder, E. (2023). *Türkiye’de erkeklik inşa süreci: genç erkekler üzerine nitel bir analiz*.
- Özbay, C. (2013). Türkiye’de hegemonik erkekliği aramak, *Doğu Batı* 63: 185-204.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinde erkeklik ve kadınlık algısı: Bir alan araştırması. 4(10), 90-107. *Asya Studies*.
- Özgüven, İ. E. (2020). *Evlilik ve aile terapisi* (3-5. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özkan, B., & Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal cinsiyet bağlamında türkçede atasözleri ve deyimler. *Electronic Turkish Studies*, 6(3).
- Özsöz, C. (2009). *Pierre Bourdieu sosyolojisi ve simgesel şiddet* (Yayın no. 257055) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Erişim tarihi: 15.02.2024).
- Öztimur, N. (2007). *Feminist teoride pierre bourdieu tartışmaları*. G. Çeğin, vd. (Editör). Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi içinde. İletişim Yayınları.
- Pascoe, C. J. (2007). *Dude, you're a fag: Masculinity and sexuality in high school*. University of California Press.
- Patterson, G. R. (2002). The early development of coercive family process.

- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44(2), 329-335.
- Polat O. (2004). *Kriminoloji ve kriminalistik üzerine notlar*, 1. Baskı. Seçkin Yayınevi.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. (H. Hülür, Çeviren). De Ki Basım Yayın.
- Rowe, D. (1996). *Popüler kültürler*. (M. Küçük, Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız iktidar. ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. Metis Yayınları, İkinci Baskı.
- Sarıçiçek, A. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik ve değişme isteği kayseri örneği. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3), 49-70.
- Sasson-Levy, O. (2003). Military, masculinity, and citizenship: Tensions and contradictions in the experience of blue-collar soldiers. *Identities*, 10(3), 319-345. The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism. W. W. Norton & Company.
- Saygan, B.B., Uludağlı, N.P. (2021). Yaşam boyu toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(2), 354-382. (<https://doi.org/10.18863/pgy.789615>). (Erişim Tarihi: 29.09.2024).
- Sağır, A., Işın, B., & Sallı, Ş. (2021). Çocuk kıyafetleri üzerinden gündelik hayatın inşası: Cinsiyetlendirme üzerine nitel bir çalışma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 269- 290.
- Schmitt, C. (2006). *Siyasal kavramı*. (E. Göztepe, Çeviren). Metis Yayıncılık.
- Sculos, Bryant W. (2017). Who's afraid of toxic masculinity, Class, Race and Corporate Power 5, no. 3: 1-5.
- Sedgwick, E. K. (1985). *Between men: English literature and homosocial desire*. New York, NY: Columbia University Press.
- Segal, L. (1992). *Ağır çekim değişen erkeklikler değişen erkekler*. (V. Ersoy, Çeviren). Ayrıntı Yayınları.
- Selek, P. (2010). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Selen, E. (2020). The public immoralist": Discourses of queer subjectification in contemporary Turkey. *International Journal of Communication*, 14, 5518-5536.
- Sennett, R. (2002). *Karakter aşınması / yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri*. (B. Yıldırım, Çeviren). Ayrıntı Yayınları.
- Sivri, T., Çelik, Y., ve Doğan, N. (2019). "Wattpad romanlarında küresel hegemonik erkeklik: psikopat mafya", *A Journal Culture and Society*, 82-128.
- Sığın, A., Canatan, A. (2020). Connell'in erkeklikler teorisinde işbirlikçi erkek, madun erkek ve marjinal erkek: hegemonik erkekliğin kavramsal hegemonyası. *The Journal of Social Sciences*, 32(32), 163-175.
- Sirman, N. ve Akınerdem, F. (2019). From seekers of truth to masters of power: televised stories in a post-truth world. *South Atlantic Quarterly* 118 (1), 129-144.
- Skinner, B. F. (1953). Some contributions of an experimental analysis of behavior to psychology as a whole. *American Psychologist*, 8(2), 69.

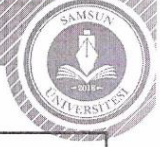
- Şahin, S., & Bayhan, A. C. (2020). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik boyutu. *Lectio Socialis*, 4(1), 59-74.
- Şahin, Ş., & Özçelik, Ç. Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
- Şan, M. K. (2007). “Bilgi toplumuna geçişte sosyal sermayenin taşıdığı önem ve türkiye gerçeği”, *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 2007, Volume 2, Spring, s. 70-95.
- Şenol, D. ve Çalar, V., (2018). *Toplumsal cinsiyet bağlamında batman’da erkek olmak*.
- Şenol, D., & Kılıç, D. Ş. S. (2022). Pandemi, Özel Alan ve İşsizlik Sarmalında Erkeklik Olgusu. *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)*, 7(80), 1117-1132.
- Şentürk, Ü. (2010). Popülerleşen kadın ve çocuğa yönelik şiddetin kültürel dayanağı. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Şenyuva, G., Yavuz M. F. (2009). Fiziksel şiddet olgularında travma sonrası stres bozukluğunun değerlendirilmesi, *Adli Tıp Dergisi* 23(1): 1-14.
- Şimşek, S. (2012). *Türk eğitim sisteminin yapısal özellikleri bağlamında 1980 sonrasında Türkiye’de eğitim iktidar ilişkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Şiddet*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.02.2024).
- Tannenbaum, F. (1938). *Crime and the community*. Ginn.
- Tarhan, N. (2019). *Mutlu evlilik psikolojisi*. Timaş Yayınları.
- Taşitman, A. (2012). Kutsal erkekliğin inşasında bir durak: Sünnet ritüeli. N. G. Toksoy (Editör). *Bellek izleri: Kurgudan kurama görüntüler içinde* (109–130). Kalkedon Yayınları.
- Tekin, F. (2015). Pierre Bourdieu sosyolojisinde beden ve habitus: Bedenleşmiş habitus. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(26), 85-100.
- Tekinalp, Ş. ve Uzun. R. (2013). *İletişim araştırmaları ve kuramları*. Beta Yayınları.
- Thomas, K. D. (2013). Deconstructing hegemonic masculinity: Understanding representations of black and white manhood in print advertising. *Advertising & Society Review*, 14(2).
- Tomaszewski, L. E., Zarestky, J. ve Gonzalez, E. (2020). Planning qualitative research: Design and decision making for new researchers. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 160940692096717. (<https://doi.org/10.1177/1609406920967174>). (Erişim Tarihi: 17.09.2025).
- Türk, H. B. (2011). Hegemonik erkek(lik) ve kültürel temsil: Çirkin Kral Kurtlar Vadisi’nde yürüyor. R. Acar & A. Ayvaz (Editör). *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* (163–211). Kalkedon Yayınevi.
- Türk, H.B. (2015). Şiddete meyyalim vallahi dertten: hegemonik erkeklik ve şiddet, şiddetin cinsiyetli yüzleri, Der. Betül Yazar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Türkoğlu, B. (2013). Fay hattında erkeklikler: çalışma ve işsizlik ekseninde erkekliğe bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33-61.

- Ulaş, T. D. (2018). Erkeklik ve babalık halleri, İstanbul: Anne Çocuk Eğitimi Vakfı Yayınları.
- UN Women. (2021). Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere ilişkin erkek algısı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1650> (Erişim tarihi: 07.09.2024).
- Uygur, G., & Çağlar, İ. (2013). Şiddet. E. Ecevit & N. Karkıner (Editör). *Toplumsal cinsiyet çalışmaları* (118–139). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ülkücan, G. Ö. (2024). Duygular sosyolojisi ve cinsiyet çalışmaları kesişiminde duygular ve erkeklik tesisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(2), 526- 556.
- Ünsal, A., (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi, *Cogito*. Sayı: 6-7. Kış-Bahar. s.29-36.
- Üskül, E. ve Özlem, Z. (2008). *Türkiye’de evlenmenin evrimi*. Beşir Kitabevi.
- Vandello, J. A. ve Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 101-113. (<https://doi.org/10.1037/a0029826>). (Erişim Tarihi: 13.06.2024).
- Varışlı, B. (2014). "Ağır erkeklik: Erkekliğin ağırlığı", *Fe Dergisi*, 6(1), 90-91.
- Varol, S. F. (2016). Temsil ideoloji kimlik. Varlık Yayınları, İstanbul.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Walters, G. C., & Grusec, J. E. (1977). Punishment.
- Weyer, B. (2006). Do multi-source feedback institutments support the existence of glass ceilling for women leaders, *Women İn Management Review*, 21(6), 441-457.
- WHO. (2002). World report on violence and health. *Geneva*;30.
- Young, I. M. (2003). The logic of masculinist protection: reflections on the current security state. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 29(1). 2–25.
- Yaşar, M. R. (2017). İki şiddet arasında kadın. *Akademik Matbuat*, 1(1), 1-20.
- Yetiş, E. Ö. (2019). Türkiyede erkeklerin şiddet hakkında algı, düşünce ve deneyimleri.
- Yetkiner, B. (2021). Devletin ideolojik aygıtları bağlamında masallara yönelik bir araştırma. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 6(1), 298-311.
- Yükseker, H. D. (2003) *Laleli-Moskova mekiği kayıtdışı ticaret ve cinsiyet ilişkileri*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, İ. (2005). İşsizlik olgusunun psikolojik boyutu: Görgül bir araştırma, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60 (3): 255-274.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M., Azık Özkan, D., Ergin, U., & Öz, B., (2022). Kırılgan erkeklik algısı ve trafik ortamlarında genç erkek sürücülerin gösterdiği öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi . 21. Ulusal Psikolojisi (285-286). İstanbul, Türkiye.

- Yüksel Kaptanoğlu, İ. (2015). Erkeklerin kadına yönelik şiddete bakışı. türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Yürek, N., & Karaboğa, F. A. B. (2018). Türkçe ders kitaplarında hegemonik erkeklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 956-987.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında türk toplumunun erkeklik algısı. *Ethos: Dialogues in Philosophy and Social Sciences*, 3(1).
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu*. (1. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

7. ETİK KURUL KARARLARI

T.C.
SAMSUN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU KARARLARI

Ek-1

Toplantı Tarihi

Toplantı Sayısı

Karar Sayısı

08.02.2024

1

2024/3

Etik Kurulumuz, Prof. Dr. Gökhan KAŞTAŞ başkanlığında, online toplanarak gündemdeki konuları görüşmüş ve aşağıdaki kararı almıştır.

KARAR NO:

2024-3 Üniversitemiz İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanlığı Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Yaşar YEŞİLYURT'un 05.01.2024 Tarihli ve 76663 Sayılı-05.02.2024 Tarihli ve 79543 Sayılı dilekçeleri ile danışmanı olduğu Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı 220714002 numaralı yükskelisans öğrencisi Dilara KOÇ'un hazırlayacağı tez çalışması kapsamında "*Erkeklik İdeallerinin Şiddet Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Şiddetin Toplumsal Kabulünde Erkeklik Algısının Rolü*" adlı çalışmayı içeren başvuru dosyası okundu ve ekleri incelendi.

Yapılan görüşme sonucunda; Üniversitemiz İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanlığı Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Yaşar YEŞİLYURT'un 05.01.2024 Tarihli ve 76663 Sayılı-05.02.2024 Tarihli ve 79543 Sayılı dilekçeleri ile danışmanı olduğu Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı 220714002 numaralı yükskelisans öğrencisi Dilara KOÇ'un hazırlayacağı tez çalışması kapsamında "*Erkeklik İdeallerinin Şiddet Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Şiddetin Toplumsal Kabulünde Erkeklik Algısının Rolü*" adlı çalışmayı içeren başvuru dosyası, Etik Kurulumuz tarafından uygun görülmüş olup, başvuruda sunulduğu şekliyle kabulüne oy birliği ile karar verilmiştir.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

8. EKLER

Ek-1

“Erkeklik İdeallerinin Şiddet Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Şiddetin Toplumsal Kabulünde Erkeklik Algısının Rolü” konulu yüksek lisans tezi için veriler, aşağıda yer alan sorular ile toplanmıştır.

SORULAR

1. Erkeklik sizce ne anlama geliyor? Erkek olmanın toplumda belirli bir rolü ya da ideali olduğunu düşünüyor musunuz?
2. Erkeklik algısının şekillenmesinde ailenin, çevrenin ve medyanın nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?
3. Şiddetin bir erkeklik göstergesi olarak kabul edilip edilmediğini düşünüyor musunuz? Bu algının kökenleri sizce nelerdir?
4. Erkeklik ideallerinin, erkeklerin şiddet davranışlarına yönelmesinde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
5. Toplumda, bir erkeğin şiddete başvurması hangi durumlarda haklı veya kabul edilebilir görülüyor?
6. Sizce toplumda şiddetin, erkeklerin otorite ve güç göstergesi olarak kabul edilmesi nasıl bir etki yaratıyor?
7. Çocukluk döneminizde veya çevrenizde erkek çocuklara yönelik “güçlü ol” veya “sert ol” gibi söylemlerin etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Medyanın, filmlerin ve spor gibi alanların erkeklik ve şiddet algısını nasıl şekillendirdiğini düşünüyorsunuz?
9. Erkeklerden beklenen cinsiyet rollerinin, kadınlara veya diğer erkeklere yönelik şiddeti nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
10. Erkeklik algılarının değişmesi şiddetin azalmasında nasıl bir rol oynayabilir? Toplumda bu algıları değiştirmek için ne tür girişimlere ihtiyaç olduğunu düşünüyorsunuz?
11. Alternatif erkeklik modellerinin (örneğin, duygusal anlamda açık olmayı veya şiddeti reddetmeyi teşvik eden yaklaşımlar) toplumda kabul görmesi için hangi adımlar atılabilir?
12. Erkeklik ve şiddet algısını değiştirmek için bireyler ve toplumsal gruplar olarak ne tür sorumluluklarımız olduğunu düşünüyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Dilara KOÇ

Uyruğu : Türk

ORCID ID : <https://orcid.org/0009-0003-6585-3880>

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans

Üniversite : Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Fakülte : Fen Edebiyat Fakültesi

Bölüm : Sosyoloji

Mezuniyet Yılı : 2020